

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:

<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:

www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKØBING AMT

29. BIND

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN

1935

Redaktionsudvalg:

Fhv. Overlærer *J. Aldal*, Holstebro.

Fhv. Kontorchef *F. K. Erlang*, Ringkøbing.

Museumsforstander *H. P. Hansen*, Herning.

INDHOLD

	Side
Førstelærer Esbern Jespersen: Hjemstavnsforskning, dens Kilder og samfundsmæssige Betydning	1
Pastor emer. Erh. Qvistgaard: Kaldsbrev 1660	14
Pastor emer. Erh. Qvistgaard: Brøstfældige Kirker i Vest- jylland 1731	19
Pastor emer. Erh. Qvistgaard: Da Wallenstein i 1627—29 hærgede i Jylland	23
Professor Peter Skautrup: Nogle bemærkninger om vort mål	27
Lærer Andreas Sidelmann: Slægten fra Vester Rammeskov	44
Førstelærer L. Jespersen: Biskop Brorson i Vandfuld Herred	61
Kontorchef F. K. Erlang: Noget Billedstof (Portrætter af Provst Jens Knudsen Schytte og Hustru i Lønborg, Kan- celliraad Chr. Moth til Kvistrup og Consistorialassessor, Provst N. B. Krarup i Vejrum).....	70
Lærer Johan C. Sulkjær: Af E. C. Krarups Dagbøger 1831—39	87
Bogholder Peter Schou: Konsul Mads Schou, Struer	110
Et Korrektiv	129
H. S. R. A.'s Virksomhed 1935	131
Navne- og Sagliste	134
Medlemsliste 1935	137
Regnskab for 1934	151

HJEMSTAVNSFORSKNING

DENS KILDER OG SAMFUNDSMÆSSIGE BETYDNING

Af *Esbern Jespersen*.

Der kan næppe være Tvivl om, at Hjemstavnsforskeren selv føler sig beriget under sit Arbejde. Og dette er heldigt. Thi selve Arbejdet bliver maaske hans eneste Løn. Den Afhandling, som før eller siden ligger paa hans Bord som et mat Billede af det, han selv saa og følte, mens han fordybede sig i sit Emne, naar maaske aldrig frem for Offentligheden. Aarelang Søgen, bekostelige Rejser, omhyggelig underbyggende Læsning, der skal give ham Vished for, at han ikke løber med Limstangen, selv naar han rider sin Kæphest, er i sig selv en Form for Berigelse, han maa være forberedt paa at nøjes med.

Men den Dag, hans Arbejde er overgaaet til Lærerne, vil han dog helst tro, at det ogsaa kan berige dem.

Mange Egne af vort Land er indskrevet i Fædrelandets Historie, andre, de fleste, har ingen »Historie«, før Lokalhistorikeren tilvejebringer den.

Hvorledes en ukendt Egns Historie saa at sige vokser frem af Mørket gennem Udnyttelsen af de vigtigste Kilder, skal i det følgende vises. Med det samme bliver det klart, hvori jeg mener, den lokale Histories samfundsmæssige Betydning bestaar.

Fire Hovedkilder staar til vor Raadighed: ¹⁾ Naturforholdene, ²⁾ det levende Ord, ³⁾ skriftlige Kilder og ⁴⁾ Forfædrenes Efterladenskaber.

Det er ingen stor Overdrivelse at kalde Kilderne uudtømmelige. Og her kan kun medtages spredte Træk uden dybtgaaende Behandling.

Naturforhold.

Om Naturforholdene i Vinding skriver en af vore Sognepræster, Hans Mariager, 1683 bl. a.: »Windinge Sogn ligger mestendel udi en nedrig, rund Plan med høie Bierge omgiven og Kirken næsten midt udi. — Af disse Bierge og Bakker udflyder mange Vandstrømme, saa hver Mand moxen har rindendes Vand ved sin Gaard; derfor er det ikke bygt i Byer, men i eniste Gaarde, hele, halve og Fierdingsgaarde«. I en af Kilderne, Blindkilde, har Folk i gamle Dage søgt Helbredelse for Øjensygdomme. Og »Vandet derudi er sødere og lifligere end i andre Vældkilder«.

Den gamle Hr. Hans har her givet en højmoderne Forklaring paa den vestjydske Enkeltgaards-Bebyggelse. Den forklares alene af Naturforholdene. Og saa kan Professor Arup gaa hjem og lægge sig med sin Hjulpløv, der skulde have pløjet Bønderne sammen i Byer. Bønderne bosatte sig ved rindende Vand, ved græsgrønne Pletter i Hede eller Skov, hvor der var Græs til en Ko.

Saaledes kan et klart Blik for Naturforholdene hjælpe den historiske Forskning. Men den største Værdi af Kendskabet til sin Hjemstavns Natur maa vel blive den forøgede Kærlighed og Hjemstavns-glæde, som faar Digteren til at udbryde:

Et dugfyldt Syn fra Hjemmets Kaalgaardsdige
opvejer tusind Mil i fremmed Rige.

Disse Verslinjer er just følt og skabt af en Hjemstavnsforsker af Rang.

Sagn og Snak.

Vi er afskaaret fra at aflægge vore Oldeforældre — med Tipper foran — et Besøg. Men gennem Sagn og Myter faar vi en Slags Forbindelse med dem. Sagnene indeholder som oftest et Sandhedskim, indvævet i Digt og Pral, Overdrivelser og Misforstaaelser. Og saa er de tit langt ældre, end de udgives for.

Men den Del af Historien, der nedfælder sig som Myte, faar alene blivende Værdi som Dele af Folkets aandelige Eje. Tag Visen om Dronning Dagmar eller G. Rodes Vise om Tordenskjold. Deres folkelige Værdi er ganske uafhængig af den historiske Sandhed.

Om Sagnenes Sammenblanding af Sandhed og Digt ved enhver Forsker Besked. Her et Par Eksempler!

H. P. Hansen, Herning, besøgte for kort Tid siden Kræ Taulborg i Aulum. Blandt det meget, den gamle Hædersmand fortalte Konservatoren, var ogsaa dette: Vind Kirke havde engang været øde og ligget i Ruin, men i hans Drengedage blev den bygget op igen — og han hørte til det første Hold af Børn, som blev konfirmeret i den genrejste Kirke. Sandheden er, at den ruinerede Vind Kirke genrejses af Sognepræsten Hr. Ib Jensen noget før 1529. Og Kirken, hvis Regnskaber rækker helt tilbage til 1584, har ikke siden været øde.

Et andet Eksempel: I Fuglkjæraa, Vind Sogn, findes et Høl, kaldet Madses Hwøl, formedelst nævnte Mads i Vrede engang smed en Tjenestetøs i Aaen paa dette Sted, fortrød det, sprang ud for at redde hende, men druknede tillige med Pigen. Sognepræsten Terkel Dorschæus fortæller samme dramatiske Begivenhed i sin Embedsbog. Tragedien udspillede 19. Juli 1782. — Men alle de optrædende Personer er

andre end Folkesagnets. Den galsindede Mads Humle havde end ikke set Dagens Lys nævnte Aar. Han fødtes en halv Snes Aar senere.

Folkesagnet lader Trolden Find bygge Vind Kirke adskillige Aar før Poul M. Møllers Dage, saa Paavirkning fra Møllers Digt er udelukket. En fed Præst maatte vove Pelsen for at faa Trolden til at bygge. Da han imidlertid i behørig Tid gættede Troldenavnet, slap han for den sorte Gryde. Han kunde – da Trolden indmurede den sidste Sten – hilse Bygmesteren saalunde: Find, den Sten ligger vind. Dermed var han frelst, og Sagnet havde faaet et godt Navn.

Til Bostrup Tinghøj i Salling knytter sig mange ræddelige Sagn om skrækkelige Henrettelser. Den sidste havde min sl. Oldefar personlig overværet. Det fortalte i alt Fald hans Datter. Jeppe Aakjær fandt senere Henrettelsesaaret, 1742. Først et halvt Hundrede Aar senere kom Oldefar til Verden. Hans »Upaalidelighed« behøver dog ikke at gøre nærværende Artikel utroværdig.

Sagnstoffet er en rig Kilde for Hjemstavnsforskeren. I de nævnte Eksempler kunde jo ogsaa i hvert Tilfælde et Sandhedsmoment konstateres.

Gudmund Schütte har paavist, at Evald Tang Kristensenske Sagn – for os det rene Vrøvl – lader sig lede tilbage til Frankrig i Karl d. Stores Dage (Aar 800).

Nordmanden Andreas M. Hansen har gjort det sandsynligt, at de hyppigt forekommende Find-Sagn staar i Forbindelse med et Folk, som boede i Norden før Ariernes Komme. Det er Sagnenes kunstfærdige Dværge, der smedede og trælledede for de langskallede Arier, til de helt absorberedes af disse.

Stednavnenes Tale.

Hjemstavnsforskeren støder alle Vegne paa Stednavnenes Gaader. De ældste Stednavne er et Aartusind eller mere ældre end selv de ældste skriftlige Vidnesbyrd fra vore Forfædre. Stednavnene er overleveret ad mundtlig Vej fra Slægt til Slægt, en Slags levende Ord — men nu desværre ofte vanskelige at tyde.

Lægmænd og Stednavne forholder sig til hinanden som Kvaksalvere til Kræftpatienter, sagde en Professor engang. Gennem de modstridende og hastigt skiftende Resultater, som Fagmændene naar, kunde man forledes til at tro, at Forholdet til Videnskabsmændene er et lignende. Mange Tydninger er dog nu uomtvistelige. Andre er højst usikre. Folkeetymologiske Fortolkninger som *Vind* = *skæv* gælder til Vandsbæk.

Udtalen kan ofte vejlede, ofte vildlede. Askov i Nr. Omme hed 1480 Assehoweth, hvor sidste Led er *shoved*, medens sidste Led i Askov, Malt Herred, virkelig er *skov*.

Gamle skrevne Former lærer os, at Forleddet i Vosborg og Efterleddene i Aarhus og Randers betyder præcist det samme, nemlig Aamunding. Vi finder, at Grenaa og Vedersø, ældre: Grindhøgh og Vithershøgh, intet har med Vand at gøre. Efterleddene har været *shøj*. Vandfuld (Herred) hed 1231 i Valdemars Jordebog Wændlefolkhexeth og har saaledes intet med Vand at gøre, som man dog kunde formode, eftersom Herredet ligger ved Havet.

Ølgryde og Pølsbjerg i Nr. Felding har hverken Navn efter Øl eller Pølse. Ølgryde har vel Navn efter Vandløb, som tidligere kunde hedde Øl. Pølsbjerg er Bjerget ved Pølen, Sølet.

Kendt er det, at Alsønderup og Esbønderup tidligere hed Aleksanderstorp og Esbernstorp, og at Dævelsrød ved Sorø i sin gamle Dragt, Dæwitsruth, røber sit Slægtskab — ikke med Djævelen, men med David.

Eksemplerne lærer os, at Hjemstavnsforskeren maa væbne sig med stor Forsigtighed, naar han giver sig i Lag med de gamle Navne. Men ingen kan med Billighed forlange, at han skal afvente Stednavneudvalgets Resultater, som for Hardsyssels Vedkommende sagtens først kan forelægges Offentligheden om et Par Menneskealdre.

Jeg skal nu kort vise, hvorledes jeg fortolker Vinding = Vind. De ældste kendte Former, i »Ribe Oldemoder« 1325: Wenningh = Wind, viser os intet. Af mange og lange Grunde maa jeg forkaste Tydningen Vind = oldn. vindr »Blæst« og Vind = et Personnavn.

Vi tager derefter fat paa det Sprogmateriale, som her efter staar til vor Raadighed:

1) vinde, Grundbetydning »arbejde, udføre, erhverve, komme fremad, overvinde«;

2) lægge Vind paa »Arbejde, Anstrængelse, Flid«;

3) væn »smuk«;

4) vente »gerne have, holde af«;

5) Vane, vænne;

6) Venus »Velbehag«;

7) Vaaning, oldn. una med Grundbetydn. »slaa sig til Rø« med noget, man er tilfreds med; hertil kommer de kendte Ord

8) Ven, venlig, Venskab, og

9) Vinding = Gevinst.

Sprogforskerne siger os, at alle disse Ord er beslægtede, og de henføres alle til en og samme indo-

germanske Rod *ven, hvis Grundbetydning er »gerne have, begære, stræbe efter«.

Hele Ordgruppens Betydning er noget attraavær- digt. Og vi tør da antage, at Sognavnene Vinding- Vind har en lignende Betydning, noget i Retning af *behageligt Sted*.

Nu findes der i Norge ca. 1000 Bebyggelsesnavne af Roden *vin*, samme Ord som i Ulfilas gotiske Bi- bel (ca. 400) hed *vinja*, og der betyder Græsgang. Betydningsudviklingen er forlængst fastslaaet i Norge som denne: behageligt Sted, hvor man slaar sig til Ro > Græsgang > Gaard > By eller Sogn. Det gaar etymologisk tilbage til den førnævnte indogermanske Rod *ven. Det, Nordmændene oprindeligt kaldte *vin*, var den naturlige, endnu udyrkede Mark eller Eng. Det synes at gaa tilbage til en Tid, da man endnu ikke havde fast Bopæl. Et ældre Stednavn i Norden kendes ikke.

Ganske uafhængig af de norske Oplysninger, men ad sproghistorisk Vej, var vi naaet til en Tydning af Vinding, der falder nøje sammen med de norske *Vin-Navnes*.

Betydningsudviklingen kan da med nogenlunde Sikkerhed ogsaa her sættes saadan: behageligt Sted, hvor man slaar sig til Ro > Græsgang > Gaard > By > Sogn. Hvad ing betyder, skal jeg ikke komme ind paa.

Vinding-Vind Sognes Areal er ca. 2 Kvadratmil. Her fandtes indtil for et Par Slægtled siden kun ca. 100 forblæste og fattige Hjem. Hvorfor gav vore For- fædre Egnen dette Hædersnavn? Et fyldestgørende Svar kan ikke her gives. Vi konstaterer blot, at de har kaldt Egnen: behageligt Sted, hvor man slaar sig til Ro.

Om det skete for 2000 eller 4000 Aar siden, er Forskerne ikke enige om.

Men med Navnet in mente noterer vi os, at Sognene har haft i det mindste 357 Oldtidshøje. Og Forekomsten af den skønne Granitkirke, den næststørste i Herredet, midt i denne fordums Lyngørken, bliver knap saa gaadefuld. Vi noterer os ogsaa Hans Mariagers Iagttagelse, at snart alle Gaarde ligger ved rindende Vand. Og se nu deres Navne, hvor fugtige de er: Vejvad, Sørvad, Tjagvad, Spaabæk, Lilbæk, Blindkilde, Sig, Moesgaard, Junge, Pletengebyggested, Hulmose, Hundkjær, Hadskjær, Røjkjær, Haa'l (d. e. Eng), Resdal, Lexsig (nu Lægsgaard), Hvirgel (efter en Enggræsart Hvirrl). Det var omtr. 50 pCt. af de gamle Gaarde i Vinding. Vind er lige saa fugtig; her er en Del af Navnene: Vindby, Vindgab, Gammelvind, Røjkjær, Straasø, Sandfær (den sandede Færdselsvej over Aaen). Andre Navne vidner om Skovvækst, som har præget Stednavnene i den nu skovløse Egn: Ramskov, Lund, Horslund, Trækkeris og Skovgaard.

Maa jeg paa Falderebet af dette Afsnit sige, at efter at have fordybet sig hertil i Stednavnenes Gaader eftersporer Hjemstavnsforskeren med Begærlighed saakaldte sakrale Navne, der maatte minde om hedensk Kult. Med Tilfredshed mærker vi os en Tinghøj og en Tingsager, der uimodsigeligt vidner om Retsforsamlinger paa Stedet før 1547. I Vind Sogn findes Hardtlund, hvis Forled sikkert er identisk med Syslets Navn, 1231 skrevet *Harthesysæl*, og betyder Skov. Ved det nærliggende Præstbjerg laa tidligere en stor Stendysse, hvor kristne Præster kom af Dage og hedenske Helheste endnu farter om, mens forskrækkelige Hyl lyder eller lød i Luften. Her laa nok en hedensk Harg i gamle Dage. Ikke saa sært, at tre Herreder:

Ulfborg, Hing og Hammerum skulde grænse sammen her. Bestig en Sommerdag et af Vinding-Bjerge, f. Eks. Resdal Bavne, naar Bjergmanden driver med Faar over Lynghedens skønne Bølgeland. Nedenfor ligger Ulfsbjerg og Kirkenstoft. Ved Solnedgang hører man en mærkelig Lyd, som naar Jern slaas mod Jern. Det er Bjergmanden, der slaar sine Kister i Laas. Hvem er Bjergmanden? Jeg har hittet hans Navn. Ejer hed han, just den samme, som bor i Landets højeste Bakketop Ejer Bavnehøj. Han er ingen Aarsunge; thi han er sagtens den samme, som indgaar i Ejdern > Ægidyr, Havguden Ægier, som vi kender fra Edda.¹⁾

Guderne blev til Bjergmænd, og de er ikke saa ganske uddøde endnu. I Mandsbjerg ved Svenstrup bor der en. Møgelbjerg og Tihøje er overbefolket med dem. »*A er fra Møgelbjerg, og A skal til Tyhyw' og skære Byg for mi Moster!*« sagde for faa Aar siden en Dame i Maaneskinsbelysning til gamle Niels Tjagvads Far.

Skriftlige Kilder.

Gennem skriftlige Kilder hjælpes vi til den bedst mulige Tydning af Sagn, Myter og Stednavne. Det var ad den Vej, jeg opdagede, at Resdal Bavnets gamle Navn var Ejerbjerg. Gamle Tingsvidner, Registraturer og Kongebreve kan undertiden kaste noget Lys over ret fjerne Tider. Men i en Egn uden fornem Adel eller Gejstlighed findes ikke store Sager før Aar 1600. Men saa er Materialet ogsaa ret fyldigt. Jeg skal kun nævne fire vigtige Kilder: de gamle Matrikler, Lens-

¹⁾ Vil dog ikke sætte mit Hoved i Pant paa dette. Dr. Marius Kristensen mener, en Sundhedsgudinde Eir findes i det sønderjydske Stednavn Jerstal < Erstall < Eirs Alter; se Skivebogen 1928 S. 57.

regnskaberne, Tingbøgerne og Kirkebøgerne, men der er mange andre.

Vind Kirkes Regnskabsbog har en Tragedie i to Akter. Den er kort og klar:

1612. Givet for en Kalk og Disk i Holstebro, som blev funden i Muren i Kirken, 12 $\frac{1}{2}$ Dl. 14 Sk.

1628. Givet for en Kalk og Disk af Tin, der Rytterne havde borttaget den anden, 1 Dl.

Blændende Projektører kastes med disse Regnskabsposter ind mellem vore hjemlige Hedebakker. Efterveer af Kristian den Fjerdes Krige naaede ogsaa her til. Gennem skriftlige Kilder lærer vi, at Bønderne i Hobetal gik fra Gaardene og blev Betlere. Torstensøns Krigere røvede Vinding Kirkes kostbare Kalk, skænket af Dronning Margrethe. Det glemte Vindingboerne ikke i hundrede Aar.

Til Kirkebogen betroede Præsterne sig i Medgang og Modgang. Saaledes skriver Hr. Hegelund:

»1657 den 1. Juni skrev Kongen af Danmark Fejdebrev til Sverrig. Men de Gæster, han indbød, var onde at komme af med igen«.

Og det var jo alt for sandt. — Efter Krigen skrev han:

»Jylland og Holsten haver født 5 Armèer i denne Krig: den Danske, Svenske, Kejserslige, Polniske og Brandenburgiske«. Ser vi ikke for os ved disse stilfærdige Ord hele det mishandlede Jylland paa en ny og overraskende Maade? Hegelund fortæller i Kirkebogen om krigs- og ulykkesvarslende Kometer, om Ildebrande i Holstebro, om smaa glædelige Begivenheder som denne: »1664, Nytaarsaften fik Anna Lægsgaard sin Mæle igen, hvorfor jeg gjorde Taksigelse af Prædikkestolen i Vinding Kirke«.

Vor Tids Kirkebøger er den rene Kedsommelighed ved Siden af Hegelunds.

Tiderne var onde. Riget fattedes Penge. Og vi fik Matrikelskatten. Det vældige Forarbejde nedfældede sig i Bjerge af Protokoller, nu opbevaret i Matrikelarkivet, en herlig Kilde til Belysning af den lokale Historie. Jeg skal nævne en lille Ting, hentet fra denne Kilde: Af Sognets Gaarde var 10, c. 25 pCt. øde. Det siger os noget om Krise før i Dag.

Skatteskruen var i stadig Bevægelse opad. Kreaturerne skulde beskattes og blev talt. Ingen Vindingbo havde mere end 2 Køer og lidt Trækkraft. Her er Præstens Besætning, den største i Sognet: 2 Hopper, 2 Køer, 2 Stude, 2 Svin og 16 Faar. Der var Krise. Hvordan var det muligt at betale Landgilde, Skatter og Tiende til Konge, Kirke og Præst? Det var ikke muligt. Derfor de øde Gaarde.

Gennem skriftlige Kilder lærer vi, at Vinding Gaarde omkring Aar 1800 gik over til Selveje for Købesummer fra 70—200 Rdl. pr. Td. Hartkorn, at en gammel Krikke 10 Aar senere kostede 800 Rdl. og kunde gøre sin Mand gældfri, at Kapitelstaksterne, der i Højkonjunktoren var helt oppe paa 131 Rdl. for Rug, 1823 atter var sunket til 1,66 Rdl. Og vi læser atter om Kriser! *Ja, man bliver saa inderlig taknemlig over at leve i Kriseaaret 1935. Og det vil altid være et af Hjemstavnsforskningens sikre Resultater: Højagtelse for Fædrene, der kunde leve et rigt Liv under trange og fattige Kaar, Glæden over selv at leve i Radioens og Frihedens Tidsalder. Og saaledes faar Hjemstavnslæren samfundsmæssig Betydning.*

Om den sidste Kilde: Forfædrenes Efterladenskaber skal jeg fatte mig kort.

Det bedste er at studere dem i aaben Mark, det næstbedste at gaa paa Museer. Jeg henter atter et Par Eksempler fra Vinding. Der synes at være en saa hyp-

pig Forbindelse mellem Oldtidshøjene her og de gamle Gaardes Beliggenhed, at det næppe kan bero paa Tilfældigheder. Ved Koldkjær ligger Koldkjærhøjene, ved Ramskov fire Høje, ved Fonager Fytringhøje med flere, 17 ialt paa Fonager Mark. Ved Sørvad ligger en Gruppe Høje, ved Vognstrup ligesaa o. s. v. Ikke mere om det!

Maaske dog Sagen kan have nogen Interesse, efter at Assistent Overgaard har indledet en ny Debat om Oldtidsbebyggelsen. Jeg føler mig overtydet om, at Stenaldersmanden har boet ved Sig, Jung, Haa'l, Kjær, Kilde og Vad, hvor endnu den Dag i Dag Gaardene ligger, og i hvis umiddelbare Nærhed han ligger begravet. En anden lille Ting. Paa Vejvad Mark, hvor nu Aldershvile ligger, findes Engen Aas-Skov; her løber Bækken Aas-Gren og danner Næsset Bu'hu' (d. e. Bodhoved). Her er fundet Stenredskaber, Bronzealder-Urner, Slaggedynger efter Myremalmsmelting og en tre Alen lang Baad, udhulet af en Egestamme. Landets Geologi, Arkæologi, Historie og Geografi faar fornyet Interesse. Det var her ved vor Hjemstavn, det foregik alt sammen. Med Kærlighed til Hjem og Slægt maa Kærlighed til Folk og Land begynde. Kærligheden til Hjemstavnen finder Udtryk i grønlandske Sagn, Aakjærsk Digtning, gammeltestamentlige Salmer. Hjemstavnglæden er en af vore oprindeligste og skønneste Følelser. At øge og underbygge den, saa den giver sig virksomt Udslag i det praktiske Liv, saa vi føler vor Samhørighed med Slægten i Bredden og i Dybden, maa altid være en af Historieundervisningens fornemste Opgaver. Vor Historie er ikke alene Kongernes, Landets. Det er Bygdens, Herredets, Sognets, Byens, Slægtens — det er min Historie.

De spredte Træk skulde ikke paavirke nogen til

at tro, at Vinding er Verdens Navle, om end den er det for os i Vinding.

Kender man sin Hjemstavns Historie, føler man sig dobbelt Sandheden af Aakjærs Ord:

Et dugfyldt Syn fra Hjemmets Kaalgaardsdige
opvejer tusind Mil i fremmed Rige.

Og man ønsker, Kulturforbindelsens svage Traad mellem Fortiden og os atter maa spindes fast og stærk.

Litteratur.

Aksel Olrik: »Nogle Grundsætninger for Sogneforskning«.

Sigurd Nygaard: »Folkeetymologier i Stednavne«.

Falk und Torp: »Etymologisches Wörterbuch« (nylig anskaffet af Holstebro Folkebogsamling).

Esbern Jespersen: »Kirker, Præster og Degne«.

Esbern Jespersen: »Vinding Sogn«.

Dansk Stednavnelitteratur.

Angaaende Vin-Navnene, blot lige nævnt af Johs. Steenstrup: »De danske Stednavne« og Oluf Nielsen i »Blandinger«, maa henvises til en righoldig norsk Litteratur af P. A. Munch, Rygh, M. Arnesen, A. M. Hansen og Magnus Olesen. Se især sidstnævntes: »Ættegaard og Helligdom«.

KALDSBREV

FOR SOGNEPRÆST KNUD JØRGENSEN KOLDING
I SEVEL I AARET 1650

Ved *Erh. Qvistgaard*, Pastor emer.

Dette temmelig omfangsrige Kaldsbrev fra 1650 giver os jo et klart Indblik i, hvordan en Præst blev kaldet til et Embede for 300 Aar siden. Kirken eller rettere Kirketienden ejedes den Gang ligesom op til vore Dage i Hovedsagen af Adelen og de store Godsbesiddere; Kongen ejede dog ogsaa en Del. Med denne Ejendomsret (jus patronatus) var forbundet jus vocandi (Kaldsret). Naar saa en Kandidat, den Gang kaldet Studiosus, ansøgte om et Embede, maatte han prædike paa Prøve i Kirken og overvære det da af Kirkeejeren eller hans Befuldmægtigede, 3: Ridefogden og i Reglen 6 à 7 Menighedsmedlemmer, udvalgte i den Anledning, og endelig af Provsten.

Behagede Prædikenen Tilhørerne, og han ellers opfyldte Betingelserne, ikke altid lige lette, som naar Menigheden forlangte, at han skulde ægte Formandens tit aldrende Enke eller en Datter, blev Kaldsbrevet som her udfærdiget, og havde Kandidaten bestaaet Prøven baade i Liv og Lærdom for Biskoppen, indstilledes hans Udnævnelse til Kongens Approbation.

Originalen findes i indkomne Breve fra Ginding Herred til Biskoppen.

Anno 1624 den 22 Octobris Imellem Sex och Siuff om Aftenen Er min Søn Knud Jørgensøn Colding fød och baaren til denne Verden. Gud were tack, som hannem til denne Thiime haffuer bevarit, for lehne hannem endnu fremdelis Naade och Wiisdom at tiene sig och sin Christen Kiercke for sit hellige Naffns skyld.

Om for^m min kiere Søns Knud Jørgensøns Fødtzelsdag och time Winder (∴ bevidner) Jeg hermed for Gud med egen Underskreffuen haand.

Coldingi den 10 May Anno 1650.

Jørgen Knudtzøn,
Borgemester i Colding.
Egen Haand.

Bevidnet Anker Sørensen
Ecclesia Coldingensis.

Wii Efterschreffne Christen Graffuersøn, fougett paa Stubbergaard, Niels Christensen i Diel, Peder Lauritzen i Røe (?), Kield Jørgensen i Søffuelbye, Peder Nielsen, ibid., Klement Lauritzen i Sepstrup och Chresten Pedersøn i Kiergegaard Kiendes och her med for alle witterligt gjør, at eftersom Gud Almægtigste ved den thimelige Død fra os haffuer henkaldet worres forrige Kiere troe Siele Sørger, Her Søffren Chrestensen Giødstrup, for dum Sognepræst her i Søffuel Och os udi worres Gunstige Hosbonde Erlig och Welb. Fru Christentze Juul till Stubbergaard hindes frauerelse ehn Anden Gudfryctig Lærd och schichelig person, will fornøden giøris, Som os och andre i denne Voris Menighed den Rette Wey till Salighed kunde wise, Saa haffuer wii efter Aluorlig bøn och paa Kaldelse, huor till wii aff Predichestolen aff Herritz Prousten, flitteligen ere formanede, till Vorris Rette Sognepræst och Siæle Sørger udualt

och Kaldit, och nu med dette woris breffs Kraft, i den hellig trefoldigheds Naffn, Kalder och Sambtycker hæderlig och wellerde person, Knud Jørgensen, Barnefødt i Kolding, hvilken ved Proustens bevilling, haffuer ladet sig høre aff Prædichestolen siunes

Noch som aff Herren saa begaffuet at wij med hannem kunde were fornøyede saa frembt han aff Superintendenten ellers till det hellige Prædicke Embede, schichelig och duelig bliffuer befunden Och sig i den hellige schrifftes Læsning och Studering herefter flittelig Øffuer, Huorfor wij och saa loffuer for os och den hiele Menighed i Søffuel Sogen at Kiende och holde Hannem effter denne dagh for worris Rette Sognepræst, være hannem i sit Embede Hørige och Lydige, Lade oss af hannem i wor Saligheds Sagh underuise, Lære, formane, Straffe, trøste, Raade och Regere och der hos giffue hannem all den Rente och Rettighed ordinantzen, Recesen och anden Kongelige Statuter oss tillholder, uden all tuist, trette eller Modsigelse. Och saa witt forrige Præster her i Sognet før Hannem hafft och Nødet haffuer Och det saa lenge och all den Stund hand os dett Rene Guds Ord forpredicher, de højverdige Sacramenter Rettsindelig administrerer och sig ud i Liff och leffnet och omgængelse som en Fromb, Rettsindig Præstemand Inden och Uden Kierchen effter Guds Ord och Ordinantzen christeligen och schicheligen forholder Huor till Gud aff det Høye giffue Naade, Lycke och velsignelse for Jesu Christi Sin kiere Søns Skyld. Och paa det denne Vores Election kunde verre dis thrygere, haffuer woris gunstige Hosbundis Kiere Søn, Erlig och welbiurdige Mand, Præben Gyldenstjerne til Damsgaard udi Sin kiære Moder, Erlig och Welbiurdige Frue Christentze Juul, som ellers haffuer jus patronatus till

Kaldet, frauærelse med os paa hendes Vegne her udi Sambycht och thillige med Herreds Prousten, Hæderlig och Wellærde Mand, Her Jens Chrestensen, Præst i Haderup. Unterschreffuet Actum den 28. Aprilis 1650.

Jeg Præben Gyldenstjerne til Damsgaard kiendis oc gjør for alle met det mit aabne breff vitterligt, at eftersom velærværdige, hæderlig och vellærd person, Knud Jørgensen aff min kiere Moder E. och W. frue Christentze Juul til Stubbergaard hendis fogit oc fuldmæctig Christen Graffuersen oc Sex til sig tagne Kaldsmænd i Søvel Sogn paa menige Sognefolkis Wegne efter Ordinantz loulig er kaldit oc udvaalt til deris Rette Sogneprest oc Sielesørger udi bemelte Sogn her efter at være. Hand mig oc nu med hæderlig oc høj lærd Mand Doctor Erik Monrads Superintendent offer Ribe Stift hans skriffuelse oc Kundskab haffer besøgt oc bevist sig aff hannem efter ordinantzen at være examineret oc sine gode Testimonia fra Kiøbenhafns universitet fremvist Saa haffer nu derfor paa min kære Moders, E. oc V. frue, Frue Christentze Juul til Stubbergaard hendis Vegne efterdi hun haffer jus til Sognet oc nu sielff aff landet er forrejt samme hans vocation oc Kald confirmeret oc stadfæstet, at hand til bemeldte Søvel sogn oc menigheden derudi skulde være en ret Sognepræst oc Siælesørger, Thil med nyde, bruge oc beholde all præsteherlighed, frihed, Rettighed, Rente oc indkomst med Præstegaarden, fiskeri oc andet som hans formand før hannem hafft oc nydet haffver, intet undtagen i nogen maade. Dog med saadan condition oc forord at hand skal Prædike och Lære Guds hellige Ord och Evangelium, administrere oc Uddele de hellige Højvær-

dige Sacramenter effter Guds egen befalning, saa vel som sig self i Leffnet oc Omgengelse, inden oc uden Kirchen mod sine Sognefolk oc andre forholder som en Gudfryctig Præstemand vel sømmer, ligner oc anstaar oc holde Præstegaarden ved god Heffd oc bygning, icke tilstede noget dis Eiendom, Agger, Eng eller anden tilleggelse derfra at Bortkomme saa fremt hand icke derfor Vil stande til rette oc betimelig tid udgiffue huis hand til Stiftet oc Høye Øffrighed skyldig oc plichtig er, oc sig ellers i alle maader effter Ordinantzen oc anden kongelig saa vist som hans Embede oc Kald vedkommer, schike oc forholde saa befaler jeg paa min Kiere Moders Welbemeldte, Erlig oc Welb. Frue Christence Juuls vegne Menige Sognemænd udi bemeldte Søffuel Sogn, at i Retter eder efter bemelte Hæderlig oc Vellærd person Knud Jørgensen høerige oc lydige at vere saa vit hans Embede oc Kald udkræffuer. Giffuendis oc giørendis hannem al den Deel I Eders rette Sogneprest effter Recessen oc Andre kong. forordninger skyldig oc plichtige er. Saafremt i derfor icke vil stande til Rette som Vid bør. Diss till Widnisbyrd haffuer Jeg mit Signet her Under tryckt oc met Egen haand underskriffuet. Actum Stubbergaard den 9. May Anno 1650.

Preben Gyldenstierne.
Egen Haandt.

BRØSTFÆLDIGE KIRKER I VESTJYLLAND I AARET 1731

Ved *Erh. Qvistgaard*, Pastor emer.

(Af indkomne Breve til Biskoppen).

Atter og atter kan vi i de gamle Papirer paa vore Arkiver læse om Kirkers Brøstfældighed i foruds Tid; særlig i de fattige Egne i Vestjylland, dog ogsaa i Fyn af og til, hvor Kirkerne ofte var udplyndrede og mishandlede under Svenskekrigen. — Naar man tænker paa Kirkerne nu, velholdte og ofte udsmykkede paa forskellig Vis, maa man forfærdes, naar man læser efterfølgende Skildring af Kirkers Brøstfældighed og Tarvelighed — bemærk bl. a. en Kalk af Bly — endog saa langt op i Tiden som 1731.

Og spørger vi saa om Grunden dertil, maa vi sige, at det dels var Tidens Fattigdom, dels Ligegyldighed hos Kirketiendeejerne, og først sent lidt efter lidt forbedredes Kirkerne, saa at de nu som Regel staar som værdige Guds Huse, hyggelige at gæste.

I den hellige Trefoldigheds Navn vare vi undersøskrefne Anno 1731 d. 27. Sept. forsamlede ved *Vildberg Kircke* og toge samme under Siun og besigtelse:

Begyndte vi da først inden i Kircken og besaa Alteret, som var gammel og brøstfældig og behøvede reparation som og behøvedes der en ny Alterdug.

Karle Stolene saavel som Qvinde Stolene vare hid og did meget brøstfældige og under alle Stolene vare

ingen Sten lagde, men Menigheden maatte falde paa Knæ i den sorte Muld og Sand. Der fandtes og ingen ret Loft lagt over Kirchen, men alleneste nogle gamle løse Fiel, saa der stod Kuld ned paa Menigheden, og det mange Steder regnede ned imellem Tagstenene. Prædikestolen behøvede og megen Reparation. Dernæst ginge vi udentil og besaa Tornet, som var gandske brøstfældig og særdeles paa den Nordste siide Sprucken og revnet, saavel som og paa alle sider behøvede stor reparation, hvilken om den icke i tide og med første fick, var det at frygte, at den maatte nedfalde, saa den Sucker om hjælp. Dernæst besaa vi Vaabenhuset, hvor over behøvedes en stor deel Tagstene saa og allevegne at skielnes, saasom det der nedregnede. Dette saaledes i all Sandhed at findes

testerer

Niels Berth, Sognepræst.

Peder Christensen. Niels Pedersen. Jens Larsen.
testerer

N. Brøndum, Provst.

Efter kongl. Majestæts allernaadigste Lov haver vi underskrevne i Provstens over Hammerum Herred, velærværdige Hr. Niels Brøndums nærværelse ved Kircke Siunen i *S. Felding Kirche* Anno 1731 d. 23. Juli indfunden sig og da funden til Mangel og Brøst endeel paa Kirchens Bygning:

1. at dend Øster Ende af Kirche Muren truer med en suar og kostbar Reparation,
2. at dend Synder side af Kirchegaardens dige obner vej til at omrode og nedtrede de dødes grave.
3. Tekket paa dend Syndre og Norder side behøver betimelig hjælp,

endeel paa Kirckens ornamenten.

1. Fad til funten at døbe af som saunes.
2. En ubrugelig Messe Hagel er der.
3. til Alteret en uanstændig Kalk af Bly.
4. En forfalden, umagelig og uanselig Prædikestoel.

Dette vilde Deres Velærværdighed Her Niels Brøndum lade sig være saa angelegen ved den høiere Øvrighed at see rettet, som hand er villig det med os at underskrive

M. Tøxen.

F. Broch. Oluf Knudsen.

Dette Kirckesiun behøfver, at De Højbydende efter Deris Myndighed befaler Kirchens Ejere, som skal være Stervboens arvinger af Hemmed Præstegaard *) at tage sig kirckens brøstfældighed an med forderligste, hvilcket og formodes af De høje Herrers allerunderdanigste

N. Brøndum.

Efter kongl. Majestæts allernaadigste Lovs pag 374 haver underskrevne Anno 1731 d. 23. Juli i Provstens over Hammerum Herred, Velærværdige Hr. Niels Brøndums nærværelse indfunden sig ved Assing Kircke og da funden som Mangel og Brøst paa formeldte Kircke:

1. at der er ingen saa kaldet Vaabenhus, som dog er Menigheden høj nødig.
 2. at Tekket paa den Synder Side af Kircken behøver saadan reparation, at Menigheden i Regn kand side under tør tag.
 3. at den Øster Ende af Kircken, som allerede begynder at helde, i agt tages betimelig.
 4. at Vinduerne maatte forsiunes med glar Rudder.
- *) Stervboen = Dødsboet efter Hr. Morten Friis i Hemmet.

Saa og i henseende til Kirckens Ornamenter at fattes

1. Messehagel til Alteret.
2. fad til funden at døbe af.
3. Reparation og gulv udi Kircke Stolene, hvor det set lideligere ud end i Manges Oxen Stald.

Denne vores Kircke Siun for 1731 vil under skrevne ydmygst formode Velærværdige Her Provst er saa nidkiær for at recommendere, som hand med os dend villig underskriver.

M. P. Tøxen.

Olluf Andersen. Anders Povelsen.

At jeg underskrevne nærværendes har efter begiering været ved Assing Kierckesiuns tagelse d. 23. Juli 1731 og samme tid set og befundet samme Kircke i saa meget slet tilstand, at det var uskikkeligt at see i ovenbemeldte poster testerer dend der formoder, at De højbydende derpaa raader bod.

Deres allerunderdanigste

N. Brøndum.

DA WALLENSTEIN I 1627—29 HÆRGEDE I JYLLAND

Ved Erh. Qvistgaard, Pastor emer.

(Af indkomne Breve til Biskoppen).

Som det vil være de fleste bekendt, drog Kong Christian IV i Trediveaarskrigen til Tyskland med en Hær for at hjælpe sine Trosfæller mod den tyske Kejser, men han blev slaaet og maatte trække sig tilbage, og Kejserens Feltherre Wallenstein, Hertug af Friedland og Mecklenburg, benyttede da Lejligheden til at trænge op i Jylland, hvor han hærgede og plyndrede langt op lige til og N. f. Limfjorden.¹⁾

Et Bevis paa hvor frygteligt dette var for Beboerne i Jylland afgiver følgende Skildring, som den stakkels Sognepræst Christen Christensen i Meirup ved Holstebro indsendte til Kongen med Bøn om Hjælp. Om han har faaet Hjælp, siges ikke, men der var utallige foruden ham, der led derunder, og Krigen havde kostet store Summer, saa alle ikke kunde hjælpes. Forinden han indsendte sit Bønskrift, lod han tage flg. Tingsvidne over Krigens Ødelæggelser paa Præstegaarden og dens Jorder til Bekræftelse af Sandheden af hans Ord.

En Sandru och Rictig Designation Och fortegnelse paa Meirup Sogns och Præstegaardens vilkor och Lejlighed.

Først: Er Meirup Sogn och Kalld en Aff de Rin-

¹⁾ Se Hardsyssels Aarbog 1928, S. 103—124.

geste Sogne och Kalld udi Hierrom harret och icke den er Annexeret till nogen Anden Sogn.

Dernæst: Er Meirup Præstegaards Vilkor gandske Ringe: Thi der er ickkun Sex læs Høbierring dertil, som med denne medfølgende Tingsvinde beuises kand.

For det Tredie: Er min Kornsæd saare forringet och formindsket, at Jeg icke kand saa nu uden tre en halv tønner Rog och en Tønne Byg och fire Skieper Boghued och Slet intet haffre. Bode fordi min Høaffuel er Ringe Ochsaa fordi denne Krixstilstand haffuer det forhindret.

For det fierde: Kand Jeg ikke nu bekomme Tiende uden aff 16 Gaarde och bole, fordi en part aff mine Sognefolk er saa for armet och udpløndret af Ryttere och Soldater, at de intet kand tiende mig.

For det femte: Huad min Offer er belangendis, da er den ickkun Ringe for samme Aarsags Skyld.

For det 6: Er Jeg ochsaa udplyndret af Rytter och Soldater, at det bedste af all min effne och formue er borttaget och min korn paa Marken forderffuet, som med denne medfølgende Tingsvinde beuises kand.

For det Syvende: Haffuer Jeg Tho sønner, som Jeg haffuer nogle Aar holddet till Skole i Wiborg och icke Jeg kand formaa lengere at bekoste deres Skolegang uden Gud och christelig øffrighed vill forhielp mig noget.

For det Ottende: Haffuer Jeg udi 18 Aar giffuet min Hustru moder, som bleff gift fra mig, huer Aar 8 tønner Rog till sin Underholdning efter min Breffs Lydelse, indtil Krixfolket och fienderne kom her udi Landet, huilket Jeg med hendes Ecte Mands Quittering beuise kand. Och formeldte min Hustru moder leffuer endnu och kreffuer aff mig endnu for de Tho Aar paa det næste fienderne vaar her udi Landet, 16

Tønner Rog ligesaa vell som tilforn, hvilket Jeg icke kand formaa at udgiffue, uanset at hun hafde sin Ecte Mand och boer i en God gaard och Jeg er saare udplyndret, fordi Meirup Præstegaard som Jeg Iboer, den er liggendis paa eller ved den Store Alfare vej, som løbber imellem Holstebro och Wiborg, huor Rytter och Soldater huer Dag vandrede frem och tilbage, saa at denne forgangne Vinter haffuer om Natten Indlosseret hos mig 223 Rytter och heste, huilket Jeg haffter optegnet, foruden dem som Gæstede hos mig om Dagen, huilke Jeg icke ved tall paa och haffer ædet och fortæret all min Øll, mad och fodder.

Huorfaare min ydmyge och venlige Bøn er Till min kierre Biscop, Hæderlig och Høylærd Mand, Mester Jens Dinyssøn, Superintendent offuer Ribe Stifft, at hand for Guds Skyld ville denne min fattige Leylighed och Vilkor udi Cancelliet indsckicke och for mig fattige Mand intercedere, att ieg nogen Hielp motte bekomme effter Kong: Mayest. Naadigste Løfte och forjettelse. Vale.

Skreffuet udi Meirup Præstegaard i Hierm Herrit den 18 Octobris An. 1629.

Christen Christensen,
Sognepræst i Meirup.
Egen Haand.

Tingsvidne.

Onsdag d. 24. Juni 1629 fik Hæderlige og vellærde Mand, Hr. Christen Christensen, Sognepræst til Meirup Sogn et Fuldtingsvidne af otte Dannemænd, som kundgjorde og tilstode: Att di den 21. Juni sidst forleden Dag var vi udi Mejrups Prestegordt och paa Prestegordts Mark och der att sionne (syne) och forfare, hvis som bemelte Her Christen dennem foreviste. Da saa di først, att hans Kister, skrin och Døør

var aldsammen opslagen, brukit och brøtt och hans Gods och Goder var borttagen och bortt plyndrit. Desligeste saa di paa hans marck, da var formelte Hr. Christens Rooch (Rug) ynckelig medhandlede och forderffuit, Saa en partt var aff Rustvogne Nederkiørt. Een partt var aff Heste opedet, Een partt aff Heste nedertroedt och en partt var med Hiølleer och Segel opskoren, saa att den største Partt aff formelte Hr. Christens Rough var slett forderffuit och ødelagt aff Rytteri och Soldatter. At saa gick som forskrevet.

Laurids Svendsen
egen Hand.

NOGLE BEMÆRKNINGER OM VORT MÅL

(UDTOG AF ET FOREDRAG 16. FEBR. 1935)

Af Professor *Peter Skautrup*, Aarhus.

Den stærke folkeblanding er en fare for det rene mål. Flere steder i Hardsyssel er vi nu oppe på en indvandringsprocent omkring 70, det vil sige, at kun 30 procent af befolkningen i to eller flere generationer har boet på stedet. Man kan vel vanskeligt tænke sig, at indvandringsprocenten kan stige yderligere, men er ikke også dialektens bevarelse umulig allerede under de nuværende forhold? Går ikke dialekterne deres undergang i møde?

Før man svarer på dette spørgsmål, er det umagen værd at se tilbage i tiden for at høre, hvilke udtalelser der er faldet netop om dette spørgsmål. Nødråbet om dialekternes undergang er nemlig ikke nyt. Da Feilberg i 1882 begyndte på sin jyske ordbog og opfordrede til indsamling, skrev han: »Skal der gøres noget, er det vist på tide, da den uniformerende kulturstrømning, der efterhånden trænger ind i de inderste og ensomste kroge, arbejder på, til fordel for rigssproget, mere og mere at udslette sprogarternes ejendommeligheder«. En menneskealder før skrev N. M. Petersen: »Nu da vi have dannede skriftsprog, og vi i dem stedse søge at udslette dette provinsielle eller landskabsagtige«, og for mer end 100 år siden — i 1820 — klager Molbech i en indledning til

Foersoms »Samling af danske Landskabsord«: »(vi skal) bevare for Eftertiden de Vidnesbyrd om nationale Egenheder, de Træk af et ejendommeligt Folkeliv, de Berigelser af det danske Tungemaal, som endnu er til Stede i vor Almues Sprog; men hvoraf en Del Tid efter Tid forsvinder, og uden Tvivl, efter vore Dages Art med tiltagende Hastighed«. — Ja, hastigheden var altså allerede konstateret dengang. Den er næppe blevet mindre i vor tid. Hvad der er sket og stadig sker, er blot dette, at sproget er i stadig bevægelse. Denne bevægelse kan en tid fjerne de enkelte mål fra hinanden, virke isolerende, til en anden tid nærme dem til hinanden, virke samlende. For øjeblikket er vi inde under en stærk samlende bevægelse her i landet, i Danmark, og vi har været med i en større samlende bevægelse i Europa med stærke internationaliserende tendenser. Denne større samlende bevægelse synes dog nu at være ved at standse, vi behøver blot at tænke på de sproglige forhold i de nærmeste nabolande. I Norge er landsmålet ført frem til ligestilling med rigsmålet, i Island har man fuldt bevidst lukket af for så godt som alle fremmedord, i Finland er det svenske sprog truet, og i Tyskland hersker en stærk målrensende tendens. Måske er det kun en overgang. Men man kunde jo endelig også tænke sig en lokal selvhævdelse på mindre områder i lighed hermed.

Hvordan nu med vort mål? Lader det sig karakterisere som en enhed, som noget for sig — overfor de tilstødende mål? Lad os straks slå fast: nok er der naturlige grænser til alle sider, men disse grænser er dog ikke anderledes, end at man kan og kunde passere dem uden større vanskelighed. Ikke på så mange steder forhen som nu, men der var jo dog broer og

vadesteder (Hagebro mod øst og Skern mod syd). Til sammenligning kan vi blot tænke på, hvordan forholdene er i bjærgs eller alpeegne, hvor folk i en bjærgdal måske kun har ganske få kilometer i fuglesflugtslinie til naboer i tilstødende bjærgdale, men hvor videre samkvem på grund af naturen er så godt som udelukket. På sådanne steder spalter dialekterne sig skarpt fra hinanden og kan holde sig skarpt adskilte. Hvor der derimod finder samkvem sted, finder der også sproglig påvirkning og udjævning sted. Og fra naturens side har der for Hardsyssels vedkommende ikke været mere til hinder for samkvem med omverdenen end for de fleste jyske egne.

Kulturpåvirkning gennem samkvem kan i de fleste tilfælde tænkes fremstillet som bølger, — og dette billede af bølger, der vælter ind over området, er også godt nok for de ældre tider. Sådanne bølger har et bestemt udgangspunkt, et spredningscentrum, og de aftager i styrke — som rigtige bølger — efterhånden som de fjerner sig fra dette centrum, for til sidst at standse et sted af en eller anden grund, vi kan meget ofte ikke sige hvorfor. Kommer nu en sådan bølge sydfra, vil egne som Thy og Vendsyssel blive de sidste steder, den når hen, og har den på vejen mod nord tabt sin »kraft«, kan vi snarest i Thy og Vendsyssel vente at finde det ældre tingenes forhold bevaret. To sproglige eksempler: I rigssproget og på øerne og i det meste af Sønderjylland har vi nu overalt *v* i forlyd (vand, vol, vende, vind), i nørrejysk stort set indtil Limfjorden har vi *w* foran *a* og *o*, *v* foran andre vokaler (wand, wol, vende, vind), men nord for Limfjorden har vi overalt *w*, og dette er det gamle forhold, der her er bevaret. — Den skik at tænde bål på høje steder har været kendt over hele

Jylland, men ordet bavn, som nok er kommet til os fra frisisk, og som har bredt sig sydfra i benævnelsen bavnehøj, er ikke nået længere end til Hvetbo herred. I Vendsyssel har det ældre — og hjemlige — bálhøj holdt stand.

Kommer bølgen øst fra, kan vi regne med at finde det ældre trin bevaret i vestjysk, hvis bølgen ikke når at skylle hen over os. Således har vi i vestjysk bevaret udtalen *ljöng'*, *djöng'*, *sjöng'*, ord der engang over hele Danmark har heddet liung, diunge og siunge. Vestjysk viser os direkte den gamle tvelyd. Fra navnegivningsskikken et andet eksempel: levnavnene nåede ikke til Vestjylland, men standsede i Østjylland.

Og således kunde der gives en række eksempler. Fra de ældste tider til nu. Ustandseligt har der været bevægelse, om end ikke altid lige stærk. Ustandseligt har det strømmet ind over os, og med strømmen fulgte bevægelser i vort mål. Nyt blev givet os — og noget tog vi imod, andet lod vi falde, og jævnlig gav vi også slip på noget af vort eget til fordel for det fremmede. Af de kulturstrømme, der virkede stærkest i sproglig henseende, kan vi nævne kristendommen, handelssamkvemmet med nedertyskerne, reformationen, udskiftningsbevægelsen og maskinismens tid. Men heri er vort mål ikke anderledes stillet end andre mål, og at komme nærmere ind på disse forestelser er ikke stedet her.

Jeg sagde, at disse kulturstrømninger med deres virkninger også på vort mål var at ligne ved bølger. Men fra nu af duer billedet ikke. Nu er kulturpåvirkningen snarere at ligne ved regn — en landregn, som det hedder i vort mål — et ustandseligt dryp fra oven. Hvis vi åbner avisen, eller hvis vi lukker op

for radioen, så får vi — siddende i vor stue — alt hvad vi kan ønske, af belæring, af oplysning, af vejledning, af direkte undervisning, osv. Vi behøver ikke at gå i kirke for at høre prædiken, knap nok i skole for at lære. Det drypper ned til os, om vi da blot vil lukke øjne og ører op. Og der findes vel næppe den, der ikke er med i noget, i en forening, en sammenslutning, et foretagende osv. Vi skal alle tale offentligt og højt og forståeligt, vi lemper vort mål lidt her og lidt der. Er der nogen, der med hånden på hjertet tør stå frem og sige: *a blywer ve mi mo:l?*

Hvad skal det blive til med vort gamle mål? Går det ikke under?

Nej!

Men — noget vil der jo gå til. Jeg kunde fx. godt tænke mig, at vi alle kom til at sige jeg. Jeg kendte engang en ung pige, der lovede højt og dyrt, at hun aldrig skulde blive så »fin« på det, at hun vilde sige »*jæ te si æjen bæ'l'e!*« — Nu går det dog ganske godt. — Her er det ungdommen, der fører an. Mellem Aarhus og Randers er der nu vistnok kun få unge, der siger *a*. — Og jeg kan også meget let tænke mig, at vi her i Vestjylland giver slip på *ljöng'* og *sjöng'* osv. Og således kunde vi nævne en hel del lydlig ejendommeligheder, som muligvis før eller senere vil svinde. Men der er dog også lydlig særheder, som vi meget sent, om nogensinde, vil miste. I det meste af Hardsyssel er lyden *ð* ikke kendt, og jeg ved af erfaring, hvor svært det er at indsætte denne lyd på de rigtige steder og ikke sige *r*. Og jeg ved også — fra skolen —, at de fleste børn ikke kan høre forskel på *fäl'k* (med stød) og *fålk* (uden stød). Sådanne lydvaner er det svært at udrydde. Det vil i alt fald tage tid. Og så hører dog de her anførte eksemp-

ler til de forholdsvis lettere afskaffelige ting, hvis man endelig vil af med dem — og gør sig anstrengelser.

Meget vanskeligere er det at ændre ordvalg og ordbrug, sætningsbygning og tonefald. For enten jeg siger *ljöng* eller *lyng*, enten jeg siger *a* eller *jeg*, *folk* eller *fol'k*, så har jeg dog udtrykt det samme enkle begreb. Men prøv at oversætte: *a æ nöj hjamsk*, eller *han æ hi:el hwæl'*, eller *æn sdög kjælb knæjt*, eller *æn mo'gə hund'* til rigssproget. Det vil volde vanskelighed. Og så er disse eksempler jo dog meget enkle i konstruktionen. Meget vanskeligere igen kan det være med mange småord, hvis anvendelse i vort mål ofte er vidt forskellig fra anvendelsen i rigssproget. — Lad det være nok med disse eksempler for at understrege, at vore dialekter dør ikke. De kan ændres i det ydre, det mest udvortes, de kan tilsyneladende komme til at ligne hinanden, mange af de mest iørefaldende skel kan udslettes eller udviskes, men målene vil leve videre.

Skulde jeg prøve på — meget kort og i jævne ord — at nævne nogle karakteristiske træk i vort mål? — Hvordan er det i lydlig henseende, hvordan er det at høre på. Vort mål er nok noget monotont, ensformigt i tonegangen, tillige — hører man jævnlig — noget »hårdt«. Vi har ikke megen tonebevægelse, næsten slet ikke i enkeltord. Stedvis har vi dog nogen modulation i sætningen, i ordforbindelserne. Jeg mener navnlig at have hørt det hos gamle i egnen langs Karup å. En sætning som: »nej såmænd kan du ikke« kan have en tonebevægelse, der er stigende på »nej så«, eventuelt på »nej såmænd«, og derpå faldende (omtrent svarende til $a\neq b\neq c\neq c$ eller $g\neq a\neq b\neq c\neq c$). En

sætning som »jo — det tror a jo vel« begynder lavt på »jo«, men ofte med en udpræget sammensat tonegang på dette ord alene, derefter en brat stigning til en omtrent ensartet højtone på »det tror a jo« og så et stærkt fald til en lavtone på »vel« (omtrent svarende til $h^{\ast}a^{\ast}a^{\ast}a^{\ast}a^{\ast}c$ eller med sammensat tone på »jo«: $h^{\ast}g^{\ast}c^{\ast}a^{\ast}a^{\ast}a^{\ast}c$). Men tonegangen kan jo her og der være noget individuel. — Det »hårde« i vort mål, som det med et populært, mindre præcist udtryk benævnes, må vistnok bero på det særlige stød, vi har på kort vokal foran pp, tt, kk samt i en del konsonantforbindelser. Det hedder *tåw' kjæ'p*, *tåw' ha't*, *tåw' kå'k*, to kæppe, hatte, kokke; og det hedder *sbar'k*, sparke, *kjær'k*, kirke, *krem'p* og *rem'p*, krympe og rimpe, *sgal't* å *wal't*, skalte og valte, osv. — Er de trykstærke stavelser »hårde«, saa er til gengæld de svage stavelser yderligere reducerede, ja i de fleste tilfælde helt tabte. Det udlydende *æ* er jo ganske vist svundet i de fleste danske mål, men i vestjysk finder der også ellers en stærk svækkelse og sammentrækning sted. Således i almindelighed af en præposition og artiklen: *o æ hu:ə* bliver til *o' hu:ə*, *ve æ næjər* til *ve' næjər*, *i æ kjær'k* til *i' kjær'k*, osv. I stedet for artiklen har vokalen i præpositionen fået forlængelse. Tidsmæssigt er der ikke vundet noget ved det, men vi sparer en lille mund- og tungebevægelse. Der er sket det, som vi i fagligt sprog godt kunde kalde en monoftongering.

I grammatisk henseende er vestjysk på flere punkter det mest udviklede mål i Danmark, det vil sige det er det mindst gammeldags mål, det er kommet længst bort fra det ældre sprogtrin, som har hersket engang. Det vil måske forundre, eftersom man jævnlig hører den mening fremsat, at vore dialekter i det

hele taget skulde være gammeldags. Men intet er mere forkert hvad grammatiske former og begreber angår. — I rigssproget har vi to køn (genera) i substantiverne, fælleskøn og intetkøn. I nogle dialekter (fynsk, vendsysselsk ofl., i så henseende altså gammeldags) har vi tre køn: hankøn, hunkøn og intetkøn. I vestjysk har vi ikke en sådan inddeling i køn, men vi har dannet en helt anden inddeling af substantiverne, hvorved stofnavne er udskilt og står som en særlig klasse, hvortil vi henviser ved intetkønsform af stedord osv. Vi siger altså: det kaffe, det jord, det mælk, godt mælk osv. — Vi har endvidere som i engelsk og tysk foransat artikel (kendeord): æ mand. — Og så har vi, for blot at nævne endnu en enkelt større særhed indenfor grammatikken, i mange tilfælde ikke nogen forskel på nutid og datid i vore udsagnsord. I de mange udsagnsord, der følger *æde* til i datid, kan vi ikke høre nogen forskel på nutid og datid. Professor Chr. Møller har gjort opmærksom på, at en sætning som »*a wander æ fo:r hæ'n' ve æ hæj'n*« kan have 24 betydninger. Her kan nemlig udsagnsordet betyde »vander« (præsens), »vandede« (præteritum) samt »vil vande« (futurum; ligesom i rigssproget bruges nutidsformen om det fremtidige). I hver af disse grupper kan endvidere *æ fo:r* betyde »fåret« og »fårene«, osv. Forøvrigt er hverken artikelbrug eller udsagnsordenes tidsbøjning særlig gammel, når vi måler med de store tidsmaal. Yngst er artikelbruget — fra det trettende århundrede. Adskilligt ældre er tidsbøjningen, men nu er vi altså på vej til for mange udsagnsords vedkommende at opgive denne igen.

Så er der ordforrådet. Andetsteds har jeg skrevet derom, så jeg skal her kun komme med et par be-

mærkninger. Vi kan vist regne med, at den enkelte dialekttalende gennemsnitlig kender og kan bruge mindst 12000 ord, måske op til 15-16000. Mange har jo et meget større ordforråd. Er vi da fattige eller rige? Det er, som man tager det. Holder vi os til os selv, så er vi hverken fattige eller rige. Vi har, hvad vi skal bruge – som ethvert mål har, hvad vedkommende samfund har brug for af ord. Men sammenligner vi, hvorledes det forholder sig med fordelingen af dette ordforråd i vort og andre mål, så kan der nok være forskelle. Vi er ordrige på de områder, hvorom livet på stedet koncentrerer sig. I tilsvarende bondesamfund vil vi finde paralleller hertil, og vi må derfor huske på, at når vi ved sammenligning med rigssproget fremdrager de og de træk som karakteristiske for et mål, så er disse træk ofte ikke specielt karakteristiske for dette mål, men tværtimod ofte fælleskarakteristiske for dette og andre ligestilte mål. En del af de følgende eksempler gælder altså ikke vestjysk i særdeleshed, men sikkert mange andre landskabsmål i almindelighed. Altså: vi var rige på ord for redskaber og dele deraf, på ord der betegnede brugen deraf. Nu, da hele hjemmeindustrien er svundet, er også en mængde af disse ord og udtryk svundet eller svindende. Vi havde – i det mindste før udskiftningen – et stort ordforråd, hvad terrænform og jordbundsforhold angik; nu kan vi finde disse ord som forsteninger i marknavne. Vi har et jævnt stort ordforråd, hvad vejr og vind angår, men dog ikke så righoldigt som fx. i sømandssproget. Ordforrådet vedrørende husdyrene er righoldigt; vi har særbetegnelser for dyrenes køn, alderstrin, brunst, parring og fødsel, men markens dyr og planter har vi kun få ord for, vi er ikke zoologer

eller botanikere. — Vi har få sammenfattende betegnelser for menneskene, ord der betegner en flerhed (forældre, søskende), men til gengæld har vi et stort ordforråd til at karakterisere de enkelte mennesker. — Vi har efter ordforrådet at dømme kun et ringe kendskab til vort legeme, dets fortrin og fejl og sygdomme. Kun de mere elementære sanser: *de gjør undt, de klør, de swi'er*. Nogle sygdomme og deres symptomer kendte man jo nok: *ho'st, bøld'er, jægt, kremp*, men det hele var dog ret enkelt. Det fortælles, at distriktslæge Rambusch i Sjørup og Jens Skytte i Feldborg, begge med stort lune, nu døde, delte jagen og doktoreren imellem sig. I doktoreren skulde Jens Skytte kurere for *klø*, og Rambusch for *swej*. Det var simpelt og nemt. Dog er der et område, hvor sproget — forhen — var ret rigt, men det gælder alle mål i mere primitive bondesamfund. Digteren Poul Møller har i en aforisme udtrykt det således: »Skabelsen af Sproget ytrer sig endnu under sin oprindelige Skikkelse, naar en Moder gør nye Navne til et kært Barn, og naar en gejl giver de kvindelige Dele nye Navne. Derfor er der saa mange i Kærlighedssproget«. De mindre »artige« ord er nu svundet stærkt, — er i det mindste sunket ned til en mere skjult tilværelse. — Hvad sansning angår, har vi på syns- og lugtesansens område en del specielle virksomhedsbetegnende ord, og på hørefornemmelsernes område er vort mål overordentlig righoldigt. — Endelig vrimler det med ord for karakteristiske bevægelser, for vaklende gang, for slæbende gang, for drivende gang, geleagtig bevægelse osv.

Men her må jeg standse denne opregning. I stedet for at fortsætte, vil jeg til slut stille spørgsmålet, om vi nu i dette vort mål kan finde spor af vort væ-

sens ejendommelighed. Afspejler vort sind sig i vort mål og i den brug, vi gør af vort mål? I høj grad. Men det er kun nogle enkelte spredte træk, jeg her skal fremdrage. Lad mig begynde med at nævne det hyppigt fremhævede særkende for jyden, og da vel især for vestjyden: følelsernes moderation — for så vidt som de bedømmes ud fra deres udløsning, deres ydre fremtræden.

Århundreders kamp for livet og udkommet har — eller havde i al fald — bundfældet sig som en vis mådeholdenhed og forsigtighed, også til dels som en vis snuhed. På det etisk-religiøse område ytrede det sig som en vis fromhed. Jeg vil egentlig ikke mene, at den religiøse følelse var større forhen end nu, man var blot mere vanemæssig kristen. Man gik i kirke om søndagen — og ofrede ved højtiderne til præst og degn, og man havde — hvis jeg må udtrykke det således — Vorherre mere med sig i det daglige liv, i det mindste i dagliglivets sprog. Bordbøn var almindelig, man hilste med et *gus'fre*, guds fred, eller et *gu'hjælp*, og man kørte hjemmefra i *gus naw'n* eller blot i *naw'n*. Der blev læst i biblen, i det mindste på højtidsdagene, osv. osv. Man tog ikke guds navn forfængeligt, der var en dyb ærbødighed for det hellige ord og de religiøse udtryk. En københavner, der brugte »gud fader bevar' os« i hveranden sætning, måtte forarge. — Det er den samme følelse som også udenfor det snævert religiøse område var bestemmende for udtrykket: *do sga e't sbå't*, du skal ikke spotte. Der går ofte ild i spotterens hus, siger det gamle ordsprog. Om det nu var den religiøst betonedede følelse eller en mere almen tro på et evigt retfærdigt gengældelsens princip, der lå bag, ved jeg ikke. Men snarest vel det sidste. Den pralende,

den overmodige, den overgivne, den fordringsfulde skulde vogte sig, — man kunde aldrig vide, hvad ordene kunde nedkalde. Jeg kan høre Mor sige det, når jeg i ungdommeligt overmod slog stort på: *håw 'håw, smo: slaw — do sga e't sbå't*.

Det er igen den mådeholdenhed, vi træffer i vort mål, når vi skal udtrykke vore emotionelle følelser, vore sindsrørelser. Vi bruger ikke ordet følelse om sindstilstand, men kun i betydningen: evne til at fornemme noget tingsligt: *dæ wa engæn fæløls i æ feng's er*, der var ingen følelse i fingeren. Vi siger ikke: »hun skjulte sine følelser«; det hedder: *dæ wa engænteng' å mær'k o hin*, der var ingenting at mærke på hende. Her blot nogle eksempler. »Det var forfærdelig sørgeligt« hedder mere stilfærdigt: *de wa da så møj kyw'som*, det var da så meget kedsomt. Man er ikke »nedbøjet« eller »nedslæet«; den »tunge, bitre sorg« kendes ikke i vort mål, men *han wa møj' trøt vær*, han var meget trykket ved det, betyder det samme. — Man kan som naturligt er blive *vre*; vred, og *gal'*, gal, ja, man kan vel også være *flyw'gal'*, men man bliver ikke som en københavner »edder-spændt rasende gal«. — Kærlighed er ukendt i vort (som i alle jyske) mål, vi kan eller kunde højst bruge det i en markedsvisse, og man »elsker« ikke hinanden. Men vi kan *håld 'a hi'nå'n*, holde af hinanden; *a hålder a mi ku'æn, mi bå:n, a hålder åsø am'i hōwdær, mi hund' å mi pi'v*, jeg holder af min kone, mit barn, jeg holder også af mine hōvder, min hund og min pibe. Følelserne er selvfølgelig forskellige, men man siger i al fald ikke for meget, når man blot siger »holde af«. — Affekterne løber ikke af med os i vort mål. De kan jo nok i virkeligheden løbe af med os, om end det dog næppe sker så let som hos østjyden

eller øboen. Når de gør det, er vi ilde farne, så er vi ikke os selv længere, eller rettere vi er uden for os selv, uberegnelige i overdrivelsen — i gestikulation, i handling osv. Det er næppe tilfældigt, at vort mål har så få interjektioner, udråbsord. — Og hermed hænger det også sammen, at vi ikke åbenbarer vore følelser for hinanden, og vore kærtegn er enkle og meget få. Vi er tilbageholdne, vi krænger os ikke ud, lægger os ikke blot for hinanden.

Det er endelig den samme forsigtighed, det samme mådehold, der ligger bag ved det hyppigt brugte udtryk, som vi i videnskabelig sprogbrug kalder for en litote. En litote er en talemåde, hvor man udtrykker et forhold, en tilstand osv. ved at sige, at det omvendte forhold, den modsatte tilstand ikke er til stede. I stedet for at sige, at noget er godt, siger man, at »der var ikke dårligt«, i stedet for »han var heldig« siger man, »han var ikke så uheldig«. Det er en slags beskedenhed. I stedet for det direkte, måske noget stærke udtryk, lægger vi en dæmper på ved at forringe udsagnet. Det kan nu varieres på flere måder. Blot nogle eksempler: *di manglør e't nöj dæ'rolaw'* betyder ikke, at de netop har, hvad de skal bruge og ikke mere, det går rundt, nej, det betyder: de sidder særdeles godt i det, er forholdsvis velhavende. — *dæ blywær e't swå: manə bæ:r i'jo:r* vil sige: der bliver meget få bær i år. — *a wa e't hi:əl dresdə*, d. v. s. jeg var bange. — *de ær e't hi:əl al'men'əli*, d. v. s. det er ualmindeligt. — *do æ nog e't hi:əl tar:*, d. v. s. du er meget våd. — *han wa e't hi:əl fri: får' å vild sæj mi'er end han ku sdo 've*, han var ikke helt fri for at ville sige mere end han kunde stå ved, d. v. s. han løj. — En pige, der ikke vilde blive i sin tjeneste længere end højst nødvendigt, udtrykte det således: *dæ*

æ engən får ve:r dæ sga go möl i mi klæj'er dæ'r,
 der er ingen fare ved, at der skal gå møl i mine klæ-
 der der.

Man udtrykker sig ikke gerne for kategorisk, men reserveret, tilbageholdende, med al mulig forbehold: *de ka gjā'n væ'r* = det er meget muligt. — *jāw de æ jo rem'ale nåk* = det er der (vel) al sandsynlighed for. — *de ku jo gåt ha wāt bæjær* = det er temmelig sløjt. — *de ku ha wāt wa'r* = det er ikke så dårligt. — *di sgølder ham får'ə te . . .* = de skylder ham for at . . .; læg mærke til brugen af tredje person — ligesom undskyldende; »jeg« siger ingenting. — Derfor finder vi jævnlig omskrivninger, formildende udtryk, eufemismer kalder vi dem: *så mod han jo te:n*, d. v. s. så skulde han dø. — *så sgu kre la'sen a'sdæj*, så skulde Kr. Larsen afsted, d. v. s. dø. — Eller: *no blöw dæ da løsd åp få ham*, nu blev der da løst op for ham. Kun hvis man har begivenheden på afstand, taler man om at dø.

Denne reservation, forsøget på at skjule det altfor direkte, begrundet også vort lune, vore hyppige ironiske talemåder. Gik du bet? Nej, — *men a fæk engən sdek* = men jeg fik ingen stik. — *han sga någ længær hæn end hjæm'*, om den der har overmåde travlt (går, kører stærkt); det rummer en fin ironi. Normalt skal man jo ikke længere end hjem; hans travlhed er således ud over den almindelige grænse, lidt urimelig, næsten dadelværdig. — En mand har købt en gård for dyrt og kan ikke blive ved gården; så siger man: *ja', han sga jo wal kām löwən dæ'fræ:*, han skal jo vel komme levende derfra.

Vore billeder. Billedlige udtryk henter vi — som naturligt er — fra vore omgivelser. For den fremmede kan der være noget stødende, noget tilsyneladende

plat og groft deri, men det beror på den forskellige indstilling. Vi og vore omgivelser hører sammen, og udtryk hentet fx. fra og om dyrene kan vi udmærket bruge om menneskene — har i al fald kunnet. Der var intet anstødeligt deri. Måske er man nu nok blevet noget »finere«. — *æn ka e't få'lang' mi'er å en sdugr end en brö:l*, man kan ikke forlange mere af en stud end et brøl. — *han ka hwær'gæn bræ'g hæ fo lam'*, han kan hverken bræge eller få lam. — Til et lille spædbarn kunde man sige: *no sga do någ snå:r ha di kow' mal'gær*, nu skal du nok snart have din ko malket. Eller når det ligger ved brystet: *læ mæ no si:ə te do ka malg di kow' si:en*, lad mig nu se, at du kan malke din ko sen. — Når man kan sige: *a æ hi:el u'rgjo:r få pæng'*, jeg er helt udgjort for penge, så er billedet vel hentet fra hønen, der kan ikke gøre æg længere.

Vor tankegang er vistnok i udpræget grad analytisk, det vil sige adskillende, sønderdelende; vi tager de enkelte dele for sig, og vi er vistnok ikke egnet for det syntetiske, det vil sige det sammenfattende, har i mindre grad den samlende og abstraherende evne. Således er vort mål i det mindste. Det er primitivt i den forstand, at det ofte mangler ord og udtryk, der sammenfatter forskellige parallelle eller sammenhørende ting, begreber og foreteelser. — Et par eksempler. Vi har ikke noget ord for naturen. — Vi har ikke en fællesbetegnelse for at være drægtig; koen er *mæ kal'*, fåret *mæ lam'*, øget *mæ föl* eller *'ifəl*. — Vi har ikke en fællesbetegnelse for dyrs lyd, men vi lader hvert dyr, vi kender lidt nærmere til, have sin »røst«: *æ hund sø'gær*, *æ fo:r bræger* osv. osv. Kun dyr, vi ikke har nogen interesse for, tår 'o:. — Vi specificerer. Kendt er historien om drengen, der

skal gøre rede for forskellen mellem lægge og ligge: siger du ligge eller lægge kartofler? *a sæjər sæ't ka'tåfłər*; siger du, hønen ligger eller lægger æg? *a sæjər æn 'gjör æ'k*; osv.

Det er ligeledes primitivt på den måde, at vi konkretiserer og individualiserer. Vort udtryk tager sigte på det enkelte, det anskuelige tilfælde. — Vi regnede ikke tidligere med den 18. marts, den 17. oktober osv., eller: det var i 1867 osv. Det var for abstrakt, for blegt og intetsigende. Vi sagde ikke: den 13. juli; det siger jo intet, nej, men *margret rörænhy:e hinå då:*, det var noget andet og anskueligere. — *de wa ve hæl'mæsti'ər, i mariməs*, det var ved helmestide, i mæriemesse. — *de wa dæn' o:r de slu ni'ər i æ kal'gor*, det var det år det slog ned i kålgården; osv. — Ligeså, vi siger ikke: bly er tungt, majs er tung, eller — mere videnskabeligt — »af stor vægtfylde«, nej vi siger: *de æ tång' o æ væt*, det er tungt på vægten, og det vil sikkert oprindelig sige: det er tungt, når det kommer på vægten eller bismere.

Jeg standser. Det er kun pluk, kun ganske enkelte træk, jeg har givet. Tro endelig ikke, at hermed er vort mål karakteriseret. Men jeg håber, De har kunnet genkende noget af Dem selv deri, som jeg tror at have kendt mig selv og mine nærmeste deri.

Og vær så med til at værne om vort mål, så det ikke alt for hastigt og voldsomt ændres. Ændringer kan ikke undgås, — men der skal tid til at vænne sig til det nye. En altfor hurtig omskabelse — også i sproglig henseende — kan volde fortræd. Det skulde ikke gerne gå således, at vi en dag stod og var fremmede for os selv, ikke kunde kende vort egentlige sind og væsen i det ordenes klædemon, det svøber sig i.

(Redaktionen af årbogen har ønsket at bringe ovenstående afsnit af mit foredrag ved mødet i Struer den 16. februar 1935. Jeg har ikke villet afslå dette ønske, men vil dog gerne understrege, at det er affattet netop som foredrag — og ikke med tanke på offentliggørelse på tryk. I så fald var ordlyden mange steder blevet en anden. Mundtlig og skriftlig fremstilling anvender nu engang forskellige »virkemidler«. Dette beder jeg læseren huske på).

P. S.

SLÆGTEN FRA VESTER RAMMESKOV

Ved Lærer *Andreas Sidelmann*, Ramsing, Salling.

Ved Arbejdet med min Slægts Historie er jeg kommen i Besiddelse af nogle Optegnelser af forhenværende Lærer i Dybe, Ole Markus Skov.

Disse Optegnelser, der desværre for hans eget Vedkommende ikke gaar længere tilbage end til godt over Konfirmationsalderen, er saa interessante, at de fortjener at komme frem for Offentligheden, da de fortæller saa meget om Tiden omkring 1850 og forskellige Familier, særlig i Dybe og Ramme, som Lærer Skov kendte saa godt, ikke alene ved sin Virksomhed som Lærer der, men fordi han selv var fra Egnen og stod i Slægtskabsforhold til de fleste og mest kendte af dem.

Slægtens Stamfader, Christen Madsen, Lærer Skovs Bedstefader, er født paa Vester Rammeskov i Ramme og skal have været Fæster af Fødegarden, vel sagtens efter sin Fader; men i 1805 købte han Vester Rammeskov til fri Ejendom for 1550 Rdl. (Dansk Curant). Den var i sin Tid Fæstegods, sammen med mere Strøgods der paa Egnen, under det daværende Grevskab Løvenholm i Randers Amt. (Efter »Danske Gaarde«).

Christen Madsen afstod Vester Rammeskov i 1835 til sin Søn, Ole Markus Skov Christensen, Lærer Skovs Farbroder og Plejefader, hos hvem han var fra han var 1 Aar og til han ved Farbroderens Død 10

Aar efter kom tilbage til sine Forældre. Bedstefaderen maa have gjort stærkt Indtryk paa Drengen fra de ti Aar, han var Plejesøn paa Rammeskov, efter den interessante og udførlige Skildring, som han giver af ham.

»Bedstefader blev i daglig Tale kaldt Christen Skov og nød, som Skik var den Gang, sin Aftægt paa Gaarden hos Sønnen. Han var en meget høj og svær Mand, kraftig og rørig, med grove Ansigtstræk og med barkede Hænder, mager og muskelstærk. I sin Ungdom maa han have været en ordentlig Kæmpe, vistnok over tre Alen høj. Hans daglige Dragt hjemme baade Søndag som Hverdag var Skindtrøje, Skindvest og Knæ-Skindbukser, lange hvide Strømper paa Benene og Træsko paa Fødderne, paa Hovedet bar han stadig den bekendte »Røde Lue«. Kun naar han gik til Alters eller enkelte Gange kom ud i Besøg, hvad i de senere Aar meget sjældent forefaldt, iførte han sig da blaa Vadmels Kofte og Vest med Sølvknapper i, Manchettes-Bukser med Sølvspænder ved Knæene og Sølvknapper baade i Linningen og ved Knæene, Sko med store Sølvspænder og høj Hareulds-hat, i Haanden brugtes ved slig Lejlighed en lang og tyk sølvknapet Stok af Spanskrør.

Paa sine gamle Dage havde han faaet et daarligt Ben, men ellers fejlede han aldrig noget og kunde ej heller selv mindes, at han nogensinde havde været syg. Mer end almindelig stærk var han. Da han var 80 Aar, kunde han saaledes drages i Reb med to Karle og trække dem til sig, men han maatte rigtig nok sidde ned paa Grund af sit daarlige Ben.

Paa Bjerregaard i Ramme boede samtidig en Mand, som hed Ole Bjerregaard, Han kaldtes ogsaa meget ofte med Øgenavnet »Ole Bølle«. Han var ondsks-

fuld og umedgørlig, og mangen een, der nødvendig skulde til Bjerregaard for at faa Ole i Tale, enten han skyldte dem Penge el. lign., gik da om ad Rammeskov og fik gamle Christen Skov med dem derom, for saa var Ole altid flink.

Bedstefader havde oplevet de trange og tunge Tider, der gik hen over Danmark i dette Aarhundredes Begyndelse. Han havde været med til at gøre Hoveriarbejde paa Rammegaard (som fra 1798 til 1802 var under Grevskabet Løvenholm, se Trap, 4. Udg. VIII, S. 127) og kunde fortælle om, hvorledes Folk blev tilsagt til at møde paa Herregaarden i den travleste Høsttid, selv kunde de saa se at faa deres Smule Avl bjerget ved Lejlighed. Men selv om Christen Skov blev Selvejer i 1805, saa var Tiderne slette hele Tiden, han sad ved Gaarden, og der maatte spares. Den gamle kunde heller ikke ret forlige sig med den nye Tid og med den over Haand tagende Luksus. Naar han saa Bønderne køre i Stadsvogn (yderst sjældent var det en Fjedervogn), saa snart de skulde paa en længere Tur, samt at de iførte sig rigeligt Rejsetøj og ved enhver ringe Lejlighed havde Støvler paa Benene, kunde han ikke lade være at skumle derover. Han havde ofte i sine hvide Vadmelsklæder og paa de bare Fødder løbet til Ringkøbing og endt Turen, 7 Mil frem og 7 Mil tilbage, paa een Dag, og var dog i alle Maader en lige saa holden og anset Bonde som nogen nu til Dags, mente han selv.

Bedstefaders Kone var fra Ørts i Flynder og hed Ane Marie, men var død før jeg rigtig kunde huske hende; men hun rostes af dem, der havde kendt hende. Hun havde Ord for at være en mild og hjertensgod Kvinde, der gerne delte ud til Fattigfolk, medens hendes Mand vist altid havde været noget kneben.

Mine Bedsteforældre havde tre Børn: Karen Christensen, Ole Markus Skov Christensen og Mads Christian Christensen. Der fortælles, at Karen blev tvungen til at gifte sig med Ejeren af Kastberg i Dybe, skønt hun holdt af en anden, der havde den Fejl at være fattig; det var jo ret almindelig den Gang, at Forældrene bestemte, hvem Børnene skulde giftes med. Ægteskabet blev ikke rigtig lykkeligt, og det gik tilbage for dem. De døde barnløse, han nogle Aar før hende. Hun havde dog nok at leve af; men Modgangen havde gjort hende mørk og indesluttet, maaske ogsaa lidt bitter imod Familien. Imod os Børn lod dog Fader Karen ret venlig; men ellers havde hun vist ikke stort til overs for Familien. Det hed sig altid, at hun var særsindet og gerrig; maaske var hun det ogsaa paa sine gamle Dage. Havde Brødrene, omend kun ved deres Passivitet, Medskyld i, at hun kom til at leve et glædetomt Liv, kan man jo ikke undres saa meget over, at hun ikke havde saa meget til overs for dem, og at hun blev mut og i Grunden altid lidt fortrykt. Den Smule, som hun ved sin Død efterlod sig, tilfaldt en fattig Familie, Urmager Erlandsen, i hvis Hus hun tilbragte sine sidste Leveaar.

Ole Markus Skov Christensen skal være født 1803 († 20. Februar 1852); han overtog Vester Rammeskov 1835. Her var jeg som Søn i Huset, fra jeg var et Aar gammel, og jeg blev vel nok en Del forkælet; men min Farbroder var en fornuftig Mand, der godt forstod at holde Skik paa Drengen. Min Tante derimod kunde ikke ret godt styre mig; hun havde ikke rigtig godt Greb paa at opdrage Børn; men Meningen var god nok. Da Farbroder døde, og Tante giftede sig igen, kom jeg hjem til mine Forældre i Ertbjerg.

Min Farbroder var en dygtig og anset Mand, flittig og sparsommelig, hvorfor han ogsaa samlede Formue. Han giftede sig imod Faderens Villie med en fattig Pige ved Navn Karen (* 4. August 1794, † 15. Maj 1892)«.

Enken Karen giftede sig med Karlen paa Rammeskov Jens Peter Gjelstrup (* 6. Novbr. 1822, † 18. Novbr. 1873), Søn af Sognefoged Anders Gjelstrup og Hustru Kirstine i Sdr. Gjelstrup i Sdr. Nisum.¹⁾

Det var paa den Tid, da Mazurka endnu var en ny Dans, som Karlen kunde, men den aldrende Enke kendte den ikke. Aftenen før Brylluppet fik hun saa to unge Piger til at lære sig at danse Mazurka i Gæstestekammeret; de skulde hver have en Musselinskjole af Karen, fordi de lærte hende »den moderne Dans.«²⁾

Ole Markus Skov Christensen og Karen havde ingen Børn, men Jens Peter Gjelstrup havde en Datter, der fik Rammeskov efter sin Fader. Hun hed Kirstine Gjelstrup og blev gift med en Søn fra Store Pugholm i Dybe, Thomas Andreasen (Rammeskov). Af deres tre Døtre har den yngste Gaarden, den ældste Datter er gift med en Landmand og bor i Yderstræde i Ramme, medens den tredie Datter blev gift med Lærer Poulsen, den nuværende Borgmester i Lemvig.³⁾

»Den tredie af Børnene fra Rammeskov, den ældste, Mads Christian Christensen, købte omkring 1820 Ertbjerg i Dybe, som den Gang havde omtrent 10 Tdr. Hartkorn, men ved Ommatrikulering kun fik 8 Tdr.; den kostede vistnok 2000 Rdl. Curant. Gaarden var meget forfalden, Husene laa omtrent paa Jorden. Han byggede Gaarden op lidt Vest for, hvor

¹⁾ Meddelt af A. Sidelmann.

²⁾ Meddelt af Fru Anna Bechgaard, København.

³⁾ Meddelt af A. Sidelmann.

den før laa. Nu er den atter fuldstændig opbygget af den ældste af mine Brødre paa 6 Gulve nær i Laden.

Mads Christian var gift med Karen Marie Andersdatter (Højland), der var født i »Skov« i Engbjerg som eneste Barn af Anders Højland og Ane Marie Jensdatter, en Gaardmandsdatter fra Engbjerg.

Anders Højland (* 1771) er den yngste og syvende Søn (efter »Hardsyssels Degnehistorie«, I. S. 219, er han den næstyingste) af Lærer Højland i Hove ved Lemvig og Hustru Anne Kirstine Olufsdatter (efter »Hardsyssels Degnehistorie«, I. S. 219, er Anne Kirstine Olufsdatter Bedstemoder til Anders Højland og Lærer Højland gift med Karen Andersen, * 1733, gift 12. Oktbr. 1763, † 12. Febr. 1796, og det maa saa bero paa en Fejlhuskning fra Lærer Skovs Side). Lærer Højland var en svag Mand, der havde ondt ved at styre saa vel sine syv Sønner som Skoledrengene; men heldigvis havde han en resolut Kone, der kunde styre sine egne og Skoledrengene med, naar det kneb. Hun forstod ogsaa at holde sammen paa det, de havde, saa at der uagtet den store Børneflokk ingenlunde var Armod til Huse. Lærer Højland fik heller ikke mere end to lybske Skilling at more sig for, naar han gik til Lemvig. Mutter var Kassemester og bar i det hele Bukserne. Lærer Højland kunde nok, især naar han kom til Lemvig, somme Tider faa vel meget at drikke.

Anders Højland maatte tidlig sørge for sig selv. Nogle Aar tjente han for Karl, saa blev han Hestetrækker, og tilsidst havde han da tjent saa mange Penge, at han kunde købe »Skov« i Engbjerg; siden kaldtes han oftest Anders Skov.

Anders Højlands Svigerfader var en rigtig Særling.

Man fortæller saaledes om ham, at en Dag, da han kørte Korn hjem, kom der en stærk Regnbyge, just som han havde Vognen halvt tillæst. Pigen, der stod paa Vognen og tog imod Negene, raadede ham til at køre hjem, det snarest han kunde for at faa det tørt i Laden, der allerede var paalæst; men han blev holdende i den øsende Regn, smed sig paa Jorden, saa lang han var og sagde, at naar Vorherre ikke vilde unde ham at faa mere tørt i Laden end den Smule, saa var det lige saa godt, det blev vaadt med.

Han var nok ellers et Stykke af en »Filosof«; men hans »Filosoferen« var maaske ikke uden Skyld i, at han gik i Armod. Der var ikke saa faa Børn, og Ane Marie maatte derfor ud at tjene, inden hun blev konfirmeret. Hun fik fra den Dag intet hjemme fra andet end en Vadmel's Skørt, ellers maatte hun sørge for sig selv. Hun var alligevel en holden Pige, da hun blev gift.

Anders Højlands var begge dygtige Folk, og da de kun havde det ene Barn, Karen Marie, kunde de godt skrabe Penge sammen og give deres Barn en efter den Tids Begreber god Opdragelse.

Efter at have solgt »Skov« i Engbjerg flyttede Anders Højlands til Ertbjerg, hvor Bedstemoder, Ane Marie, døde 17. April 1825, 61 Aar gl.

Bedstefader begyndte straks, han kom til Ertbjerg, at drive Købmandshandel (Landprang) gennem mange Aar; men han satte forøvrigt en stor Del af de Penge til, som han havde i Handelen, dels maaske ved Handelen selv, dels maaske især derved, at han var lige ved at skulle have været gift med en Enke fra Fjaltring. De var flyttet sammen, men da ingen af dem just havde noget blidt »Gemyt«, kunde de ikke forliges, og der blev intet af Brylluppet, men for at

slippe maatte Bedstefader spytte ordenlig i Bøssen.

Denne »Geschichte« (Historie), som den gamle ikke var synderlig glad ved, havde dog til Følge, at han, som før havde været meget vanskelig for mine Forældre at omgaas, efter denne Tid blev mere medgørlig; et stort Bevis paa Kvindens forædlende Indflydelse paa Manden.

Jeg erindrer godt min Morfar, han var en Modsatning til Farfar. Han var lavstammet, firskaaret, lidt korpulent, livlig og en snu Handelsmand. Altid var han lidt pyntelig klædt med Sølvspænder paa Skoene og ved Knæene.

Da mine Forældre i 1854 afstod Gaarden til min ældste Broder, byggede de et Hus paa det nordvestlige Hjørne af Marken, hvor de boede deres øvrige Levetid. De sidste elleve Aar laa Fader stadig til Sengs af Gigt. Det meste af Tiden led han ikke synderlig Smerter; men han var stiv i alle Lemmer. Hænderne kunde han næppe føre til Munden. Hovedet var det eneste, han kunde bevæge; han var dog aandfrisk til det sidste og fandt sig taalmodig i sine Lidelser. Han var maaske en noget svag Mand, men hjertensgod og ærlig. I sin Velmagts Dage drev han ikke saa lidt Kvæghandel og nød en for en Handelsmand ikke almindelig Tiltro, navnlig blandt Smaafolk, hvis Handel han ofte paatog sig at gøre, og som han udførte for dem højst uegennyttig. Mod os Børn var han særdeles god, men fordrede nok, at vi skulde bestille noget og især vænne os til Nøjsomhed. Han havde dog ogsaa den Glæde, at alle hans Børn var kommen i Vej allesammen, inden han døde. Han mente alle Tider, at det var vor Pligt at hjælpe hverandre; hans sidste Ord var nok ogsaa disse: »Tænk paa dem, som trænger«. Han efterlod sig et godt

Minde, og var han ikke nogen stor Mand, saa var han i Sandhed en god Mand. Moder overlevede ham kun et Par Aar, hun havde været svagelig i mange Aar. Hun var kun 18 Aar, da de blev gift; var vel sagtens som eneste Barn af velhavende Forældre noget forvænnet, og der er derfor nok troligt, at hun i Førstningen efter sit Giftermaal kan have haft sit Besvær med at finde sig i dagligt Slid og Slæb i en nedfaldende Rønne. Men en energisk og kraftig Karakter var hun samt smuk og kløgtig. Det hun vilde, vilde hun rigtig nok; men hun vidste ogsaa, hvad hun vilde. Som Aarene gik, blev hendes Sind mildere og mildere. Haardhjertethed laa forøvrigt langt fra hende, den fattige kunde finde en aaben Haand saavel som nogen. Hun var en begavet Kvinde og kunde undertiden være noget spydig. Hendes Børn elskede hende højt, uagtet al hendes Skrøbelighed.

Vi var 9 Søskende (1—9):

1. *Ane Marie* blev gift med Povl Olsen, Øster Herup i Dybe. Han var eneste Søn, og de fik Gaarden efter hans Forældre. De havde to Piger, hvoraf den ene døde som Barn, medens den anden, Marie, blev gift første Gang med Laurids Bechgaard, Købmand i Lemvig, og anden Gang med hans Broder Hans Bechgaard. Min Søster døde først, og efter Povl Olsens Død solgtes Herup til Povl Bechgaard«.

Laurids og Hans Bechgaard er Sønner af Gaardejer og Købmand i Dybe Laust Bechgaard og Hustru Karen Lyhne, en Datter af Povl Lyhne i Dybe. Lavst Bechgaard er Søn af Kristen Bechgaard af Nøvling Sogn (Aalborg Amt) og Hustru Sara Buch (døbt 26. Juli 1765, † ca. 1825), der anden Gang blev gift med Johan Husted, Ejer af Volder i Ramme, † ca. 1850 i Brændgaard i Vejrum. Sara Buch er Datter

af Lavrids Buch (* 1725, jordet 27. Marts 1806), Ejer af Tanderup, Snebjerg Sogn, som han fik efter sine Svigerforældre, Lavrids Nyboe og Ingeborg Nyboe (* 1744, jordet 1. Novbr. 1811). Om Ingeborg Nyboes Moder, som var en Datter af Konrad Lundsgaard fra Lergrav, hedder det: »Hun var et udmærket Menneske i alle Henseender, ædel, godgørende, from og alle godes oprigtige Veninde, selv glad kunde hun i Vennekreds fremme sand og uskyldig Glæde hos andre.« (Efter Frølund: »Slægterne Mølgaard og Buch« og Trap VIII).

»2. *Andrea* blev gift med Jens Ager (Agger) fra Vejling. De boede først i Møborgaa, men flyttede senere til Byskov i Hygom. De har 5 Børn og lever et smukt og kærligt Samliv.

3. *Anders Højland Madsen* overtog Gaarden efter Fader i 1854 og opbyggede den. Han skildres som en dygtig og virksom Mand, der merglede og drænede Jorden og var bekendt over Egnen som en fremragende Heste- og Kreaturkender. Han blev gift første Gang med Johanne Lyhne fra Bromsgaard i Dybe. Anden Gang blev han gift med Margrethe Hestbech fra Lem Mølle. Hun var kun 29 Aar og Anders Højland 56 Aar. Hun var en kærlig og opofrende Hustru, som har været ham en stor Støtte under hans store Svagelighed i de sidste Aar.

I andet Ægteskab var der ingen Børn, men i første var der mange Børn. Den ældste af dem, Poul Andersen (* 8. Novbr. 1859, † 16. Maj 1924) overtog Ertbjerg efter sin Fader, men solgte den 1894 til Peter Bech efter at være bleven Købmand i Holstebro, hvor han levede til sin Død«.

Poul Andersen, der havde lært Handelen hos Bdr. Bechgaard i Lemvig, var en dygtig og anset Købmand,

der drev sin Kolonialforretning og særlig sin Tømmerhandel op til at blive en af Byens største. Han blev en æret og agtet Borger, som blev betroet forskellige Tillidshverv i Byen; han var bl. a. Byraadsmedlem og i Bestyrelserne for Holstebro Jernstøberi og Maskinfabrik og Holstebro og Omegns Sparekasse, hvor han var Formand fra 1921. Hans Storsindethed og Retsindighed er vidt bekendt, og han nød stor Anseelse blandt sine Kunder i Holstebros Omegn, ikke mindst i de fattige Hedeegne Syd for Byen.

Poul Andersen var gift med Frederikke Hestbech, † 7. April 1934 i Holstebro. De havde to Børn, Anna og Anders Andersen. Anna var gift med afdøde cand. polit. Bechgaard, der var Lærer ved »Jydsk Handels-højskole« i Aarhus; Fru Anna Bechgaard bor nu i København. Anders Andersen er Direktør for Aktieselskabet Poul Andersens Tømmerhandel i Holstebro og gift med Ida Wium, Datter af Kæmner W., Holstebro.¹⁾

Poul Andersens Broder, Mads Andersen, bosatte sig paa Kirstinelyst i Mejrup ved Holstebro. Han er nu død og efterlod sig Enke og tre Sønner.²⁾

»4. Ane Marie blev gift med Kammerraad, senere Etatsraad, E. Møller († 1895), der var en meget dygtig, agtet og velhavende Mand«.

I sine unge Dage var Møller Herredsfuldmægtig i Lemvig, hvor han traf Ane Marie som Pige i en Familie der. Hun følte altid, at hun var gift over sin Stand og tabte Forbindelsen med Dybe.

Møller var for øvrigt som ung ogsaa Herredsfuldmægtig i Holstebro; han blev Direktør for den vest- og sønderjyske Kreditforening i Ringkøbing.

¹⁾ Meddelt af A. Sidelmann og Overlærer Aldal.

²⁾ Meddelt af Direktør Anders Andersen.

I Ægteskabet var der fire Døtre, hvoraf en blev gift med Ernst Nyrop, Indehaver af det kendte Eta-
blissement for kirurgiske Instrumenter, og en anden
Datter blev gift med Sagfører Clausen i Herning, der
blev Etatsraad Møllers Efterfølger som Direktør for
Kreditforeningen i Ringkøbing († 1898).¹⁾ To Døtre
af Etatsraad Møller lever ugift i København og har
for ca. 15 Aar siden udgivet en Bog om Etatsraad
Møller.

»5. *Pouline* blev gift med Jens Bechgaard i Nygaard
i Dybe, en Broder til de to ovennævnte, Laurids og
Hans Bechgaard.

De har haft megen Sygdom i deres Hus; men Jens
Bechgaard er en meget dygtig og stræbsom Mand,
og de har det godt. De har 4 Dreng og 2 Piger;
deraf er den ældste Dreng i Handelslære hos Onke-
len, Carl Bechgaard i Lemvig.

6. *Christen* giftede sig med Karen Hyldgaard, Datter
af Chr. Møller Hyldgaard, bosiddende paa Hyld-
gaard i Fabjerg; men da Chr. Møller Hyldgaard døde,
fik de Gaarden. De havde Børn i Dusinvis, men
deraf er kun fem levende. Det er en god Gaard, de
har; de er velstillede og lever godt sammen, men
Karen er noget svagelig.

Hyldgaard i Fabjerg er en gammel Selvejergaard,
der i over 100 Aar har været i samme Slægts Besid-
delse. Den sidste af Slægten, ovennævnte Karen Hyld-
gaard, solgte den 1903, nogle Aar efter sin Mands
Død, til sin Svigersøn, Laurids Bach Christensen, der
igen solgte den 1. April 1912 til Jøs Knude Bech,
* paa Vejling i Dybe 8. April 1883 (efter »Danske
Gaarde«).

»7. *Juliane* ægtede Bertel Nygaard og bosatte sig

¹⁾ Meddelt af forskellige, bl. a. Kontorchef Erlang, Ringkb.

paa Gammelgaard i Bøvling, en god men ikke ret stor Gaard; de har tre Børn.

8. *Mariane* er den yngste af Flokken og blev gift med Niels Østergaard (* 15. Marts 1838, † c. 1920). De bor i Dalgaard i Vandborg; Niels Østergaard er i flere Henseender en vel oplyst Mand, der driver sin Gaard godt. Som den yngste af Flokken blev *Mariane* noget forkælet; hun var en livlig, velbegavet og køn Pige med megen Energi«.

Efter at Niels Østergaard havde afstaaet Gaarden, byggede han sig 1908 et Hus ved Strande St.¹⁾

Som den niende af Flokken fra Ertbjerg har vi *Ole Markus Skov*, hvis Optegnelser ligger til Grund for denne Afhandling.

Ole Markus Skov er født paa Ertbjerg 5. Marts 1841, han blev dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1864, 1867 blev han Lærer i Hodsager, 15. Oktober samme Aar blev han kaldet til Lærer i Ferring og 1877 Lærer i Dybe. (»Hards. Degnehist.« I, S. 229).

Da Lærer Skov fik »Præstesyge«, gik han af som Lærer 1885 med Efterløn, som han oppebar i 44 Aar. Han blev derefter Smørgrosserer i København, hvor han døde 15. December 1929.

Lærer Skov blev gift første Gang 18. Oktbr. 1867 med *Maren Sidelmann* (* 2. Febr. 1845, † 27. Marts 1880), Datter af Lauge Sidelmann, Øster Rammeskov i Ramme. I Ægteskabet var der 5 Børn, som alle er i gode Stillinger. Lærer Skov blev gift anden Gang med *Margrethe Nørby*, Datter af Lærer Nørby i Hysgum ved Lemvig. Ogsaa i dette Ægteskab er der flere Børn; en Søn, *Ejnar Skov*, er Journalist ved »Politiken« i København, men ogsaa de andre skal være i gode Stillinger.

¹⁾ Meddelt af Direktør Anders Andersen.

Fra anden Side meddeles, at Ole Markus Skov kom til Vester Rammeskov som Plejesøn, vist i den Tanke, at han skulde arve Ole Markus Christensen, sin Farbroder. Han og Konen var den Gang gamle Folk, og Drengen befandt sig vist ikke saa godt der. Der siges, at da Plejefaderen pludselig blev syg og mærkedede, han skulde dø, tilkaldte han en Nabo, som han bad tage sig af Drengen.¹⁾

Det er meget muligt, at Meningen har været, at Drengen skulde arve sin Farbroder og Plejefader; men Aarsagen til, at det ikke gik saaledes, er vel snarest den, at Farbroderen døde, da Drengen kun var 11 Aar, og særlig den, at den aldrende Enke giftede sig igen.

Om sig selv har Lærer Skov fortalt meget, bl. a., hvad der allerede er anført under Ole Markus Skov Christensen, men ogsaa hvad der meddeles i det følgende om hans Barndom og første Ungdom:

»Læreren i Ramme Skole hed Braae; han var en vel begavet og ret dygtig Mand, men noget forfalden, og som Lærer alt for rap paa Næverne; som Kirkesanger var han fortrinlig. Hvor pryglede han ikke Ungerne, ofte for rene Ubetydeligheder. Ganske vist gjorde Børnene Spilopper, somme Tider ogsaa aftalte Gavtyvestreger for at prøve, hvorvidt de turde gaa. Det endte stadig med, at Synderne, tit de uskyldige med, fik rædsom Prygl. Jeg fik Hug som tørt Brød. Det hørte til Dagens Orden, at der blev øvet en eller anden Spas, meget sjælden en onskabsfuld; men jeg var gerne med baade til Løjerne og til Pryglene. Undertiden kunde det være en hel Svir at faa Prygl; det var, naar vi skulde have over Nakken allesammen, idet vi enten gik ud eller ind ad Døren. Da

¹⁾ Meddelt af Fru Anna Bechgaard og A. Sidelmann.

gjaldt det at sno sig, saa man undgik Slagene. Ved slige Lejligheder kom det jo gerne til at gaa ud over de fromme, som det jo oftest gør i denne Verden, og her fik jeg ikke mange Klø.

Da jeg kom tilbage til Hjemmet i Ertbjerg, kom jeg til at gaa i Dybe Skole. Her var Søgaard Lærer. Han var hverken dygtig som Lærer eller Kirkesanger; men her fik jeg aldrig Prygl. I Førstningen savnede jeg dem og var meget forbavset, da jeg faa Dage efter, at jeg var kommet til at gaa i Dybe Skole og havde gjort mig fortjent til en rigtig god Afbankning og ingen Prygl fik. Hvad var der saa egentlig ved at vove noget, naar man ikke kunde vinde saa meget derved som en Dragt Prygl. Det maatte være en underlig Fisk, denne Lærer; men alligevel syntes jeg, at en Mand, der saa aabenbart ønskede Fred, var det i og for sig en Skam at yppe Klammeri med. Som Tiden gik, fandt begge Parter sig godt tilfreds med hinanden. Det lidet, som Søgaard forlangte, at Børnene skulde, var let overkommeligt, den meste Tid gik til Leg. Vi blev i Dybe som i Ramme Skole hørt paa vore Lektier om Morgen; men i Dybe Skole blev vi, efter at være hørt, sat til at læse højt indenad allesammen. Dermed gik Formiddagen. Om Eftermiddagen regnede eller skrev vi skiftevis hver anden Dag. Skriftlæsning havde vi engang imellem, Hovedregning var ej heller ganske ukendt, Sang og Retskrivning havde vi af nærliggende Grunde ikke meget af. Et eller to Aar før jeg blev skrevet ud af Skolen, var jeg færdig med »Cramers Regnebog«; at regne videre var der ikke at tænke paa, altsaa skrev jeg hele Tiden, naar de andre baade skrev og regnede.

Efter min Konfirmation kom jeg fra Hjemmet, fordi mine Forældre havde afstaaet Gaarden til min ældste

Broder. I 3 à 4 Aar var jeg hos min Svoger i Mørborgaa. Det var mageløs prægtige Folk at være hos; men jeg havde ikke rigtig Lyst til det daglige Slæb, bedst gik det, naar jeg arbejdede sammen med andre, for jeg kunde bestille ligesaa meget som de fleste og gjorde det ogsaa. Helst læste eller drømte jeg, og det var der god Tid til, for jeg havde ikke Omgang med ret mange.

Saa kom jeg i Tanker om, at jeg vilde paa Højskole, selv om jeg ikke selv vidste, hvordan jeg kom paa de Tanker; men Gud ske Lov, at jeg kom der, for der kom jeg ind i noget, som interesserede mig, og her stod jeg ikke tilbage. — Jeg kom paa Staby Højskole, og Forstander Sørensen var en dygtig Lærer i mange Fag. Han forstod at sætte Liv i de unge, men nogen stor Mand var han just ikke. Et godt Hjerte og en god Villie var, efter hvad jeg kunde skønne, det største ved ham.

Jeg stod ret godt anskrevet hos Sørensen, maaske fordi jeg var i Besiddelse af gode Evner til at tilegne mig Kundskaber. Han maa da heller ikke have anset mig for uskikket til Lærergerning; thi da hans Fader, Provst Sørensen, Karby paa Mors, skrev til Sønnen om, at der skulde konstitueres en ueksamineret Lærer ved Nees Skole under Vakancen, blev jeg foreslaet og efter Ansøgning om Pladsen antaget. Der var jeg Lærer et halvt Aars Tid, men var selvfølgelig tynd i Papirerne, saa jeg om Aftenen før maatte regne de Opgaver i Regning, som skulde regnes næste Dag; det kunde ellers hænde og hændte for den Sags Skyld ogsaa, at jeg ikke saa mig i Stand til at yde den fornødne Hjælp til en vanskeligere Opgaves Løsning.

— Her slutter Optegnelserne. Det havde været in-

teressant, om Lærer Skov havde ført dem videre, da han synes at have været i Stand til at kunne gøre det paa en fængslende og livlig Maade. Der kunde sikkert blive meget for Lærer Skov at fortælle baade om sig selv og Slægten gennem sit lange og ret bevægede Liv. Det var glædeligt, om flere vilde gaa i Lærer Skovs Fodspor.

Af ovenstaaende har vi faaet at se, at Christen og Ane Marie fra Vester Rammeskov har efterladt sig en talrig og vidtforgrenet Slægt, som ser ud til at kunne leve og forgrene sig endnu videre i det kommende Aarhundrede; livskraftig, dygtig, hæderlig og retskaffen har den været.

BISKOP BRORSON I VANDFULD HERRED

Ved afd. Førstelærer *L. Jespersen*, Sdr. Vilstrup.

Om Biskop Brorsons Visitatser findes der Artikler i Aarbøgerne for 1915 og 1932. — Som en Fortsættelse anføres her Visitatsindberetningerne vedrørende Vandfuld Herred.

Ogsaa til dette, Stiftets nordligste og fjerneste Herred, kom Biskoppen tre Gange. Den første Rejse var rede fra 5. til 17. Maj 1743. Den anden fandt Sted i Tiden fra 31. Maj til 9. Juni 1749. Da Biskoppen paa denne Rejse paa Grund af Sygdom ikke naaede at visitere i Hygum, var han i dette Sogn 6. Septem^{br} 1751. Den tredie og sidste Rejse blev foretaget fra 9. til 18. August 1757.

For at lette Oversigten anbringes Visitatsindberetningerne fra det enkelte Sogn samlet. En stadig tilbagevendende Sætning i Begyndelsen af hvert Stykke har derved kunnet udelades. Biskoppens ret uensartede Retskrivning er bevaret.

Der var kun Visitats i Hovedsognene, og de er taget i den Orden, hvori Biskoppen besøgte dem paa den første Rejse.

Fjaltring.

^{5/6} 1743. Den 5. Maj visiterede jeg i Fjaltring Kirke. Sogne Præsten Morten Berg ¹⁾) prædikede meget smuk

¹⁾ Præst i Fjaltring 1717-57.

af Søndagens Evangelio om Guds Børns salige Lidselse her i Verden. Manden lever meget ingetogen¹⁾ og gør sig flid med de unges undervisning. Ungdommen svarede meget vel.

^{31/5} 1749. Sogne Præsten Hr. Morten Berg, uanset han den tiid var svagelig, vovede sig dog op i Kirken og holdt en tydelig Catechisation. Ungdommen svarede skikkelig, og Meenigheden syntes agtsom. Præsten, som er ustraffelig i Lærdom og Levnet, klagede hverken over Degnen eller Meenigheden.

^{9/8} 1757. Sogne Præsten Hr. Morten Berg kand formedelst Alderdom og Svaghed intet forrette i Embedet. Personel Capellanen Hr. Christopher Nørager²⁾ prædikede skikkeligen over Rom. 12.1. Ungdommen var kun maadelig, men blev lovet og kand ventes Forbedring, da Skoleholderen Jens Clausen fra Hoved Sognet eraghs³⁾ baade at være habil og ustraffelig og ligeledes Jens Hald udi Annexet Trans.

Ramme.

^{7/5} 1743. Sognepræsten Peder Brønsdorph,⁴⁾ en retsindig og alvorlig Lærere og vindskibelig Cathedeta, som for 2 aars tid siden mistede sin Præstegaard om natter tide ved en skadelig Ildebrand, prædikede meget smuk, og forefandt jeg der en veloplyst Ungdom og lærvillig Menighed.

^{1/6} 1749. Sogne Præsten Hr. Peder Brønsdorph, en

¹⁾ tysk eingezogen = ensom eller tilbagetrukket.

²⁾ Kapellan 1756.

³⁾ anses.

⁴⁾ Præst i Ramme 1742-62.

habil og retskaffen Lærere, holdt en opbyggelig Prædichen om igienfødselsens nødvendighed og Beskaffenhed.

I samme Meenighed er en smuk opvækkelse, lige som ogsaa Ungdommen gjorde god reede for sig, og især nogle iblandt dem, som svarede med megen Munterhed af egen forfarenhed. Der var ingen Klage over Lærere eller Tilhørere.

^{10/8} 1757. Sogne Præsten Her Peder Brønnsdorff forestillede skikkelig af Text Math. 7.13 den brede For dømmelsens og Livsens Vej. Ungdommen svarede vel. Degnen, som er eneste Skoleholder i dette lidet Sogn, var død.

Iøvrigt blev intet klaget enten af Lærere eller Tilhørere.

Dybe.

^{8/5} 1743. Pastor Adjunctus N. Brasch,¹⁾ en meget retsindig og vindskibelig Sjæle Sørgere, viiste af Joh. 14 v. 6 meget grundig og opbyggelig Jesum dend eneste Vej til himmelen. I dend Meenighed hafde jeg en særdeles glæde af ungdommen, som svarede af egen aandelig forfarenhed med ugemen munterhed. Ja, jeg kan vel sige, at jeg aldrig kunde ønske mig større glæde.

Da endelig Tiiden og Kræfterne mindede mig om at slutte, maatte jeg dog efter disse kiære Menneskers indstændige begiæring continuere²⁾ med Examine, saa længe mueligt var.

¹⁾ Christian Arnt Christensen Brasch, Præst i Dybe-Ramme 1742-80.

²⁾ fortsætte.

²/₆ 1749. Sogne Præsten Hr. Christian Brasch, som er ikke mindre end forrige en exemplarisk, vindskisbelig og velbegavet Lærere catechiserede meget opbyggeligt især over den 3^{die} Articul. Ungdommen svarede meget vel og ikke faae af egen aandelig Forsarenhed. Jeg merkede som et fast Vidnesbyrd om Præstens utrættelige Arbejde, at i denne Meenighed næppe een eller anden skal findes, enten iblandt gamle eller unge, som jo er overbeviist om den sande Christendoms nødvendighed. Forresten hafde hverken Præsten eller Meenigheden noget paa hinanden at klage.

¹¹/₈ 1757. Provsten Hr. Christian Arend Brasch prædikkede over Act. 10.33 og deraf grundig og bevælgelig forestillede Evangelii Sødhed for hungrige Hjerter. Ungdommen giorte god Rede for sig og i Meenigheden er een kiøn Opvækkelse.

Degnen Hans Christian Friis¹⁾ er ustraffelig i Levnet og duelig til Skoleholdet, som han for hele Sognet forestaar. Forældrene ere ogsaa flittige i at holde deres Børn til Skole.

Vandborg.

⁹/₅ 1743. Sogne Præsten Emmiche Hierm²⁾ prædikkede over Col. 3 v. 1 og forestillede Guds Børns himmelsindede Vandring her paa Jorden. Manden er ustraffelig i sit Embede. Børnene svarede skikkeligt, og meenigheden syndtes bevegelig.

⁶/₆ 1749. Sognepræsten Hr. Emmiche Hierm catechiserede om Troen, og var der intet at klage paa Ungdommens giensvar. Meenigheden, som særdeles

¹⁾ Degn i Dybe 1741-89. (Red.)

²⁾ Emmiche Olufsen Hjerm, Præst i Vandborg 1717-58.

flittig og i god mængde indfandt sig, syntes meget agtsom.

^{13/8} 1757. Der prædikkede en Studios nafnl. Morten Skive¹⁾ over Ps. 34 og forestillede Guds Børns Raad imod al Verdens Møje.

Ungdommen befandtes ulastelig. Sognepræsten Hr. Emmiche Hierm var fornøjet med Degnen Eskild Høyland, Studios, som holder Skole for hele Sognet, saa og med Forældrene i Henseende til deres Børns Skolegang.

Hove.

^{11/5} 1743. Sogne Præsten N.(I) Schoubo,²⁾ som er flittig og ustraffelig i sit Embede, prædikede over Psal. 119 v. 9 og forestillede Ungdommens rette lyys til at vandre paa livsens Vey.

Degnen, som er en ung Mand, er en flittig og brav Skoleholder.³⁾ Børnene svarede ogsaa vel.

^{9/7} 1749. Sogne Præsten Hr. Urban Schouboe examinerede Børnene skikkelig om Christi især præstelige Embede, og Ungdommen svarede vel. Ikke heller var nogen, som fandt sig aarsaget at klage enten af Lærere eller Tilhørere.

^{14/8} 1757. En Candidatus Ministerii⁴⁾ Hans Rømmer⁵⁾ prædikkede skikkelig over Dagens Evangelium. Ungdommen svarede til deels vel, deels ogsaa kun maadelig. Sogne Præsten Hr. Urban Schouboe bevid-

¹⁾ Ses ikke at have faaet Præstekald.

²⁾ Urban Christian Jespersen Schouboe, Præst i Hove 1740-80.

³⁾ Ole Pedersen Højland i Hove 1743-86, Broder til Eskild H. i Vandborg. (Red.)

⁴⁾ Ansøger til Præsteembedet. (Red.)

⁵⁾ Se Note under Hygum.

nede, at Degnen Ole Høyland var nogenledes skikkelig i Levned og holder upaaklagelig Skole for hele Sognet, men klagede over nogle Forældre, som ikke vilde sende deres Børn til Skole, hvilke alvorligen bleve formanede.

Hygom.

^{12/5} 1743. Sogne Præsten Peder Sørensen Bie,¹⁾ som er en ustraffelig Lærere, prædikede over Søndagens Evangelii første Ord: nu gaar jeg hen til dend, som mig udsendte. Ungdommen svarede vel, og Meenigheds heden var bevegelig. Dend gamle Degn der paa Steedet hafde en flittig Skoleholdere, som med fliid underviste Børnene.

1749, den 8. Juni, Domine 1 post Trinit, var ansat til Visitats i Hyfrom(!); men formedelst et særdeles Tilfald jeg fik i min Hals, maatte samme til nærmest Lejlighed blive udsat.

^{6/9} 1751. Sogne Præsten Hr. Peder Bhie catechiserede over den anden Articul. Han blev alvorlig formanet til at entholde sig fra drukkenskab, og Provsten, som var nærværende, lovede at have nøje Indsigt dermed og strax at melde mig det, ifald han ikke holte, hvad han hafde Lovet mig. Ungdommen svarede maadelig, og Meenigheden syntes bevegelig.

^{15/8} 1757. Sogne Præsten Hr. Peder Bihe prædikede over Math. 24 v. 5. Han var affældig og udygtig til Embedet, hvorfor han ogsaa hafde resigneret samme til forømmeldte Rømmer²⁾ og siden dend tiid er død. Ungdommen svarede kun maadelig. Degnen

¹⁾ Præst i Hygum 1728-58.

²⁾ Hans Larsen Rømer, Præst i Hygum 1758-92.

Søren Jensen berettes at være ulastelig i Levnet og upaaklagelig at forestaa Skoleholdet for hele Sognet.

Engbjerg.

¹⁶/₆ 1743. Samme Sogn og særdeles dets Annex Harboeøer, som er det yderste her i Riber Stift paa dend Nørre-Ende og grændser til Thye-Land, har været meget berygtet for letfærdighed og uretfærdighed ved Strand-Siden, hvilket, da jeg i min Tale alvorligen forestillede dem, blev der en stor bevægelse af Suk og graad i Meenigheden. Men jeg har ikke dend Forhaabning om deres Sogne Præst Rasmus Ørting,¹⁾ at hand driver dend sag vidre; thi endskiønt jeg ikke kand laste hans Prædikken, saa har jeg dog siden dend tid fornummen, at han skal være meget koldsindig og efterladende til at catechisere. Om han nu efter giorte formaning vil bedre sig, maa man ervarte.²⁾

⁵/₆ 1749. Sogne Præsten Hr. Rasmus Ørting hafde været og endnu var behæftet med en Brystsyge, saa han ikke kunde komme i Kirken. Vel holdt han en skikkelig Studios, nafnl. Povel Riis i Huset, som prædikkede for ham; men da jeg mærkede, at der dog i een eller anden Maade vilde ske forsømmelse i Embedet, saafremt han ikke fik en Huus-Capellan eller en af Herskabet til Ryssensteen adjungeret³⁾ til Medarbejdere, handlede jeg med Provsten og øvrige vedkommende om den Sag, saavel ved min nærværelse som siden efter min Hjemkomst skriftlig.

¹⁾ Rasmus Sørensen Ørting, Præst i Engbjerg og Harboøre 1729-49. (Proces med Degnen Tyge Hassing 1745. Red.).

²⁾ afvente.

³⁾ ansat.

Men des imidlertid behagede det Herren ved Døden at bortkalde bemeldte Sogne Præst og Herskab i hans Sted at kalde ovenbemeldte Studios Riis¹⁾, som jeg haaber at skulde være en redelig Siæle-Sørger og med desto større flid oprette, hvad formødelst forrige Præsts Svaghed og uformuenhed kand være forsømt.

Tilhørernes Tal af begge Meenigheder var kun liden af baade unge og gamle, især af de sidste. Nogle faa af Ungdommen svarede vel, men nogle kun maadelig. Ellers syntes de alle lærvillige, ligesom og de fleste af de gamle.

^{16/8} 1757. Sogne Præsten Hr. Poul Christian Riis prædikkede smukt over Troens Retfærdighed 2. Cor. 5. Ungdommen befandtes at være vel undervist. Der er i disse Meenigheder en Opvækkelse fra forrige tiid, særdeles i Annexet Harboøer.

Degnen Jens Jensen Quist,²⁾ Studios, er ustraffelig i Forhold. I Hoved Sognet, som er meget lidet, er ingen Skole; men de faae Børn der søger Skolen enten i Hygom eller Annexet Harboøer, hvor der er een stor Skole og intet paa Skoleholderen at klage.

Ferring.

^{17/5} 1743. Provsten Christen Bek³⁾ prædikkede over 1. Joh. 5 v. 1–2. og alvorligen forestillede Den sæliggende Troes beskaffenhed og Kraft. Børnene svarede vel, og Meenigheden var agtsom.

Ved denne meget liden Meenighed og fattige Degnetjeneste var dend tid en ung flink Degn, som troli-

¹⁾ Poul Christian Nielsen Riis, Præst i Engbjerg-H. 1749-78.

²⁾ Jens Quist, Degn i Engbjerg (og Harb.) 1750-†1759. (Red.)

³⁾ Christen Jensen Beck, Præst i Ferring 1710-50.

gen underviste Børnene, men er siden ved Døden afgangen.

^{4/6} 1749. Provsten Hr. Christen Beck holdt en grundig tale om igiefødelsen og siden catechiserede udførlig derom. Børnene svarede meget skikelig, og i denne liden Meenighed var ingen Klage paa nogen af Siderne.

^{18/8} 1757. Sogne Præsten Hr. Gregers Lund¹⁾ forklarede grundig og opbyggelig Vejen til Livet af Joh. 1. 7. 3. Ungdommen gjorde meget god Rede for sig. Degnen Peder Nør, som i denne liden Meenighed er ene Skoleholder, er flittig og ustraffelig. Meenigheden var meget bevægelig og efter dends Sogne Præsts Vidnesbyrd meget lærvillige og ustraffelige.

¹⁾ Gregers Knudsen Lund, Præst i Ferring 1750-96.

(Noterne med Oplysninger om Præsterne er fra Wibergs Præstehistorie).

NOGET BILLEDSTOF

Med Tekst af *F. K. Erlang.*

Aarbogen er kommen i Besiddelse af noget Billedstof, som antagelig vil kunne have nogen Interesse for Læserne. Det skal nu forsøges at sammenknytte disse Billeder med en Tekst, hvorved der til lige kan blive Lejlighed til at supplere og berigtige et og andet, som tidligere har staaet i Aarbogen.

I Aarbogen for 1910 fortalte Amtsvandinspektør Palle Fløe en Del om den som stor Jordegodsejer, Handels- og Finansmand kendte Landsdommer *Jens Lassen*, der var født i Nørre Bork 1625, og oplyste i denne Forbindelse, at medens et Portræt af *Jens Lassen* og hans Forældre, der tidligere fandtes i Nørre Bork Kirke, forlængst er gaaet til Grunde, saa er det gaaet bedre med et Billede af *Jens Lassens Søster Kirstine* og dennes Mand Provst *Jens Knudsen Schytte* i Lønborg, thi dette hænger endnu velbevaret i Lønborg Kirke.

Dette Epitafium er et ualmindelig pragtfuldt Stykke. Dobbeltportrættet i Midten er omgivet af pragtfuldt Billedskærerarbejde. Paa Hjørnerne ser man udskaarret de 4 Evangelister og øverst Kristus som Dødens Overvinder, trædende paa et Dødningehoved og med sin Hæl knusende Hovedet af en Slange, der bugter ter sig gennem Dødningehovedets Øjenhuler. Men navnlig er Dobbeltportrættet fremragende udført. Kunstneren har paa fortrinlig Vis forstaaet at karak-

terisere de paagældende. Den 74aarige Præst og Provst, Magister Schytte, staar og ser ud som den personificerede Fred og Mildhed, men man faar en lille Anelse om, at han ikke har været uden Snedighed eller Rævedannethed. Konen, som var 30 Aar yngre, men ogsaa var hans anden Kone, ser noget selvfølende ud.

Epitafium i Lønborg Kirke over
Provst Jens Knudsen Schytte og Hustru.

Udført 1668.

Hvem var nu denne Præst, der i sin egen Levetid (4 Aar før sin Død) har ladet udføre et saa pragtfuldt Epitafium over sig selv og Hustruen?

Han var en Bondesøn fra Thy, der havde studeret og derefter længe havde været Huslærer hos Kasper Kristoffer Gersdorf paa Lønborggaard (død c. 1635) og paa Udenlandsrejse med dennes Søn Joakim Gers-

dorf, den bekendte senere Rigshofmester, Korfits Ulfeldts Efterfølger og Uven. Dette har saa bevirket, at han i 1633 blev Sognepræst i Lønborg. Kort efter havde han Processer med sin Forgænger i Embedet og med sin Biskop og Provst.¹⁾ I 1639 ser det ud til, at han har været i en slem Knibe. I et kgl. Brev af 14. Novbr. 1639 hedder det nemlig, at han har forset sig i adskillige Maader, men da han begærede Naade og ikke Ret, skulde Lensmanden Iver Vind paa Lundsdenæs (1637-46) lade Sagen mod ham falde og »af-tinge med ham efter hans yderste Formue«. Dette lyder jo temmelig alvorligt, hvilke saa end hans Forseelser kan have været. Herom findes ingen Efterretninger. At der ikke altid blev taget blidt paa en Præst, der havde »forset sig«, kan ses af den sørgelige Skæbne, der overgik Præsten Ole Clausen i Bork (Fader til den berømte Ole Borch), som blev afsat 1647, altsaa faa Aar senere, fordi han en Gang ved Uddelingen af Nadverens Sakramente i Distraktion havde uddelt Vinen før Brødet.²⁾ Men Præsten i Bork havde ganske vist det Uheld, at en adelig Herremand der paa Stedet var hans bitre Fjende, hvorimod Præsten i Lønborg synes at have staaet sig godt med Magthaverne. Det ser ud til, at han er sluppet lempeligt fra »Aftingningen« med Lensmanden, og at han forholdsvis snart derefter har været en baade velhavende og anset Mand. Hans Giftermaal med Jens Lassens Søster har vel nok bidraget hertil. I

¹⁾ Se Ny kirkehist. Samlinger VI, S. 681.

²⁾ Herom kan læses i Hardsyssels Aarbo for 1932, Side 99: Præstens egen Beretning (Meddelt af Erh. Qvistgaard). En anden lidt afvigende, men for Præsten lige saa gunstig Beretning findes i Saml. t. jydsk Hist. og Top. VII (1878-79) S. 45: (Historiske Efterretninger om N. Bork, S. Bork og flere Sogne af Palle Fløe og O. Nielsen).

1660 var han paa Ribe Stifts Gejstligheds Vegne i København for at underskrive Suverænitetstraktaten. Han var da Provst i Nørre Horne Herred.

Fra Provst Schytte og Hustru nedstammer en stor Efterslægt, saaledes (fra en af Døtrene) den udbredte vestjydske Slægt Rahbek, derunder ogsaa Digteren Knud Lyhne Rahbek.

De Aar, der er gaaet, siden Fløe i 1910 skrev, at Epitafiet var velbevaret, har desværre taget ret haardt paa det. Maleriet er falmet eller afbleget stærkt, og Træpladen, hvorpaa det er malet, revnede eller skiltes i de Dele, hvoraf den var sammenføjjet. For en Tid siden er Epitafiet imidlertid sendt over til Nationalmusæet, der vil lade det restaurere, saa snart Midlerne hertil kan blive til Raadighed. —

Landsdommer Jens Lassen har forøvrigt ogsaa efterladt sig en ganske anselig Efterslægt, der imidlertid foretrak at skrive sig Lassen. En Datter af ham, Anna Margrethe Lassen, født i København 1659 (under Besæjringen), død i Odense i knappe Kaar 1738, har under Navnet »Aminda« skrevet den første danske Original-Roman: »Den beklædte Sandhed« (trykt 1723). Desværre er det et ret tarveligt Produkt, der nu er temmelig ulæseligt. Hun har ogsaa skrevet nogle saakaldte »Ære-Digte«.

— —

Vi skal dernæst beskæftige os lidt med 2 vestjydske Herremænd, Cancelliraad *Christian Moth*, der ejede Kvistrup (Qvistrup) ved Struer fra 1731 til 1766, og *Christian Krarup*, der ejede Dejbjerglund fra 1724 til 1768. Moth nævnes flere Gange i Struers Historie af J. Aldal (i Hardsyssels Aarbog for 1924). Hvad der her skal meddeles om ham, kan saaledes tjene som Supplement til denne Afhandling.

Chr. Moth og Chr. Krarup var Fætttere og gode Venner, men ellers i mange Henseender fuldstændige Modsætninger. De var født paa Fyen og blev faderløse i deres tidlige Barndom, men blev begge opdraget hos den velhavende Christen Larsen Krarup, hvis Broderdattersønner de var, og som de var opkaldt efter. Den nævnte Christen Larsen Krarup, en dygtig og driftig Vestjyde, var en Mand, der frembyder en Del Lighed med, og som ogsaa har haft en Del Tilknytning til den tidligere nævnte Landsdommer Jens Lassen. Chr. Larsen Krarup var en Bondesøn fra Krarup i Tistrup Sogn, altsaa fra samme vestjydske Egn som Jens Lassen. Jens Lassen blev Renteskriver, hvilket omtrent svarer til Kontorchef i Skattedepartementet i vore Dage, og havde Lejlighed til at forpagte Skatter og Toldindtægter af Staten samt til at yde Staten Laan og Leverancer, som ikke var billige. Chr. Larsen Krarup blev Kornskriver paa Proviantgaarden ved Københavns Slot, det vil sige, han bestyrede den Del af Kronens Indtægter, der bestod i Korn, hvilke vistnok dengang oversteg Kronens Indtægt i Penge. Tillige drev han betydelig Forretning. Baade han og Jens Lassen hørte til Hovedmændene i det 1671 oprettede »Vestindiske Handelscompagni«. Begge erhvervede de sig betydelige Jordejendomme, først paa Fyen, senere ogsaa i Jylland, hvor de paa en Maade blev Naboer paa deres ældre Dage, idet Chr. Larsen Krarup havde erhvervet en Del Jordegods paa sin Fødeegn, medens Jens Lassen var blevet Ejer af Herregaarden Nørholm paa samme Egn. Chr. Larsen Krarup har aabenbart ofte i længere Tid opholdt sig der paa Egnen, thi i 1705 androg han Kongen om Tilladelse til at gaa til Alters og lade sig betjene udi sin Saligheds Sag af Præsten der (Sognepræsten i

Hodde-Tistrup), skønt denne ikke var hans rette Sognepræst, hvilket Andragende ogsaa blev ham bevilget, altsaa noget lignende som Sognebaandsløsning, hvad der vel nok paa den Tid har været ret sjældent.

Jens Lassen var nærmest forhadet paa Grund af sin Hensynsløshed og Begærlighed. Da han døde, var han halvvejs ruineret. Chr. Larsen Krarup var vistnok knap saa haardhændet og yderliggaaende i sine Forretningsmetoder. Flere Aar inden han døde, havde han trukket sig ud af alle sine Forretninger og levede paa sin Gaard Vindumovergaard ved Rødkjærsbro, som han endda havde overdraget i Forpagtning til en Broderdatter, Chr. Moths Moder. Han var selv barnløs, men var velgørende i stor Stil overfor sin Slægt, navnlig sine Broderdøtre og Broderdøtrenes Børn, blandt hvilke var Chr. Moth og Chr. Krarup. Dem og andre af Slægtens Ungdom samlede han om sig paa Vindumovergaard, hvor han sørgede for deres Undervisning og Opdragelse, og hvor de alle gik under Betegnelsen »de unge Krarup'er«. Som Følge heraf tog Chr. Krarup da ogsaa Navn efter denne sin kendte og ansete faderlige Velgører i Stedet for efter sin forlængst afdøde og i Jylland ganske ukendte Fader, Hans Thomesen Lange til Vormarkgaard paa Fyen. Hvorfra Chr. Moth havde Navnet Moth er ikke helt klart. Hans Fader, der var Handelsmand i Odense, kaldte sig slet og ret Søren Poulsen, og Navnet Moth synes ikke i hans Levetid at have været knyttet til Familien. Hans Fader, der var Bøsemager i Odense, hed Poul Simonsen og var født i Flensborg. Hans Fader igen skal have været Præst i Fjolde, Poppenbøl og Garding (Sydslesvig). I et opbevaret Dokument, der er underskrevet af Chr. Moths Søster Christiana, har hun skrevet Navnet Moht. Om de

har haft nogen Tilknytning til den Familie Moth, der spillede en ikke saa lille Rolle ved Christian den Femtes Hof, er herefter ikke saa godt at vide. Men Chr. Moth, der havde en Del Lyst til denne Verdens Glans og Pragt, og som i 1750 naaede at blive adlet, har maaske ikke haft noget imod, at man troede det!

Chr. Moth til Kvistrup.
(Efter Maleri fra c. 1730).

At de to Fætttere Christian Moth, Kvistrup, og Christian Krarup, Dejbjerglund, har været en Del forskellige af Natur, fremgaar paa en morsom og slaaende Maade af deres Skatteansættelser i 1743. Deres Gaarde var begge c. 12000 Rdlr. værd, men paa Kvistrup holdt Chr. Moth følgende Tjenerskab: 1 Præceptor for Sønnen, 1 Ridefoged, 4 Piger, 1 Gartner, 1 Tjener, 1 Ladefoged, 1 Kusk, 2 Staldkarle, 2 Røgttere,

2 Dreng. I Skat kom han af med 345 Rdlr., hvoraf 20 Rdlr. var Karosse-Skat.

Chr. Krarup havde paa Dejbjerglund kun 1 Ladefoged, 1 Staldkarl og 2 Piger. Det ser ikke ud til, at han har fundet det nødvendigt at have nogen Karosse. Endnu mindre var han som Chr. Moth Cancelliraad. I Skat kom han af med 194 Rdlr.

Chr. Krarups Hjem paa Dejbjerglund har nok været ret stærkt pietistisk præget. En stadig og kær Gæst

var Præsten Peder Wedel i Stavning, en af den pietistiske Bevægelses første Mænd her i Landet, og det var vel ikke helt tilfældigt, at 3 af Sønnerne fra Dejbjerglund blev Præster. Den fjerde blev Aarhus Katedralskoles Rektor.

Om Chr. Moth kan yderligere meddeles, at han 1735 blev gift med Anne Cathrine, Datter af Biskop Trellund i Viborg. Hun døde 1741. De havde kun en Søn, Johannes Moth, der blev Student, men døde 1755 som Følge af et Slag af en Hest i Kongens Stald. Maaske har det været Meningen, at han skulde være Hofmand. I Stamtavlen over Slægten Qvistgaard fra Vejrum, udgivet af Erhard Qvistgaard (2. Udg. 1923) omtales et Par Processer, Moth har haft med sine Fæstebønder, der selvfølgelig søgte at give det Udseende af, at de var blevet i høj Grad forurettede, hvilket dog turde være et temmelig stort Spørgsmaal. 1741 opførte Moth en Skole i Gimsing, til hvilken han hængte Jord samt en aarlig Ydelse af Korn og Penge. 1740 havde han opbygget et Skolehus i Vejrum. Vejrum Kirke istandsatte og prydede han paa forskellige Maader og undlod da heller ikke paa Pulpituret at anbringe sit og sin Frues Vaaben og en meget lang Inskriftion paa Vers, der bevæger sig i Vendinger som

Hvo derfor eget Hus vil pryde og staffere,
Forglemme ikke maa paa Guds Hus at Spandere...

Da Chr. Moth var død barnløs 1766 — han og Hustru ligger begravede i Viborg Domkirke — opstod der en svær Familiestrid om, hvem der skulde arve Gaarden og Godset efter ham.

Nærmeste Arving efter Loven var hans eneste 2 Aar ældre Søster Christiana, f. 1698 (ogsaa hun var opkaldt efter den tidligere omtalte Christen Larsen Krarup til Vindumovergaard!). Hun havde været gift med

Laurids Fogh, Forpagter af Skaarupgaard ved Aarhus, en velhavende anset Mand, der døde 1742. Hun sad Enke i 8 Aar, hvorefter hun 52 Aar gammel giftede sig med den 38-aarige Balthazar Halse, f. 1712, der var Konrektor ved Aarhus lærde Skole. Han havde

Epitafium over Christian Krarup til Dejbjerglund
og hans Hustru Constance Biugom,
opsat i Dejbjerg Kirke i Aaret 1928.

som ung Student været Huslærer paa Skaarupgaard for hendes Sønner. Disse blev imidlertid meget forbitrede over dette Giftermaal, og ikke mindre forbitret blev hendes Broder Chr. Moth. Derimod fik hun i denne Sag Medhold og virksom Støtte hos Fætteren Chr. Krarup paa Dejbjerglund. Som Følge deraf følte hun sig nu særlig stærkt knyttet til ham, hvorimod

hendes Sønner Niels og Søren Fogh nu oftere end før kom paa Besøg hos Morbroderen Moth paa Kvistrup. Særlig Søren, der dog boede saa langt borte som paa sin Gaard Laage ved Vejle, kom hvert Aar til Kvistrup og blev der nogle Dage. Der er heller ingen Tvivl om, at Chr. Moth har tænkt stærkt paa at testamentere Gaard og Gods til Søren Fogh med Forbigaaelse af dennes Moder. Der skal efter hans Død være fundet i hans Gemmer en Koncept til et Testamente, der gik ud paa dette, men dette Testamente var aldrig bleven bragt i lovformelig Stand, saa efter Moths Død i 1766 kunde Christiana og Halse uden videre tiltræde Arven og tage Kvistrup i Besiddelse. Men havde det ikke været galt før, saa blev det nu. Sønnerne gjorde endog Skridt til en Retssag mod deres Moder, hvorunder Søren gjorde Krav paa Kvistrup, medens Niels forlangte 6000 Rdlr. i Arv efter Morbroderen. Af Ulfborg Herreds gejstlige Skifte- og Justitsprotokol 1685-1767, udgivet af E. Qvistgaard 1930, S. 31, kan ses, at »Kammerraad Fogh til Laage havde ladet indstævne Præsten Hr. Terchild Dorschæus i Vinding for at vidne, hvad ham var bevidst om af gangne Cancellie Raad Moths til Qvistrup hans sidste Vilje, og om han ej havde hørt ham sige, at bemeldte Kammerraad Fogh skulde have Qvistrup efter hans Død. Men intet kom ud af hans Vidnesbyrd«. Sagen blev imidlertid forligt, idet Sønnerne tog mod et Forligstilbud fra Moderen, hvorefter hun udbetalte dem en betydelig Sum, ialt 26.000 Rdlr., men paa den anden Side gav Sønnerne saa ogsaa fuldstændig Afkald paa Arv ikke blot efter Morbroderen, men ogsaa efter deres Moder. Herefter kunde Christiana og Halse altsaa ikke blot beholde Kvistrup, men blev i Stand til ved Testamente at disponere over deres efterladte

Formue ganske efter Forgodtbefindende. Dette maa have rensset Luften, thi Forholdet til Børnene blev der efter igen helt godt.

Christiana overlevede ogsaa sin anden Mand, skønt meget ældre end han. Balthazar Halse, den tidligere Pædagog, der var blevet Herremand og Kancelliraad, døde 1771, kun 58 Aar gammel, og blev bisat i Vejrum Kirke. Hans Enke solgte derefter Kvistrup for 41.400 Rdlr. og flyttede til Aarhus, hvor hun døde 1773, 75 Aar gl., og blev begravet hos sin første Mand i Aarhus Domkirke, hvortil hun ogsaa havde ladet Halses Kiste overføre fra Vejrum Kirke.

I sit Testamente havde hun bestemt, at langt den største Del af hendes efterladte ikke ubetydelige Formue skulde tilfalde Børnene af hendes og Halses trofaste Ven Christian Krarup til Dejbjerglund (død 1769). Sønnerne fra Dejbjerglund var som nævnt alle studerede Folk, og de blev ved denne Arv saa velstillede, at ogsaa alle Sønnerne i den næste Generation kunde studere, og Theologer blev de alle, mens alle Døtrene blev Præstekoner. Nogle mindre Beløb tilfaldt dog ogsaa andre af hendes og Halses Slægt; alle der hed enten Christiana eller Balthazar efter hende og Manden blev særlig betænkt. I denne Forbindelse kan nævnes, at Navnet Balthazar lige til vore Dage har holdt sig som meget almindeligt i Krarup-Slægten, endog i den kvindelige Form Balthazarine.

Om Halse kan endnu meddeles, at der i Ehrencron-Müllers ny store Forfatterlexikon findes en forholdsvis udførlig Biografi af ham (kun med den lille Unøjagtighed, at der tales om hans Herregaard Kvistrup i Vendsyssel), endskønt hele hans Forfatterskab indskrænker sig til en historisk Undersøgelse eller Beretning i et Aarhus-Skoleprogram om nogle Begivenhe-

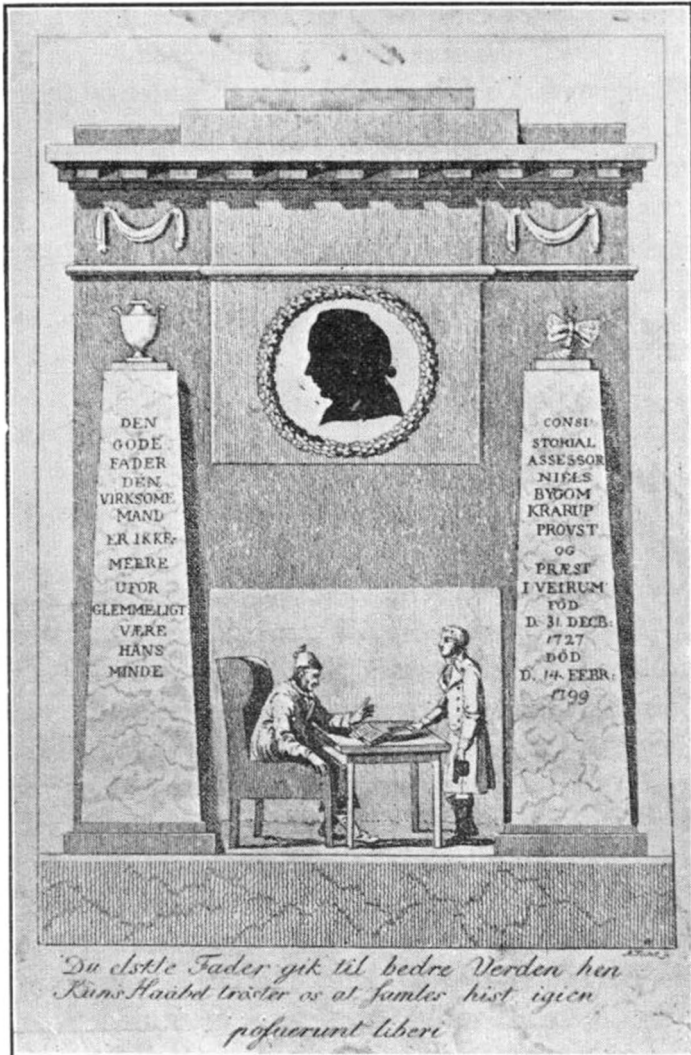
der, der i Middelalderen skal have fundet Sted i Øster og Vester Alling ved Randers. Beretningen har meget ringe historisk Værdi; en Nutidslæser vil nærmest finde den kuriøs og naiv og undre sig over, at sligt en Gang er blevet anset for Historie.

Af Chr. Moth er i en Gren af Krarup-Slægten opbevaret et særdeles godt Portræt, et Maleri, der er gengivet her. Det tilhører nu Provst Th. Møller, Grundfør (forhen i Ølby ved Struer). Det er morsomt at se, hvor godt det Indtryk, man faar af Billedet, stemmer med det, man ad anden Vej har af Manden, nemlig at han har yndet at optræde som den adelige Gode ejer. Efter Sagkyndiges Mening er Billedet forøvrigt malet allerede c. 1730, altsaa 20 Aar inden han blev adlet. Man maa sige, at han ser godt ud, og han har ogsaa nok selv vidst det! Provst Møller har ogsaa ejet et Portræt af Halse, men det var blevet en Del medtaget og blev derfor indleveret til den kgl. Malerisamlings Konservator paa Kristiansborg Slot til Restauration, og her gik det til Grunde ved Slottets Brand 1884. Halses Ansigt var af en ganske anden Type end Moths, rundt, bredt, Ansigtetsfarven rødlig. Endelig har der i samme Families Besiddelse været endnu et Maleri, et Dameportræt, der antagelig har forestillet Moths Søster, Halses Hustru, men det er gaaet tabt langt tidligere. Den sidste Efterretning, man har om det, hidrører fra en Dame, der saa det i Aarene omkring 1826, og som syntes, at Damen paa Billedet virkede ubehageligt eller frastødende, fordi hun var altfor pyntet og behængt med Smykker.

Af Christian Krarup, Dejbjerglund, findes der ikke noget Portræt. Det vilde vel heller ikke ligne denne uforfængelige Mand at lade sig male. Men for nogle Aar siden, i 1928, lod en af hans mange Efterkom-

mere, Apoteker A. Krarup i Holbæk, med Kirkeautoriteternes Samtykke opsætte et Epitafium i Dejbjerg Kirke til Minde om Christian Krarup, hans Hustru og deres Hjem paa Dejbjerglund, som var præget af Guds frygt, Nøjsomhed og stræng Pligtfølelse. Da »det er vel gjort af hvem det kan at mindes Fædrenes Geringer alle« (jfr. Rimkrøniken), fortjener Tanken med dette Epitafium Paaskønnelse, saa meget mere som det er et fremragende Stykke Kunsthåndværk, et værdigt Sidestykke til fremragende ældre Værker af samme Art for 2–300 Aar siden som f. Ex. det tidligere nævnte i Lønborg Kirke.

Endelig skal her gengives et interessant og sjældent Billede, et Mindeblad over en af Sønnerne fra Dejbjerglund, nemlig Niels Bygom Krarup, der var Præst og Provst i Vejrum. Det er uden Tvivl ham, der sigtes til, naar Evald Tang Kristensen et Sted har meddelt, at »Provst Krarup manede et Spøgelse i Hummelkjær ved Randrup«. Herregaarden Randrup ligger nemlig i Vinkel Sogn ved Viborg, hvor Krarup var Præst, inden han kom til Vejrum, og tæt ved findes Hummelkjær, der paa den Tid var ret bundløst og saaledes svært velegnet til sligt Foretagende. Om ham er fortalt en Del i Hards. Aarb. 1908, S. 93 ff., men Billedet var dengang ukendt. Det er udført af Kobberstikkeren Andreas Flint (eller Flindt) og har været bestemt til »Titelkobber« til et lille Mindeskrift »Taknemmeligt Æreminde, oprettet en uforglemmelig Fader Sal. Hr. Consistorial-Assessor Niels Bygom Krarup og i Trykken udgivet af hans 7 efterladte Børn, trykt i Viborg 1799«. Det er jo ikke en Afbildning af et virkeligt eksisterende Gravminde, men er i sig selv tilligemed det lille Mindeskrift og den i samme omtalte af Børnene oprettede Sognebogsamling at anse

Mindeblad over N. B. Krarup,
1727—1798,
Præst og Provst i Vejrum samt Consistorial-Assessor.

som et Gravminde. Paa Siderne af Silhuet-Portrættet findes afbildet henholdsvis en Urne og en fra sin Puppe frembrydende Sommerfugl, symboliserende henholdsvis Legemets Forkrænkelighed og Sjælens Udødelighed. Forneden er afbildet et Optrin, som en af Sønerne omtaler i Mindeskriftet: hvorledes han ved sin Bortrejse fra Fædrenehjemmet om Morgenens i Faderens Senge-Kammer modtog kærlige og alvorlige Formaninger og Raad.

Der findes en aldeles kostelig Historie om, hvorledes Provsten fik en Datter gift med Præsten Lars Graversen Brøllund i Stavning, men da den har været trykt før (i H. Graversens Bog om L. G. Brøllund, Ringkøbing 1907, Side 26), skal den ikke fortælles her. En Biografi af N. B. Krarup findes i Ehrencron-Müllers Forfatterlexikon.

Naar der (af undertegnede) i Hardsyssels Aarbog 1908 S. 92 fortælles, at Krarup-Slægten's Stamfader havde haft en æventyrlig Skæbne og udført Krigsbedrifter i Udlandet, da maa det nu siges, at den yderst sindrige Theori desangaaende, der var opstillet af fhv. Registrator i Gehejmearkivet, F. Krarup, har vist sig uholdbar. Den var tildels bygget paa et uklart Familiesagn, som imidlertid uden Tvivl maa være opstaaet omkring den tidligere nævnte store Handelsmand Chr. Larsen Krarup, der havde foretaget store Rejser til Udlandet (England, Skotland, Holland), men som døde barnløs. Hans Broder, fra hvem de nulevende Krarup'er nedstammer, kan ikke have udført Krigsbedrifter i Udlandet; han henlevede alle sine Dage som en beskeden og ganske almindelig Bondemand i sit Fødesogn Tistrup. Dette er nu godtgjort ved Undersøgelser, der fornylig er foretagne i Landsarkivet i Viborg

af Magister J. C. Hansen, Viborg, hvem ogsaa mange andre af de her meddelte Oplysninger skyldes.

Om en anden af de 4 Sønner fra Dejbjerglund, Præsten Christen Krarup til Ølby-Asp-Fousing, har Lærer Chr. Jensen, Linde, fortalt noget i Hards. Aarb. 1924 S. 61. Der kan yderligere berettes om ham, at han oplevede at se sine 4 Sønner fuldende deres teologiske Studium (den ene døde dog ung, inden han fik Kald), medens de 5 Døtre alle blev Præstekoner. Da den yngste Søn havde fuldendt sin Eksamen, var Faderen gammel, syg og svag, men han lod sig i en Vogn køre ind over Heden for at møde den hjemvendende Søn, og da Vognene mødtes, rejste han sig op og sang med høj Røst:

Eja, min Sjæl ret inderlig sig fryder,
med Lov og Tak jeg gladelig udbryder . . .

Naar der sidst anførte Sted fortælles om hans Svoger Bjørn Christian Lund, født i Ølby 1738, at denne deltog ivrigt i Egnens gudelige Forsamlinger og siden drog til Christiansfeld for som Medlem af Brødre-mødet der at leve blandt sine Troesfæller, saa er dette næppe helt rigtigt. Bjørn Chr. Lund døde nemlig som Sognepræst i Hellested, Østsjælland. At han var stærkt hernhutisk paavirket er dog ganske rigtigt. Om hans »Læseøvelsebog i den lutherske Lærdoms rette Forstand og Mening« udtalte Biskop Balle, at »det vilde være en Satire over al sund Smag og Fornuft at give Almuen en slig Bog i Hænde, som er opfyldt af saa megen lærd Gallimathias og forstyrrer saa ganske al Lys og Klarhed i de væsentligste Religionsbegreber«. Det er rigtigt, at han har skrevet den kønne lille Salme: Min Jesus, lad mit Hjerte faa. Men Salmen, som i sin nuværende Skikkelse (Nr. 232 i Sal-

mebogen) er paa 4 Vers, var rigtignok i sin oprindelige Skikkelse et Uhyre af en Salme paa c. 40 Vers (se hvad P. Severinsen angaaende denne Salme og dens Oprindelse oplyser i »Kirketidende«, 1. Aarg. 1916).

Om de to sidste af Sønnerne fra Dejbjerglund skal ikke siges meget her, da deres Virksomhed ikke faldt i Vestjylland. De var begge ligesom Brødrene lærde Filologer. Den ene, Jens Henrik Krarup, blev Præst for St. Jørgens og Sørup ved Svendborg, den anden blev som nævnt Rektor for Aarhus lærde Skole og fik ved sin Afgang i 1805 Titel af Professor. Han var i mange Henseender en udmærket Mand, men paa sine gamle Dage havde han ondt ved at holde Styr paa sine Elever. Blandt Eleverne i hans Tid var N. F. S. Grundtvig, og naar denne alle Dage vedblev at have stor Afsky for »den sorte Skole« og den latinske Skoledannelse, saa er det vel desværre muligt, at dette for en Del kan skyldes den Undervisning, som han har faaet af den gamle Rektor Thure Krarup!

AF E. C. KRARUPS DAGBØGER

1831-39

Ved Lærer *Johan C. Sulkjær*, Studsgaard.

E*noch Christian Krarup* var født 1806 i Vejrum som Søn af den kendte Præst og Landøkonom J. B. Krarup (senere i Gjerlev ved Frederikssund) og Hustru Marie Christine Grundtvig. Han blev opkaldt efter sin Morfader, Provst E. C. Grundtvig i Udesundby (ved Frederikssund), som var N. F. S. Grundtvigs Farbroder. Paa den Tid, Dagbogen begynder, var han theologisk Kandidat og uordineret Medhjælper hos sin Fader i Gjerlev.¹⁾ Her opholdt han sig, til han i Slutningen af Aaret 1831 blev udnævnt til Sognepræst i Snejbjerg-Tjørring. — Det her meddelte Uddrag af hans Dagbøger omfatter Tiden i Snejbjerg, indtil han i 1839 blev kaldet til Præst i Hygom-Houe. Han var som Faderen en ivrig og dygtig Landmand og skal have drevet Præstegaarden i Hygom op til at være Egnens ypperste Landbrug. Ligeledes var han — efter hvad der kan skønnes — en meget dygtig Kommunalmand, hvilket jo ikke var uden Betydning i en

¹⁾ Om Slægten se: Hardsyssels Aarbog 1916, Side 7 og 21 (ved H. Okholm); ligeledes: 1908, S. 87 ff. (af F. K. Erlang). Sidstnævnte har skaffet mig Dagbøgerne til Laans fra deres nuværende Ejer, Pastor Chr. Krarup i Tjustrup. Endvidere: Krarup og Valeur: »Fra det svundne Hammerum Herred« og Krarupslægtens Stamtavle (1. Udg. 1847 ved J. B. Krarup, se ovenfor), 2. Udg. ved F. F. S. Krarup (Præst i Lønborg) 1871; senere flere Udgaver.

Tid, da Præsten som en Slags »født« Sogneraadsformand styrede – tit ret enevældigt – hele Sognets Anliggender.

Man skønner let af Dagbogen, at han har haft megen Interesse for Skolevæsenet; han havde ogsaa selv gode Gaver til at undervise.¹⁾ Han synes at have staaet

Provst Christian Krarup.

i et godt Forhold til Lærerne og færdedes gerne sammen med dem. Men naar der var særlig Grund til det, kunde han dog godt være noget skrap. H. P. Hansen giver i »Kloge Folk i Vestjylland« endrastisk og morsom Skildring af den paniske Skræk, som den »kloge« Degn og »Heksemester«, Balleby i Houe, nærede for sin overordnede.

Om Krarups Virksomhed som Præst og Prædikant er der næppe bevaret Erindring. Mange Ting, bl. a. at han jo blev Provst, tyder dog paa, at han ogsaa i den Retning har været dygtig og virksom. At han har haft Orden i sin Prædiken, er der i hvert Fald ingen Tvivl om, og at Kirkegangen i Snejbjerg og Tjørring har været god, skønnes af Dagbogen, navnlig af det betydelige Antal Altergæster.

Om Krarups Forkyndelse og religiøse Indstilling

¹⁾ Han havde i Snejbjerg et betydeligt Arbejde med at forbedre unge Mennesker til Studentereksamen, hvorom mere senere.

kan naturligvis ikke vides meget, nu efter 2—3 Menneskealdres Forløb. Han hørte vel nok nærmest til den »statskirkelige« Retning, der havde bevaret en Del af Rationalismens Sans for praktiske Fremskridt og »fornuftig« Kristendom. Men stærkest og dybest var dog vist Paavirkningen fra Barndomshjemmet, hvor gammel, ærlig Kristendomsraadende og var nedarvet i Slægten, baade paa fædrene og mødrene Side. Der fandtes i Slægten noget helstøbt og ægte kristeligt, som kunde virke stærkt ved Eksemplets Magt, tillige en vis Ulyst til at lade Følelserne træde stærkt frem. — Noget saadant spores ogsaa hos E. C. Krarup og anes gennem hans Dagbøger.

Fru Marie Krarup.

De unge Præstefolk havde ogsaa deres Part af Sorg og Modgang i den Tid, de var i Snebjerg. Der var adskillige svære Børnefødsler, og tre af deres Børn døde som smaa her i Sognet. De ellers tørre Optegnelser viser her en Antydning af de tilbagetrængte Følelser. — Efter hvad en i Hygom født Kone har fortalt, hændte det endog i den Tid, Provstefamilien boede i Hygom, at de kom ind et Sted, hvor der var en Tvillingvugge. Krarup betragtede Børnene og bemærkede, at han ikke vilde have noget imod, om der havde været en saadan Vugge i hans Hjem. Marie udbrød da: »Men

Christian dog, hvor kan du sige det!« — (Saadan kan det gaa, naar Manden helt glemmer Konens Nærværelse!)

Men Dagbogen er som sagt tør, saa dens Interesse ligger udelukkende i dens Tidskolorit og dens smaa kulturhistoriske Skyggerids. Krarup røber næsten aldrig med et eneste Ord, hvad Tanker eller Følelser, de forskellige Hændelser, som han har opnoteret i sin Dagbog, kan have vakt hos ham. Det ligger uden for Dagbogens Plan. Naar Dagen er endt, noterer han, hvad der er passeret, som oftest i afkortede Sætninger eller enkelte Ord. Alligevel faar vi derigennem et levende Billede af de unge Præstefolks Liv og Færd. De korte Uddrag, som her er plukket ud, kan naturligvis kun give et meget afsvækket Billede heraf. Store Dele af Bogens Indhold er næsten forbigaaet, saaledes angaaende Præstegerningen. Optegnelserne om de mangfoldige Gudstjenester (»Snebjerg 9, Tjørring 1«), Overhøringer, Skolebesøg, Kommissionsmøder osv., er saa kortfattede, at der ikke lader sig bringe noget ud deraf. Der gaar en stadig Strøm af Mennesker, Slægtninge, bekendte og fremmede, ud og ind af Præstegaarden. Men der er tiest ikke noteret stort mere end Navnene, og af disse er der her medtaget saa faa som muligt for at undgaa endeløse Kommentarer.

Præsten er stadig paa Færde i Embedsgerning og paa Rejser og ivrig optaget af sit Landbrug. Han interesserer sig for alt: Landbrug, Havebrug, Høravl, Biavl, Mergling, Kartoffeldyrkning osv. — At han som alle Snebjerg Præster driver Fiskeriet i Aaen og Søen med Lidenskab, skal kun nævnes for Fuldstændigheds Skyld. Der er frygteligt Handelsblod i den unge Præst, hans Handeler gaar langt ud over, hvad Landbruget nødvendigt fører med sig. Af dette og af Præstegaar-

dens daglige Liv skulde det her anførte give et lille Indtryk. Ligeledes af de mange »tilfældige« smaa Tildragelser, som gerne kaster Lys over mangt og meget af Tidens Liv, og som jo desuden for Menneskene udgør en ikke uvæsentlig Del af Livets Indhold.

— Gjødstrup Præstegaard ligger i Krogen mellem Søen og Henningsholm Aa. Til Gaarden hørte ialt 29 Stk. Eng i Tjørring og Snejbjerg, og paa dem avledes i Krarups Tid gennemsnitlig 55 Læs Hø aarligt. Agermarken var sat til 6 Td. 2 Sk. Hartkorn; dertil kom saa Heden og Overdriften. Det dyrkede Areal udgjorde allerede i 1682 ca. 50 Td. Land. Til Præstegaarden hørte da en Aalegaard (nævnes allerede 1532) og en lille Vandmølle, som dog faa Aar efter forfaldt. Krarups Forgængere, Fabricius, Øllgaard og Arctander havde været ivrige Landmænd. Fabricius var vistnok den første i Sognet, der dyrkede Kartoffler (omkring Aar 1800).

Som Eksempel paa Afgrøderne i Krarups Tid anføres her Avlen i 1834, da Høsten var omtrent midt del. (Tallene i Parentes er Udsæden).

Rug $75\frac{1}{2}$ Td. ($9\frac{1}{2}$), Byg $30\frac{1}{2}$ Td. ($3\frac{1}{4}$), Havre $35\frac{1}{2}$ ($10\frac{1}{2}$), Boghvede 7 ($1\frac{1}{2}$), Spergel $5\frac{1}{2}$ ($1\frac{1}{2}$). Samme Aar avledes 180 Td. Kartoffler (ca. 13). Foruden disse Afgrøder prøvede Krarup i enkelte Aar med Hvede, Ærter, Vikker, Græsfrø og Kløver.

Endnu kan bemærkes, at der i det her anførte Uddrag til Dels er angivet, hvem de enkelte Personer er. Men i mange Tilfælde fremgaar det tydeligt nok af Sammenhængen, ligesom det ogsaa i Almindelighed kan skønnes — uden Forklaring — naar der er Tale om Sognets Folk. I disse Tilfælde er videre Præsentation da anset for overflødig.

1831—32.

... *December* 11. Kom Marie¹⁾ om Morgenen op til mig, før jeg var opstaaet, med de Ord: »Du er Præst!« — visende mig et Brev fra Fritz med Udskrift: »Velærværdige og højlærde Hr. Pastor E. C. Krarup, Sognepræst for Snebjerg og Tjørring, p. t. Gjerlev«. — 25. Jeg fik Brev fra Vejle Præst, ligeledes fra Sofie og Lotte. Jeg fik Sporer fra Frederikssund. Prædikede i Draaby for 6 Mennesker og i Gjerlev for 10-12. —

Jan. 11. Brev fra Biskop Fogtman, at jeg skal ordineres først i Februar. — 18. Leth gjort Aftale med Ahrensen, som kommer her i mit Sted for 100 Rd. aarlig. — 19. Leveret Grundtvig, til at løse mit Kaldsbrev, 28 Rd. 3 Mk. Sølv. Chr. Krarup har købt mig Rüdels Taler, 8 Dele, for 2 Rd. og desuden Schjødtes Prædikener og Luthers Postil for 5 Rd. Han leverede mig Urkæde med Guldlaas, Marie har givet mig. — 22. Jeg prædikede og katekiserede i Gjerlev. — Jeg skrev Obligation til Bjerregaard paa 400 Rd. Sølv med Fjerdingaars Opsigelse og 4 pCt. Rente.

Februar 2. Fader var i Frederikssund og fik Pas til mig og laante 100 Rd. hos Jansen, da Konsul Lange ingen havde. Oppe i Kirken med Fader at messe. Pakkede ind. — 3. Rejste fra Gjerlev Kl. 8^{1/2}. — 25. Fik jeg en 100 Rdl. Seddel vekslet hos Lowe (i Vejle) og betalte saa Skrædderen for Præstekjole 31 Rd. 2 Mk. 8 Sk. — 26. Prædikede jeg i Vejle og Hornstrup.

Marts 5. Fastelavnsmandag. Pisket op af de 2 smaa.²⁾

¹⁾ Hans Forlovede, Datter af Præsten H. C. M. Krarup i Vejle, opholdt sig i Gjerlev Præstegaard, formodentlig som Husjomfru hos Svigerforældrene.

²⁾ Maries Søstre, Balthazarine og Constance.

Brev fra Fogtmann, at . . . Ordinationen skulde være den 21. Marts. — 9. Bestilte jeg hos Sadelmager Pachness et fuldstændigt Ridetøj, bestaaende af Sadel med Gjord og Stigbøjler, Overgjord, Sadelposer, Rumprem, Pakkepude, Vadsæk, Dækken, Bidsel, Lædergrime og Ridepisk for 10 Specier. — 12. Bestilte hos Hjulmand Jens Høl en fuldstændig, grønmalet Fjellevogn med 2 Agestole og en Ramme til Kusk og Vogntrappe, med 9 Lispd. Jern, for 55 Rd. Sølv. Ligeledes bedt Valeur skaffe mig hos Sadelmager Pedersen i Kolding et Sæt Hestetøj for 8 Specier (og Pisk). — 20. Bispeeksamen (i Ribe), 6 Spørgsmaal hver (∴ til hver af Ordinanderne). Frokost med Biskop Fogtmann. — 21. Ordination. Jeg prædikede. (Snarest fordi Fogtmann har ment, at han var den af Ordinanderne, af hvem man kunde vente den bedste Prædiken). Kommunion. Edsaflæggelse. — 24. Kom til Ringkøbing. — 25. Hos Amtmanden. — 27. Kørte Kl. 10 fra Ringkøbing . . til Skærum Kl. 4, kørte til Vejrum Kl. 7. — 29. Til Gjødstrup. Der: Jens Sivibæk og Kone, Jomfru Thomsen, Forpagter Chr. Hauge, Lodahl (∴ Tjørring Degn), Arctander (∴ Krarups Forgænger i Embedet); paa Sindinggaard (hos Fjelstrup) og i Ørre (∴ hos Pastor Baggesen). — 30. Arctander kom Kl. 7. Auktion.

April 8. Blev jeg indsat af Provst Pedersen, som kom Kl. 9¹/₂ og rejste Kl. 4. Baggesen var her og Fjelstrup med Kone. — 9. Hos Herredsfoged Landt (i Herning), med hvem jeg gjorde Akkord, at jeg selv skulde føre Husholdning imod at faa 4 Køer og 3 Heste græssede og faa 33 Rd. Sølv, og saa betaler han Kirstens Løn, som er 7 Rd. — 21. Døve Hans var her, med hvem jeg gik om til N. Kragelund¹⁾ og

¹⁾ Drev Købmandshandel i Tjørring.

købte 1 Tylt Fjæl og gjorde Aftale, at han kommer paa Onsdag. Hos Troels Graversen,¹⁾ som havde bestilt mig Tømmer til Aalegaarden for 11 Rd. – 25. Jeg fik den hvide Hoppe fra Vejrum.

Maj 4. I Ikast hos Kolby, som laante mig 100 Specier; den hvide faldt med mig. – 14. Hos P. Jørgensen (Gmd., Krogstrup), af hvem jeg købte en rødbrøget Kvie, som skal bære til Mikkelsdag, for 12 Rd. Ligeledes den sorte Ko for 16 Rd. og en sortbrøget tidligbærende for 11 Rd. Faaet Malersager hos Troels Graversen. – 15. Kørte jeg og Tvede (☉: Proprietæren paa Tanderup) til Holstebro med Kr. Hauge, som vi havde lejet for 8 Mk. Til Eindhoven. Hos Damgaard (paa Lergrav) fik jeg 2 sorte 7 Aars Heste, en for 45 Rd. og 1 Specie og 1 for 35 Rd. 1 Sp., hvilke Iver (Karlen) red hjem med. Spiste hos Dahl. Til Bogauktion. Økonomisk Forsamling. Kr. Hauge rørt (?). Kørte mod Bommen. Til Krogsdal. – 20. Kl. 8. Paa denne Side Amtrup traf jeg Vognen, paa hvilken Marie og hendes Moder sad. (De kom fra Vejle). – 21. Var Marie og hendes Moder over her. Jeg var med dem i Tjørring Kirke og omkring paa Marken. Om Aftenen fiskede vi. – 22. Mads Medoms Pige Tvillinger.

Juni 1. Tækkemænd fra Landt. Købte af Frans Clausen en Vogn for 20 Rd. Lagde selv Agurker i Mistbænk; saa de første opkomne Kartofler. – 9. Fæstet Marie Matilde Nielsdatter til Inderpige næste Aar for 7 Rd., hvoraf hun til Maj skal have det halve. Hun kommer først 10 Dage efter Mikkelsdag og vil ikke sælde (i Loen) eller gøre Udarbejde i Almindelighed. 19. Abelone (Konen i Fønved) var løbet bort om Natten og fandtes om Eftermiddagen i Fønved Hede,

¹⁾ H. P. Hansen: Midtjyllands ældste Handelshus, 1927.

hvor hun havde skaaret sig i Halsen med en Rageskniv. — 24. Fæstet Kr. Kragelunds Datter, Mette Kartrine, fra 1. Nov. til 1. Nov. for 7 Rd. til Udpige. — 28. Kl. 5 ovre at berette Vesterby¹⁾ i Tinghuset. Døve Hans hjalp at faa Møblerne udpakket og opstillet. — 29. Købt 1 fireaars Hoppe, sort med Stjern og Snip, 2 hvide Bagfødder og $\frac{1}{2}$ hvid Forfod, af Anders Refning i Vinding for 38 Rd., at levere til 4. August til Lansenerhest.

Juli 4. Havde Marie og jeg Bryllup (i Vejle). — 8. Gik Marie og jeg som unge Folk i Kirke. Selskab til Middag. — 13. Rejste vi fra Vejle Kl. 9, efter at være opholdt af stærk Torden. Bessenbach og Kr. Nielsen kørte med Flyttegods. . . Kom til Brande, hvor Iver og begge Sivibækmænd var; derfra Kl. 9 og hjem Kl. 3.

August 13. Døbt Tvillinger i Fonvad (Pigens).

September 9. I Helstrup at døbe Barn; mæglede mellem Kr. Hauge og Kr. Jeppesen og Margrete.²⁾ — 12. Kørt Byg ind: $13\frac{1}{2}$ Tr. Gødebyg, 16 Tr. Stubbyg. — 22. Kørt Havre og Boghvede ind. Solgt de store Stude til Anders Jørgensen fra Hampen for 34 Rd. og købt 2 mindre af Jakob Sivibæk for 23 Rd. 2 Mk. — 25. Færdig med Brønden. Sivert fik 3 Dage à 1 Mark og Kr. Kilde 3 Dage à 10 Sk.

Oktober 6. Fanget 40 Aal. — 9. Marked i Holstebro. Købt 4 Lispd. 12 Pd. Uld af Poul Lind à $25\frac{1}{2}$ Sk. Pundet. Købt 1 gl. sort Hest af Erik Lund i Sir for

¹⁾ Senere Lægprædikant, boende i Snejbjerg.

²⁾ 1834: Ørskov, Chr. Jeppesen 38 Aar, Mette Margrete Nielsdatter 36, 4 Børn. Der siges, at Kr. Jepsen aldrig kunde lide det yngste Barn, som hed Mikkel.

3 Sp. — 12. Fik vi $6\frac{1}{2}$ Snese Aal = $4\frac{1}{2}$ Lispd. — 27. Jakob Sivibæk bad om Tilladelse at grave en Brønd i Morgen, det er Søndag.

November 11. Begravelse i Fonvad med Kr. Hauages Hustru, Abelone, hvor Marie og jeg var. Ligtale ved Graven (Es. 54,7). — 13. Slagtede den mindste Kvie, $12\frac{1}{2}$ Lispund, omtrent 1 Lispd. Talg. Jeg var til Bryllup i Bredkjær (Jak. 4,8), hvor der var 19 Vogne. — 21. Baggesen var her, med hvem jeg byttede Ridehest, saaledes at jeg fik hans brunhjelmede Hest for min sorte Hoppe og skal have 16 Spec. i Bytte, deraf 4 straks. Margrethe meldte Herredsfogedens til paa Søndag. Caspar¹⁾ fejede Skorstenen. — 22. paa Tanøderup med Lysebord og Brikker (til Lysestøbning). Mads Medom gav mig 1 Lam.

December 7. J. Gundorph var her. (G. var Provisor ved og Bestyrer af Apoteket i Herning). Troels i Trælund gav os en Torsk. — 11. Terkel Gregersen var her, af hvem jeg købte $12\frac{1}{4}$ Pd. hvidt Sukker à 1 Mark og 1 Anker Brændevin à 10 Sk. Potten. Mæglet mellem Iver og Konen, saaledes, at hun drog ud og Iver rejste fra mig og hjem. Fæstet Anders Thuesen til 1. April for 3 Rd. 3 Mk., saa han kommer paa Søndag.²⁾ — 26. Med Lodahl hos Jakob Sivibæk, som ej var hjemme. NB. Laust studsig i Skolen. (Det har Lodahl altsaa fortalt Præsten undervejs). — 22. Terkel Gregersen var her, hvem jeg betalte. — Jakob Sivibæk var her og fik en Æreserklæring af ham, at han ej der var blevet bestjaalet sidste Gang.

¹⁾ Gl. Caspar, Natmand fra Rind, død 1836.

²⁾ Saa var den klar. Iver Holgersen og Konen blev separate og senere skilte. Krarup havde senere igen en gift Avlskarl. Konen boede jo andensteds i Sognet.

1833.

Januar 19. Sluttet Forening mellem Lodsejerne ved Søen, at uvedkommende forbydes Fiskeri der. — 22. Fik Aalegjord (skal være Algier) hos P. Holt, stangede selv lidt, forgæves; Anders fik 19. Hos Jens Kølbæk, $\frac{1}{2}$ Anker Rødvin af M. C. Bank til 9 Sk. Potten. (Derefter berettes fra 28. Jan. til 4. Febr. om en Rejse til Vejle).

Febr. 5. Kørte fra Vejle til Nr. Snede. Kørte fast $\frac{1}{2}$ Mil sønden for Snede, knækkede en Hamle og fik Hjælp fra Hundshoved og kom med 4 Heste til Snede. — 6. Kom i god Behold hjem Kl. $8\frac{1}{2}$. — 12. Terkel Gregersen var her, af hvem jeg købte 1 Anker Sprit à 1 Mk. Potten. — 19. Blev Grisen slagtet, vejede $10\frac{3}{4}$ Lpd. — 21. Byg af Lo, 4 Td. 6 Sk. af 7 Traver. — 23. Kr. Hauge i Fonvad havde Bryllup. Den 25. kom han og fortalte, at den ene Dreng (∴ den ene af Tvillingerne) var død Bryllupsnatten.¹⁾ Begyndt at plante Graner. — 26. Kr. Jeppesen, Ørskov, gav mig en Torsk. — 30. Paa Krogsdal. Sofie²⁾ Koldfeber. I Holstebro, saa Dahls Plantage.

Marts 1. Kr. Hauge var her og gav mig Underretning om, hvorledes Marken hidtil havde været dyrket. Dyr lægen var her og smurte den gamle Hest og den hjelmede (for Skab). Til hver Pot Linolie: 4 Lod Salpeter og 4 Lod fint Krudt, begge Dele stødt og det hele kogt sammen, indgnides med en Børste, efter at enhver havde faaet $\frac{1}{4}$ Pd. graat Svovl i 3 Gange hveranden Dag. (Svovlet var altsaa til indvortes Brug). — 18. Boghvede af Lo, 2 Td. $2\frac{1}{2}$ Sk. godt, $4\frac{1}{2}$ Sk.

¹⁾ Af denne Optegnelse ses, at der undertiden er indført i Dagbogen for flere Dage ad Gangen.

²⁾ Krarups Søster, gift med Troels Smith paa Krogsdal.

ringere. E. Tang var her, som havde sejlet (paa Storaaen) fra Vosborg til Nybro Mølle. — 21. Aarsdag efter min Ordination, som celebreredes tillige med Viths Geburtsdag, som dog først var den 31., med Punch og Kortspil om Aftenen.¹⁾

April 12. Marie daarlig sidste Nat. Sidsel blev hentet, Jordemoderen og Madam Tvede ligeledes. M. fik en lille Pige Kl. 5½ Efterm. — 19. Vor lille Pige, Marie Christine, i Kirke og blev døbt. Min Svigermoder bar hende. Baggesen og Kone, Tvede og Vith Faddere. — 26. Blev vor lille Pige begravet. Tvede var her. Jeg fik Havefrø i Herningsholm for 1 Rd. 7 Sk. — 27. Lagde jeg de første Ærter; men Hønsene skraabede dem op igen. — 28. Det blev mig meldt, at de havde Skarlagensfeber i Kroen, hvorfor der blev en Seddel opslaaet paa Døren. Søgt forgæves efter Mergel.

Maj 9. Peder kørte til Ringkøbing med Tyge i Bassumgaard for at hente en Baad, denne havde købt til mig for 22 Mark. Medgivet ham 1 Td. Rug, som afsattes til 2 Rd. — 11. Forsøgte vi første Gang Baaden i Søen. Jens Mikkelsen (i Næstholthus) gjorde Aarer til den. — 13. Begyndt at lægge Kartofler. Kreaturerne kom ud. — 20. Saaet ½ Lispd. Kløver i de søndre Havreagre i Trindtoft. Begyndt at tromle med Jakob Sivibæks Tromle.

¹⁾ Krarup skriver Vith, men denne skrev sig selv With. With (om hvem senere) var ligesom den senere nævnte Skærbæk, en af dem, som Krarup dimitterede til Studentereksamen. Blandt hans Disciple var ogsaa J. F. Blicher, en Søn af Digteren, med hvem han læste Latin, medens han opholdt sig hos Fjelstrup paa Sindinggaard. Blicher sendte ham som Paaskønnelse en Udgave af sine Noveller (1833-36) med Dedikation. Dette Exemplar skal være til endnu.

Juli 14. Ovre med Marie og Vith at se det brænde i Jakob Sivibæks Teglovn. — 23. 24. Stærk Flode, fik 2 Lispd. Aal saavel. — 25. Jens Jørgensens Karl dræbt under et væltet Hølæs.

August 4. Jeg solgte de 2 hvide Stude til Sivert i Buurgaard (Vildbjerg) for 22 Rdl. 4 Mk. 12 Sk. (12 Sk. og $\frac{1}{2}$ Specie til Marie). — 16. Gartner Brandt omsatte Jordbær for mig (1 Mk. i Dagløn). — 19. Fæstet Peder som Avlskarl fra Mikkelsdag til Mikkelsdag for 14 Rd. og 1 Faar født og en Specie i Fæstepenge og Juliane som Barnepige for 4 Rd. og 10 Sk. i Fæstepenge. — 27. Fik Fyrtønde af Baggesen.

September. (Rejse til Gjerlev 10.—27.). — 10. Kørte Marie, Vith og jeg hjemmefra Kl. 9 $\frac{1}{2}$. Gav Brød hos Knud Hold i Ikast.¹⁾ Kørte fejl ad Hestlund, bedede i Kristianshede, ad Sebstrup, Hjortsballe, Them, Salten, hvor vi laa om Natten. NB. Vi væltede. — 11. Traf i Ry N. Andersen fra Albæk, som havde købt 2 Tyre i Skanderborg. Kørte ad Javngyde, Vissing, Høver, Framlev, Store Ring, Lille Ring, Brabrand, Hasle til Aarhus til Kl. 4. Marie og jeg paa Komedie og saa Müllers Selskab opføre »Alpehyrderne« og »Hvilken er den rette?« — 12. Ombord Kl. 7. (Passagererne nævnes, en Mængde Navne, til sidst: »jydske Soldater, Stude«. Krarup er aabenbart i Øjeblikket paa virket af Sprogbrugen i Teaterplakatens Personliste). — 13. Til Kallundborg Kl. 5 Efterm. — Af Sted Kl. 7, kørte hele Natten. — 14. Afsatte vi Vith i Skomagerkroen Kl. 8.²⁾ Til Gerlev Kl. 1. NB. Gl. Hest træt.

¹⁾ Brød til Hestene.

²⁾ For ikke at slippe Vith i Skomagerkroen bemærker vi, at han ikke blot blev Student, men ogsaa efterhaanden kendt Skolemand, Forfatter, Stiftsprovst, Overskoledirektør og entledigedes omsider med Biskops Rang.

— (For de følgende Dage nævnes en Mængde Selvskabelighed og Besøg i Omegnen). — 25. Rejste vi fra Gjerlev Kl. 4, kom om Aftenen til Viskinde Kro, hvor vi blev, da den ene Hoppe var syg. — Til Kallundsborg. Over Vandet. (Her nævnes atter Passagerer). — Peter i Aarhus, til Høver Kro. — 27. Kom vi med Frederikke hjem. — 29. Prædikede i Tjørring og Snejbjerg.

Okt. 1. Peder i Assing Marked med Æbler. Solgt for 3 Rd. 1 Mk. 6 Sk. ($2\frac{1}{2}$ Tønde). — 14. Smith kom hjem fra Vejbjerggaard, som O. Krarup havde købt til Løjtnant Møller. — 20. Altergang i Snejbjerg, 65 Altergæster. Agger fuld, vilde separeres.¹⁾ — 22. Oppe hos Aggers, som vilde skilles ad, men som jeg fik talt til rette. — 25. Gartner Brandt kom for at omlægge Blomsterkvarteret. Eksamen i Tjørring. NB. Vandet saa højt over Broen, at det stod over Vejen, saa jeg maatte ride over.

November 23. Betalt Kr. Salling for 288/2 Favne Grøft mellem Kr. Næstholt og mig, 1 Rd., og 24 Favne for mig alene, 24 Sk. — 25. Afsendt Kr. Huus, som atter havde stjaalet, til Herredsfogeden. (Drengen har nok faaet Ris paa Raadhuset. Senere var han med i Trearskrigen. I 1880 døde Kr. Huus Kristensen, Indsiddet i Ørskov, Arbejdsmand og Dannebrogsmænd).

December 10. Peder i Grimstrup Mølle at bestille Stævne, da Sinding og Kideris Møller er i Bagvande. (Vandet staar atter over Vejen). — 18. Var Konfirmanderne her sidste Gang før Jul. (7 Mk. 1 Sk.).

¹⁾ Det var altsaa Degnen — desværre! Forskellige Historier om ham i H. P. Hansens Bog: »Låjle Folk«, S. 61 ff., (1923).

1834.

(I Folketællingen for dette Aar anføres, foruden Præstefolkene, Karen Jensine Kristiane Kaysen, 18 Aar, Husjomfru, samt 6 Tjenestefolk).

Januar 11. Fik Peders Broder, Johannes, over til Palle Fløes Søn i Kollund, som er Hørbereder, hvem Marie vilde have til at hegle, men fik Svar, at han kun heglede hjemme hos sig selv. — 13. Paa Tandrup og fik Hegler. — 19. Tvede med hele Familien var her om Aftenen. Invitation fra Fjelstrup til Sindinggaard.

Februar 2. Marie solgte Griban til Peder Kragelund for 20 Sk., og Vagtmand blev bundet. — 16. Jeg kørte til Krogsdal. — 17. Blev lille Matilde begravet. . . Jeg tog hjem samme Aften og købte undervejs 2 Lpd. Fløjelsgræsfrø hos Kloge Knud (Tvis Kro) à $\frac{1}{2}$ Specie. — 24. Med Jens Sivibæk nede ved Hundkjær Skel for at bore efter Mergel. Forgæves.

Marts 1. NB. 6. = 10. Februar kørt 174 Læs Gødning paa Langagre, (i Fjor Efteraar: 63 Læs Gødning, 21 Læs Jord og 40 Læs Aske). Brev fra B. Øllgaard, at han og Dahl¹⁾ paa Søndag vilde komme og slutte Handel om Tanderup, som jeg straks skrev Tvede til. — Øllgaard og Dahl paa Tanderup, hvor jeg senere om Eftermiddagen kom, og Øllgaard købte da Tanderup for 6200 Rd. Sølv, at tiltræde til 1. Maj 1835 (?). — 21. Begravet Døve]Hans. — 24. Konfirmander, af hvem 14 Mk., 20 Snese Æg, $1\frac{1}{2}$ Lpd. Smør, 22 Høns. — 25. Maries Bryst daarligt, saa jeg sendte Vogn efter Madam Tvede. — 26. I Nat gik der Hul paa Maries

¹⁾ Øllgaard, senere Ejer af Tandrup og gift med Krarups Søster. J. N. Dahl, Lærer i Holstebro, Dbmd., Anlægger af Holstebro Lystanlæg, gift med Krarups Kusine.

højre Bryst. Tvede var her, P. Krag sig ligeledes.¹⁾ — 30. Paaskedag. Lille Sofie død.

April 4. Blev lille Sofie begravet. Baggesen holdt Tale i Stuen og kastede Jord paa. Tvede bar hende til Graven, Jens og Jakob Sivibæk, Niels Kragelund og Kr. Næstholdt med Koner fulgte. — 21. Kørte jeg til Vejle. — 23. Kørte jeg hjem igen. Købte en lille Hund af Gandrup i Brande Kro for $\frac{1}{2}$ Specie og kaldte ham Trio. Kom hjem. Købte der Reb af Rebsl. Petersen fra Kolding.

Maj 2. Dylrægen kastrerede Trio, den sorte Kat og 4 Lam. — 6. Var Gartneren her og saaede 50 Slags Blomsterfrø og nogle Køkkenurter. — 8. Nikolaj drev til Skarrild med Faarene. NB. Over Kr. Lauridsens Rug. — 18. Saaede jeg Havre. — 24. Rejste jeg til Vejle. — 25. Var jeg nede at se Dampskibet »Kiel«. Kongen kom. — 26. Kongen rejste. Et nyt Skib løb af Stabelen. — 28. Oppe at se til Asketørv (118 Læs), som blev brændt.

August 23. Moses Cohn var her for at faa mig til at tage en Aktie i hans Handel, som jeg afslog. — 24. Kr. Mikkelsen Lundagers Barn druknede. — 25. Med Kr. Næstholt i Præsthauge, hvor vi ligede Skel, da der skal kastes Grøft.

Sept. 8. L. Buch (Volsgaard) kom og meldte, at han havde opdaget, at det var hans Dreng, som havde opbrudt og bestjaalet Fattigblokken i Snejbjerg Kirke. — 11. Færdig med Mergel, som vi har kørt omme fra Jakob Sivibæks siden Mandag (72 Læs), da der kom Vand i Graven. — 13. Tjørring 9, Snejbjerg 1. Æbler afplukket, næsten 9 Sk.

¹⁾ »Klog Mand« fra Skarrild, Hards. Aarvog, Bd. 16.

Oktober 1. Kom Ekspres fra Vejle, at Maries Fader var død den 29. Sept. Kl. 1 $\frac{1}{2}$ Morgen. — 3. Johannes og Nikolaj hentede Faarene hjem fra Skarrild. — 4. Faar vaskede. — 5. Rejste Kl. 11 $\frac{1}{2}$ til Vejle og kom der 12 $\frac{1}{2}$. — 7. Blev min Svigerfader begravet. Provst Laurberg og Petri holdt Tale i Kirken. — 17. Niels Nielsen meldte, at Pigen Stine Jeppesdatter havde født et Barn paa fri Mark og var blevet bragt ind til ham.

Nov. 5. Kreaturerne blev fast indbundne. — 8. Hedeskifterne opbrudt. I Gaar slagtet 4 Faar. — 9. Fanget adskillige Snese Aal ved den store Vandflod. — 17. Fik et Bistade, som Tvede gav mig. — 21. Sindinggaard. Fjelstrup endnu ikke kommen hjem, skønt det er 18 Dage, siden Vognen gik efter ham. (Han kom d. 23).

December 3. I Trælund til Skolekommission i Anl. af Klage over Troels Jensen, at han banker Børnene. Fik en Gris foræret af Jens Larsen i Tjørring. — 16. Valgforsamling i Herning (Stændervalg). Baggesen kom og tog mig med. Spiste hos Herredsfogeden. — 27. Agger og jeg løb paa Skøjter. — 31. Havde vi Jens og Jakob Sivibæk, N. Kragelund, Kr. Næstholt, Agger og Lodahl og deres Koner til Julegilde her.

1835.

Januar 2. Betalt Kr. Medom (Albæk) 20 Rd. fra Landhusholdningsselskabet for hans Plantage. — 29. *Febr.* Gjort Regning, at jeg, siden jeg kom hertil, har tjent ved Handel med Heste og Kreaturer omtr. 35 Rd. — *Marts* 19. Var jeg ridende til Hundkjær for at se til den private Skole der. — *April* 8. Thyge Christensen fortalte, at hans Kones Søster i Høvids var

blevet forgiven.¹⁾ — 29. Juni Kl. 4 om Morgenen fødte Marie en lille Pige. — 1. Juli. Jens Jørgensen fra Trælund var her og lagde mig 2 Sæt Hammelreb af gl. Hestehud. — 19. Distriktslæge Jørgensen fra Rømø, at han maaske vilde tage hertil som prakt. Læge. (Han ligger begravet paa Gjellerup Kirkegaard). — 29. Red jeg til Tanderup. Derfra med Øllgaard til Skolebesøg i Amtrup. Paa Laulund. I Rind at kaste Jord paa et Lig for Tang, som er paa Vosborg at tage Afsked med Evald, som vil gøre en Fodrejse. Smith og Dahl var her, som havde synet Fjelstrups opbrudte Jord. Øllgaard fulgte med herhjem. Hø fra Trælund Eng, 22 Læs.

August 11. Bier sværmede. — 21. Hedebrand fra Fonvad til Nøvling osv. — Jens var i Holstebro med Brev til Kjær (Lægen) om lille Magdalene, som var syg. (19. Hørberederen var her²⁾) og blev her om Nat-ten). — 26. Kørte Peder til Kollund med Hørren. — 31. Peder forgæves paa Sindinggaard efter Kjær.

September 7. Vilde jeg været til Vejrum . . .; men den lille blev saa daarlig. Peder hentede Kjær herud. — Johannes paa Apoteket. — 9. Døde vor lille Magdalene 7¹/₂ Morgen, Øllgaard var her. — 11. Øllgaard var her igen. — 13. Øllgaard var her paa Vej til Møborg. — 16. Øllgaard var her paa Tilbagevejen. — 17. Brev fra Vejle. — 20. Blev lille Magdalene begravet. Baggesen holdt Tale ved Graven og prædikede derpaa. (Det var Søndag).

¹⁾ Tvis Kirkebog ²/₄ 1835: Død Gmd. Kr. Nielsens Hustru i Høvids, Mette Johanne Gregersdatter, 38 Aar. Død af Gift, dog vides ej med Vished, hvorledes hun har faaet samme.

²⁾ Søren Pallesen, senere Rigsdagsmand, havde lært Hørberedningen paa Fyn.

Oktober 10. Taget Bisværn op. — 24. Jeg købte Postvogn af min Svigermoder for 40 Specier og Øllgaard en ny Undervogn for 25 Specier.

November 26. (I Ringkøbing) hos Kjær, som vaccinerede Øllgaard og mig, da Børnekopper er udbrudt i Neuling og Snebjerg. — 27. Hos Thyge, hvor der i den sidste Tid har været natligt Overfald eller Spøgeri. (Peder vaagede næste Nat). — 30. Skolebesøg i Snebjerg. (Agger fuld).

December. 1. Kreaturer vadsket i Rottekrudt. NB. Til 1 Lod 3 Potter Vand, skal indkoges til det halve. — 7. Gunst fra Ringkøbing var her og vaccinerede Peder og Kristen. — 21. Gunst kom her tillige med sin Svoger, Toldbetjent Frandsen. — 22. Frandsen konfirskerede Severin fra Trøstrup hans Kram, medens Gunst vaccinerede i Sivibæk. — 30. Gunst kom her og synede Vaccinander.

1836.

Jan. 25. I Holstebro. Hos Skjærbæks, hvor det blev afgjort, at jeg skulde have Sønnen og dimittere 1837 for 150 Spec. aarlig. — *Februar* 9. Kørte jeg til Vejle. — 11. Hos Larsen at høre Oplysninger om Dronning Gunild.¹⁾ — 12. Rejste jeg, ledsaget af Christine (Mariæ Søster), i meget haardt Vejr til Ringgive. Mødte Jakob Sivibæk i Brædstrup. — 13. Fra Ringgive og hjem. Købte en Hund i Brande Kro for 24 Sk. — 16. Øllgaard var her og blev forlovet med Christine. — *Marts* den 2. Snebjerg 9, Agger syg. Jeg maatte selv agere Degn. — 4. Unge Jens Brogaard var her og vilde skilles ad(!). Chr. Brogaard betalte 2 Rd. for Ligtalen over hans Moder. — 6. Skolekommission, hvori bestem-

¹⁾ Lig, fundet i Haraldskjær Mose.

tes, Agger skulde søge om en Medhjælper.¹⁾ — 9. Agger syg. Niels Amtrup sang. — *Maj* 8. Snebjerg 9, Tjørring 1; synet fnattede Børn. — 12. Synet fnattede Børn i Snebjerg. — 25. Sivert var her for at udvise Mergel. — *Juli* 6. Thyges Dreng i Bassumgaard druknet (ved Skolebadning. — Agger skal ogsaa ved denne Lejlighed have været fuld).

Aug. 1. Skolebesøg i Tjørring. Kr. Salling var her og ryddede Sømunden. — 2. Fik Trælund Eng slaaet. Var selv med Marie deroppe. Skolebesøg igen i Tjørring. — 4. Jeg var i Trælund at se til Folkene. Skolebesøg der. NB. Ingen Lærer. — *Sept.* 9. Øllgaard og Christine havde Bryllup. Gl. Ølgaard viede dem. (Ps. 37,4). — *Oktober* 25. Skoleeksamen i Tjørring, N. Nyboes og M. Smeds Dreng fik Tamp. — *November* 4. Hos N. Lindberg for at berette ham; men han var død, da jeg kom. — 16. Auktion paa Tanderup efter Chr. Linde (NB: en Tyv arresteret). — 20. Søren væltede os, og den lille Vogn gik itu. Jeg prædikede ikke i Tjørring. — 22. L. Richter fra Lauralyst var her. Jeg var paa Herningsholm at gratulere Landt. (Herredsfogden var bleven udnævnt til Kammerraad). — *December* 2. Fjelstrup vundet 50,000 Rd. (i Lotteriet). — 23. Doktor Jørgensen og Kone var her. Jeg betalte ham for sidste Aar 4 Specier.

1837.

Januar 7. Dyrlægen var her, hvem jeg betalte 1 Rd. for 5 Gange, han havde set til Rytterhesten. — *Febr.* 14. Frederik Mortensen og Kone, Maren, var her.

¹⁾ Agger døde efter lang Tids Svagelighed, kombineret med Drukkenskab, 1844. (H. P. Hansen: »Låjle Folk«, Side 63, og Joh. C. Sulkjær: »Snebjerg Sogn«, 1).

Sidstnævnte fæstet som Amme et Aar for 10 Specier, Fæstepenge 2 Mk. 8 Sk. — 19. Jeg var ikke i Kirke, da jeg havde faaet la Grippe. (Influenza). — *April* 6. Jeg blev 31 Aar. Begravet Konen i Gjessinggaard. Jeg holdt den første Ligprædiken,¹⁾ jeg har holdt (Joh. 14,2). Jeg fik Universitetets Tilladelse til at dimittere Skjærbæk. — 10. Søren var i Kollund og hentede Hør. Jeg fik 3 $\frac{1}{2}$ Pd. Hør og 3 $\frac{1}{2}$ Pd. Blaar efter 59 Skranter (à 6 Knipper). Jeg solgte mit Sommersmør for 3 $\frac{1}{2}$ Specier pr. Fjerding. — *Juni* 5. Anne i Krogstrup blev skudt ved Uforsigtighed af Iver Storgaard. — *Juli* 13. Ildebrand i Holstebro. — *August* 4. Med Skjærbæk paa Andejagt. — 8. Kr. Salling satte Vældet med Mursten. — 23. Færdig med Mergelkastning, 125 Læs. — *Sept.* 12. Prins Christian i Dag rejst fra Jægerspris. — *Nov.* 15. Øllgaard konstitueret til at optage Forhør over N. Abildtrup.

1838-39.

Febr. 2. Brev fra Øllgaard, at der sidste Nat var stjaalet Rug hos ham, og at han havde forfulgt Spor til L. Vejlgaard og Kr. Pedersen i Velhusted. — 3. Mødte Bertelsen (Herredsfuldmægtigen), som skulde hen at arrestere Øllgaards Tyve. — 17. A. Tranbjerg og L. Richter var her at se paa Stude. — 18. Jeg maalte Isen paa Søen med min Passer (Favnemaal?), Søen er i Retning fra Præstegaarden til Ole Nissum (d. v. s. til Bassumgaard, mod Øst) 1575 Alen; fra Johans (d. v. s. »Søagre« imod Nord) til Søhus (sønden Søen) var der 1000 Alen. — 21. Øllgaard kom, med hvem vi fulgtes til Gullestrup. Der købte Øllgaard af Jens Østergaard 6 Stude à 25 Rd. Parret, af A. Meldgaard 1

¹⁾ Ligprædiken i Kirken, modsat Ligtale i Hjemmet eller ved Graven.

Stud, 10 Rd., 1 Ko, 11 Rd. og $\frac{1}{2}$ Specie (til Konen), alt til 1. April. Øllgaard og jeg købte i Kompagni 8 Stude af Mikkel Søndergaard til 1. Maj for 72 Rd. (og 1 Specie). Søren Meldgaard med hjem for at se paa min store Plag. — *Marts* 8. Jeg var i Volsgaard at berette Otto. Haardt Snefog. Fik 4 Heste for hjem. Væltede. — *Maj* 18. Øllgaard og jeg solgte 6 af de Smaastude, vi havde faaet fra Gullestrup, for 70 Rd., straks at levere. — *Juni* 20. Sidste Nat Indbrud hos Niels Kragelund. — *Juli* 14. 2 Bisværme. Den ene fløj til Jens Mikkelsens, hvor den ligger til Halvts mellem Maathilde og hans Søn. Sand hentet i Holtflod. — *Aug.* 26. Tjørring 9, Snebjerg 1. NB. Agger fortalte, at han havde faaet Prygl af L. Buch.¹⁾ — 30. og 31.: Stor Aalefangst. — *November* 1. Jeg var til Auktion i Kirkebæk Mølle. — 28. Jørgen Knudsen, som var frosset ihjel paa Fjeldstervang Hede, blev begravet. — *Dec.* 4. Bertel Skov (Timring) var her og anmodede mig om at syne hans Avlsbrug. — 11. Rejste jeg til Møltrup og derpaa med Glud og Crone til B. Skov for at attestere paa en Ansøgning fra ham til Landhusholdningsselskabet om Præmie. (I 1837 nævnes det ogsaa, at Albæk Skole da er bleven bygget).

Januar 17, 1838, fik jeg Brev fra Bygom,²⁾ at jeg var bleven Præst i Hygum. — *Febr.* 10. Holdt jeg Afskedsprædiken i Snebjerg og Tjørring.

E. C. Krarup var Præst i Hygum-Houe 1839-58 og var fra 1852 tillige Provst. I 1858 forflyttedes han til

¹⁾ Gaardmand i Volsgaard.

²⁾ Krarups Broder, Postmester og Prokurator N. Bygom Krarup i Ringkøbing.

Søften-Foldby, som blev hans sidste Embede. F. K. Erlang fortæller, at en Broderdatter af Krarup, som ved dennes Død var en halv Snes Aar gammel, og som nu omtrent er den eneste overlevende af denne Generation, har bevaret en dunkel Erindring om ham. Det staar for hende, at han var en frisk, fornøjelig og livlig Mand med en frejdig og djærv Maade at tale paa. Ved den Tid, da Krarups uventede Død indtraf, skulde netop en af hans Døtre have Bryllup, og Erlangs Morfader, Pastor F. F. S. Krarup, der var E. C. Krarups Broder og dengang Præst i Lønborg, kørte saa den lange Vej fra Lønborg til Søften for at vi dem. — Det er jo for os nulevende et af de ejendommeligste Træk ved Datidens Liv . . det med disse lange Kørerejser. Vi kan ikke lade være at tænke paa, naar vi i Dagbogen læser om Køreturen fra Snejbjerg til Gjerlev (naturligvis afbrudt af Turen fra Aarhus til Kallundborg), eller naar vi læser om Fjelstrups ca. 10 Dage lange Rejse fra Hamborg til Sindinggaard, at der har været mere Tid til brogede Smaaoplevelser undervejs og mere Lejlighed til at føle det spændende og forventningsfuldt undrende, end almindeligt er ved Nutidens mere forhastede Rejsemaade.

E. C. Krarup døde den 2. Maj 1865 paa Kommunehospitalet i Aarhus som Følge af en ulykkelig Væltning ved Indkørselen i Præstegaarden. — Meget jævnlige indeholder Dagbogen den korte Bemærkning: »Vi væltede!» — Dengang i 1865 blev altsaa den ene Gang for meget — og den sidste.

KONSUL MADS SCHOU, STRUER

Af *Peter Schou*, Skive.

I Købmandshjemmet i Østerstrandgade i Ringkøbing fødtes d. 31. Aug. 1826 F. C. Schous og Kirstine Frederikke Bettenhausens andet Barn. Ligesom første Gang var det ogsaa nu en Dreng, der begyndte Livet her. I Daaben fik han Navnet *Mads* efter sin to Aar forinden afdøde Farfader paa Holtbjerg.

Da Mads var 15 Aar, altsaa i Aaret 1841, var han den ældste af 8 Børn — 6 Sønner og 2 Døtre — idet hans ældre Broder Poul var død i 1833 som 9aarig. Mads vilde ligesom sin Far være Købmand, hvis det da ellers var ham selv, der bestemte det. I alt Fald forlod den 15aarige Knøs Ringkøbing og drog til den paa det Tidspunkt danske By, Flensborg, Sønderjyl-lands Hovedstad, hvor han havde faaet Plads som Lærling hos en Købmand Commenz. Efter udstaaet Læretid her var Mads Schou derpaa nogle Aar i en Forretning i Altona.

Men Schous Hu stod nok til at blive sin egen Herre; thi allerede som 24aarig, d. 29. Juli, købte han i Kompagni med sin Svoger, *Niels Holst*, Købmandsgaarden Østergade Nr. 19 i Holstebro, hvilken By hans Far, F. C. Schou forøvrigt paa det Tidspunkt ogsaa var flyttet til som »Toldoppebørselskontrollør«. Købesummen var 3750 Rdl., og Sælgeren hed Carl Wium. I den nævnte Købmandsgaard, der nu kendes under Navnet »Schous Gaard«, havde der siden 1785 — da

Jens Kiærby drev Forretning der – ja tidligere endnu, bl. a. af Niels Ibsen og Peder Grøn været drevet en til Tider meget stor Forretning.

Aaret efter købte de to Svogre og Kompagnoner desuden Stedet Nr. 49 b af Skipper Søren Frandsens Enke samt den saakaldte Enghave (hvor der nu er Skolegaard og Tømmerplads) for 2100 Rdl.

Boden i Schous Købmandsgaard – som i andre Købmandsgaarde paa den Tid – laa i en uanselig Stuelænge med almindelige, smaa Vinduer uden nogen Art Udstilling. Det store Butiksrum var ogsaa Lager, hvor der rundt paa Stengulvet, udenfor, indenfor og for Enden af den korte Disk fandtes Salt, Sukker, Sildetønder, Brændevinsankre, Sæbe-Baljer, Reb-Ruller, Gryder, Pander, Humle, Hør, Hamp o. s. v., og hvor der desuden fandtes et langt Bord, hvor Bønderne spiste deres Mellemmader, til Dram og Øl, der langedes ud over Disken for Betaling. Der blev altsaa ogsaa drevet Beværtning paa Brændevinsbevillingen. Men »medens Butikshandelen til daglig var højst ringe i Forhold til Nutiden og mest var knyttet til Markeds- og Torvedage, da Landboerne dengang ofte kun ved disse Lejligheder kom til Byen og saa forsynede sig for længere Tid – var det Korn- og Smørhandelen, der gav den store Omsætning og gjorde . . . M. Schou m. Holst o. fl. til store Købmænd«. ¹⁾

De to Svogre fik nemlig snart drevet Forretningen i Vejret, saa at den blev den største blandede Landforretning i Holstebro.

I denne By fandt Mads Schou sin vordende Hustru, idet han d. 2. Juni 1853 holdt Bryllup med Jomfru *Maren Møller* fra Ballum i Sønderjylland. Hun

¹⁾ Ovenstaaende Beskrivelse er givet af Overlærer Aldal, Holstebro, i »Hardsyssels Aarbog« 1917, Side 61-62.

var kommet til Holstebro som Husbestyrerinde for sin Broder, Manufakturhandler Jacob Carstensen Møller.

Mads og Maren Schou (Schou omdøbte hende forøvrigt til Marie, idet han erklærede, at det var nok, at en af dem havde et saa grimt Fornavn) fik følgende Børn: *Frederik Christian* (f. 24. Marts 1854, d. 24. Aug. 1862), *Christian Møller* (f. 8. Okt. 1855), *Carl Julius* (f. 21. Juni 1857, d. 30. Nov. 1857), *Carl Julius* (f. 29. Juli 1858), *Peter* (f. 25. Okt. 1859) og *Kirstine* (kaldet *Didi*) (f. 5. Sept. 1865).

Holstebro og Struer.

Samme Aar, som Schou giftede sig, fik han et vigtigt offentligt Hverv, idet han d. 3. Juli 1853 valgtes ind i et Udvalg, som var nedsat af Holstebro Borsgerrepræsentation, og som skulde søge anlagt en Havn ved Struer. Det nævnte Udvalgs øvrige Medlemmer var Schous Fader, Toldkasserer F. C. Schou, Prokurator Repsdorph og Konsul Rygaard. Sidstnævnte havde fra 1832 til 1845 været Indehaver af den Forretning, Schou og Holst nu havde i Holstebro, men var sidstnævnte Aar flyttet til Struer, hvor han drev Forretning i den saakaldte »Kompagnigaard«, der senere blev Schous Ejendom.

Forholdet mellem Holstebro og Struer har gennem Tiderne været af en ganske speciel Art, og da Navnene Struer og Mads Schou er nøje knyttet til hinanden, skal her berettes nærmere herom.

Den »Indvig Struer« var Holstebros Losse- og Ladeplads; men her drev ogsaa i gammel Tid, helt tilbage i det 17. Aarhundrede, fremmede Købmænd, især de fra Aalborg, deres Spil, idet de i stort Tal lagde til med deres Skuder og handlede med Befolkningen. Holstebro-Borgerne klagede Gang paa Gang til Kan-

celliet over dette »Uvæsen«, men Aalborg-Mændene holdt sig til deres Privilegium af $16\frac{1}{8}$ 1655, hvorefter de havde Ret til »frit och ubehindret at handle och vandle udj Limfjorden«, og det gik her som i lignende Stridigheder mellem Aalborg og de andre Limfjords-byer, at Aalborg-Mændene i Længden gik af med Sejren. Men saa foretog Holstebro-Købmændene i 1798 et vigtigt Skridt, idet nogle af dem i Fællesskab købte den Plads i Struer, hvor Handelen fandt Sted, og her opførte de en trelænget Bygning, nemlig den førnævnte »Kompagnigaard«. Til Gaarden hørte i Følge et Reskript af 28. Sept. 1798 Losse- og Liggepenge af hvert Fartøj, som lagde til ved Struer. Paa det Tidspunkt boede der i Struer, som egentlig kun var Gimsing Kommunes Strand, 53 Mennesker, hvoraf de fleste var Fæstehusmænd under Herregaarden Quistrup. Men efter Vesterhavets Gennembrud af Agger-Tangen i 1825 blev Struers Betydning stærkt forøget; der blev god Landevejs- og regelmæssig Postforsendelse med Holstebro, og Dampere fra Aalborg, ja en Tid endog fra England, kom dertil. Netop i 1850erne, da Holstebromændene arbejdede paa at faa anlagt en Havn der, havde Aggerkanalen sin Glansperiode.

Til Struer!

Det var naturligt, at man i Holstebro havde Opmærksomheden henvendt paa Struers Fremtidschancer, og blandt dem, der havde den største Tro til disse, var Mads Schou. Som den initiativrige Mand han var, nøjedes han ikke med at tro, men handlede derefter. Den 29. Dec. 1853 købte han og Holst »Kompagnigaarden« i Struer af Konsul Rygaard og Prokurator Repsdorph for 6000 Rdl. til Overtagelse 1. April 1854. Beløbet blev betalt med en Obligation paa 6000 Rdl.

at udbetale med 250 Rdl. i hver 11. Juni og 11. Dec. Termin. (Den udslettedes af Pantebogen som fuldt indfriet d. 31. Jan. 1862).

»Kompagnigaarden«s nye Ejere drog stor Nytte af Kanalen, idet de udførte ikke saa lidt Flæsk og Fedt til England. Der var paa det Tidspunkt ikke et eneste Svine-Slagteri her i Landet; men Schou og Holst lagde Grunden til det første. De opkøbte Svin i Oplandet, førte dem til Holstebro og slagtede dem der. Flæsket parteredes derefter og lagdes i Saltlage i Tønder og førtes saaledes til Struer, hvorfra det udskibedes til England i Kuffer tilhørende Firmaet.

Det nedsatte Havneudvalg arbejdede energisk paa Realiseringen af Planen om at anlægge en Havn ved Struer, og efter forskellige Forhandlinger bl. a. med Indenrigsministeriet vedtog Holstebro Borgerrepræsentation, at Havnen skulde anlægges. I dette Øjemed laante man 5000 Rdl. af Holstebro Sparekasse og 17000 Kr. af det Classenske Fideikommis. Man spurgte Gimsing Sogneraad, til hvilken Kommune Struer jo hørte, om Kommunen vilde deltage i Garantien for Havnen med et saa »mægtigt« Beløb som 300 Daler, men Sogneraadet betakkede sig. De skulde ikke have deres Penge ud at svømme i Fjorden. Holstebro overtog saa hele Garantien og dermed Administrationsretten. I 1856 var Struer Havn — eller rettere »Holstebro Havn ved Struer« — en Kendsgerning. I Sept. s. A. valgte Holstebro Borgerrepræsentation til Afløsning af det tidligere nævnte 4 Mands Udvalg en Havnekommission, hvori ogsaa Købmand Schou fik Sæde.

I 5 Aar førte Schou og Holst i Forening baade Forretningen paa Østergade i Holstebro og den i »Kom-

pagnigaarden« i Struer. Men i 1858 rykkede Mads Schou sine Teltpæle op i Holstebro og flyttede til Struer for helt at hellige sig Virksomheden der, mens Svogeren fortsatte Forretningen i Holstebro.

Ved sin Afrejse fra Holstebro var Schou Næstformand i denne Bys Borgerrepræsentation, i hvilken han var indvalgt samme Aar.

Konsul Schou i Struer.

Om M. Schous Flytning til Struer hedder det i en Skildring af denne Bys Historie, skrevet af Forfatteren Søren Vasegaard:

»... men i 1858 overtog Konsul M. Schou Forretningen for egen Regning og flyttede til Struer, hvorved det gamle Holstebro-Navn blev det førende Navn i Struer. Derved kommer vi ind til det udviklede Punkt i Forholdet mellem de to Byer. Saa længe Schou boede i Holstebro, var Stillingen for ham som Holstebromand naturligvis givet; men naar han nu flytter til Struer? Ja, saa ligger hans Interesser vel der? Tilfældet er ikke enestaaende, om end Slægten Schou har betydet mere end de fleste andre Tilflyttere«.

I Struer var der Plads og Albuerum for en driftig Mand som Mads Schou, og han blev snart Byens førende Mand. Kort efter at han slog sig ned i Struer, blev han udnævnt til svensk-norsk Vicekonsul; og det var som »Konsul Schou«, at han blev kendt af Handelsverdenen videnom.

I de første Par Aar bibeholdtes Kompagniskabet mellem de to Svogre, Schou og Holst; men ved Deklaration af 5. Juni 1861 ophævedes det, saaledes at Ejendommen i Holstebro skulde tilhøre Holst alene og »Kompagnigaarden« i Struer Schou alene. Nogle

Aar senere, da Holst kom i Vanskeligheder, indtraadte M. Schou dog atter som Medejer af Købmandsgaarden i Holstebro, som igen et Par Aar efter solgtes til Fætrene Carl og Jeppe Schou, hvoraf den første var Mads Schous Broder, den sidste hans Fætter.

Schou arbejdede efterhaanden »Kompagnigaarden«s

Forretning, der var begyndt under ret beskedne Former, op til at blive en af Jyllands store og anerkendte Virksomheder.

Konsul M. Schou.

Forretningen omfattede almindelig Kolonialhandel, Korn og Foderstoffer, Kul, Støbegods o. s. v., og især havde den en stor Om sætning i Tømmer. Til Tømmerhandelen hørte eget Savværk, drevet ved Vindkraft. — I Hovedbygningen var Butiken med Beboelse, i

den østre Sidefløj var der Pakhus, og i den vestre var der Gæstgivergaard, som Schou i en Aarrække selv drev, hvad der var almindeligt for Købmændene da. Senere — i 1860erne — opførte Schou et 1. Klasses Hotel: »Schous Hotel«. Dette, som Schou ogsaa selv drev i en Del Aar, fik snart et godt Renommé og stor Søgning af Handelsrejsende og af Omegnens Herremænd og Proprietærer. Ogsaa saa fine Gæster som den daværende Kronprins, den senere Kong Frederik d. 8., og en russisk Storfyrste har Hotellet huset

og beværtet i Schous Tid, nemlig da et stort, russisk Orlogsskib engang strandede paa Jyllands Vestkyst. Senere blev Hotellet bortforpagtet.

Til Forretningen hørte ogsaa, som det meget ofte var Tilfældet den Gang, et *Landeri*. Det var paa 16-18 Tdr. Land af Danmarks fineste Jord (Takst 24), og Besætningen bestod af 4 Køer og 4 Heste, alt af 1. Kl. Schou var ikke mindst stolt af sine Køer, der var de største og fedeste Angler-Køer i vid Omkreds. Da en af hans Karle engang sagde til ham, at det ikke kunde betale sig med disse vældige, svære Køer, svarede han: »Det gør ikke noget, lille Niels. Jeg har min Fornøjelse af at gaa og se paa dem«.

En Tid drev Konsul Schou ogsaa en stor Vognmandsforretning foruden alt det øvrige. Al Post til Lemvig og en stor Del af Persontrafiken til de omliggende Byer besørgedes af ham. Til denne Kørsel havde han 14 smukke *Hingste* og 7 Kuske.

Tømmer- og Oplagspladsen laa paa den nordlige Side af Gaden, hvor nu Forretningens Kontorer med Privatbolig ovenpaa ligger. Senere anlagde Konsul Schou her en Korntørringsovn, hvor han til Udførsel lod flere Tusinde Tønder Korn aarlig tørre. Kornet opkøbtes af Omegnens Landmænd om Efteraaret. Det var dengang Danmark var et kornudførende Land. Paa Kornmagasinet var i Almindelighed beskæftiget en Kommiss, som havde Ansvaret for den regnskabsmæssige Side af Virksomheden, baade Ind- og Udlevering, og tillige 4-5 forholdsvis fast ansatte Daglejere. Til Kørsel af Foderstoffer og Tømmer var ansat en fast Kusk, som havde to svære, jyske Heste, og Pakhuskarlen havde et Par Islændere til lettere Kørsel. I Butiken var ansat 3 à 4 Kommisser. Naar en Bonde kom med et Læs Korn, blev der taget en lille Prøve,

som blev vejet (hollandsk Vægt). Kornet laa om Vinteren paa de store Pakhuse i 2 à 2½ Alen tykke Lag; det maatte ofte kastes og tilses, for at det ikke skulde fordærves.

Foruden Korn leverede Bønderne ogsaa Smør til Konsul Schou. Gaardmændene og Husmændene kom med deres Smør i store og smaa Stykker og i alle mulige Slags Indpakninger. Det var meget uensartet: Noget var gult, noget var hvidt, noget rent, noget mindre rent. Det fineste blev taget fra til Salg i Butikken; Resten blev oplagret i Kælderen, og senere blev det æltet sammen i et vældigt Smørtrug, saa grundigt, at Kuløren næsten kunde blive ens over det hele. Det blev saa slaet op i Dritler og solgt til Svenskerne og Nordmændene, naar de om Foraaret kom med Tømmerlasterne og vilde sælge Tømmeret.

Schou indførte og udførte Varer for store Beløb; han handlede baade paa Tyskland, Holland, England, Norge og Sverrig. Petroleum kom hjem paa Tønder og blev af Folkene i Forretningen aftappet paa 2 Poteters Flasker; Vin og Spirituosa og forøvrigt saa at sige alle flydende Varer maatte ligeledes aftappes i Forretningen. Kaffe var en stor Artikel i Forretningen, der havde eget Kaffebrænderi. Konsul Schou sammenslættede altid personlig de 5 forskellige Kaffesorter. Et stort Ostelager havde Schou ogsaa i Almindelighed, og Folkene skulde vende og børste Ostene. Sct. Croix-Sukker kom hjem i store Fustager à 500 Pund.

Chefen.

Hele denne store Virksomhed ledede Konsul Schou med anerkendt Dygtighed; overalt var den stoute og statelige Konsul paa Færde – en typisk Repræsentant for de vestjyske Storkøbmænd af den gamle Skole.

Naar der udlossedes Skibe og Banevogne, og andre ladedes, saa alles Hænder, Arbejdere, Karle og Kuske, var travlt beskæftiget, og der var Fart over Arbejdet da var Konsul Schou rigtig i sit Es. Men vé den, der kludrede eller drev ved sit Arbejde; sikken en Skylle han fik. For Schou var en noget hidsig Mand. En Egenskab, der ikke er ukendt hos andre Medlemmer af Slægten. Men den hidsige Vrede varer jo kun kort; efter Udladningen var han lige god igen. Og for Folk, som passede deres Ting, og som han fik Tillid til, var han en god Mand og human Chef. Han var da ogsaa i Virkeligheden afholdt af sine Tjenestefolk og Arbejdere og skiftede ikke ofte Folk; flere af dem var hos ham i 10-15 Aar, og fra et Par af dem stammer de væsentligste af disse Oplysninger.

Engang Folkene skulde køre en Vognladning — 6000 Kg. — Linkager hjem, læssede de en ældre Vogn saa stærkt, at den knækkede sammen. Da Schou fik det at vide, sagde han: »Storartet! Det er da et Bevis paa, at I vil bestille noget«.

Om Foraaret og Sommeren, naar Nordmændene kom med Tømmer og Brædder, var der Snesevis af Folk i Konsul Schous Tjeneste, og Schou dirigerede med dem alle. Paa den Tid var der ikke saa travlt paa Kornlofterne, og Loftsmandskabet maatte derfor være med i Arbejdet ved Havnen. — Fra en saadan stor Dag her kan fortælles følgende Træk, der er typisk for Forholdet mellem Schou og hans Folk: »En Daglejer fra Loftet« tillod sig en Dag under Arbejdet ved Havnen at sige til ham: »Jamen, Hr. Konsull! Var det ikke klogere at sætte Brædderne over paa den anden Side af Sporene, for ellers kommer Stakken i Vejen for os i næste Uge, naar den næste Nordmand lægger til Bolværket her«. Konsulen blev,

som et Vidne til Episoden beretter, »fløjtende gal«, og han udslyngede i en kraftig Tone og et meget hurtigt Tempo: »Naar jeg siger, Stabelen skal staa der, saa skal den Fanden fløjteme staa der, enten det er ret eller galt. Og hvad der sker i næste Uge, har du ikke mere Forstand paa end den Fortøjningspæl«. Kræ Hald, som Daglejeren hed, gav intet Svar, og Arbejdet gik sin Gang. Men efter Fyraften gik Kræ Hald ind paa Kontoret, stilfærdigt og med Kasketten i Haanden. »Hvad vil du, Kræ Hald?« raabte Konsulen. »Ja, a töt no, at Konsulen var lidt for haard ve mæ i Daa. A haar da vaat med te aa losse nogen hundrede Nordmænd, saa a tror da sjel, a er klogere end den Fortøjningspæl, Konsulen pegt paa«. »Kan gerne være«, sagde Konsulen, »men her er nu 10 Kr., og saa kan du gaa ud til Fremming (1. Kommis) og faa en Tønde Kul, saa gør det vel ikke noget?« »Nææ:jl!« Og saa grinede de smøret begge to, for det var hverken første eller sidste Gang, at noget lignende passerede.

Engang skulde Folkene aftappe en Tønde Portvin, som laa i det bageste Pakhus over Gaarden. Her troede de at kunne være i Fred for at blive overrumplet, og Aftapperne inviterede da dem, der arbejdede i Nærheden, og Kusken til at smage paa Druesaften. Hver gjorde sig til Gode med en Halvflaske; men de havde gjort Regning uden Vært, for da de var omtrent færdige, hørte de Konsulens hurtige Skridt over Lofterne. Som Raketter forlod de alle Valpladsen og var et Øjeblik efter ivrigt beskæftiget ved Arbejdet. Men tilbage paa Pladsen stod Halvflaskerne, der dog var stillet hen i en Krog. Det første, Konsulen fik Øje paa, var imidlertid de sladdrende Flasker. — »Hvad er det for Flasker?« Intet

Svar. Derefter: »Kald paa Niels! Paa Jens! Og paa Peter! osv.« Lidt efter stod de seks Syndere foran Konsulen, som i en meget højtidelig Tone sagde: »Hvis I vil stjæle fra mig en anden Gang, saa gør det saadan, at jeg ikke ser det, saa har jeg heller ikke ondt af det. Forsvind!«

Schou som Kommunalmand.

Det var ikke alene Schous Forretning, der nød godt af hans Virksomhed; ogsaa det offentlige lagde stor Beslag paa hans Arbejdskraft. Han var saaledes i en Aarrække Sogneraadsformand i Gimsing Kommune og fik i den Egenskab det Skudsmaal, at han »med utrættelig Iver virkede for Struers Udvikling«, og »Byen kan for en meget stor Del takke ham for, hvad den er bleven til«. — I denne Forbindelse kan det have sin Interesse at se følgende Tal, der angiver Struers Vækst i de Aar, Schou virkede der. I 1865. havde Byen 150 Indbyggere, i 1880: 1008 og i 1890: 2207 Indbyggere.

Som Sogneraadsformand tog Schou sig meget af Fattigvæsenet. Om hans Virksomhed i denne Henseende skrev Holstebro Avis, da Schou trak sig tilbage som Sogneraadsformand: »Ved sin bekjendte Velvillie og Humanitet mod Alle, som i egne eller Sognets Anliggender søgte hans Bistand, har Konsul Schou gjort sig meget afholdt og fortjent, særligt har han indlagt sig Fortjeneste ved sin Bestyrelse af Fattigvæsenet. I en By som Struer, hvor der lever en stor og fattig Fiskerbefolkning, kan der jo under strenge Vintre opstaa megen uforskyldt Nød, og Sognet maa jo da træde hjælpende til; men at gjøre dette paa rette Maade, saa at baade Kommunen og de Fattiges Interesser ikke trædes for nær, dertil behøves en Mand,

der foruden Kjendskab til Beboerne forstaaer og føler for den Trængende, og her var Konsul Schou Manden, og netop derfor vil han vanskelig blive erstattet«.

En af Schous tidligere Folk fortæller følgende om Schous Forhold til de fattige: »Konsulen var i sin Egenskab af Sogneraadsformand baade frygtet og elsket af de fattige. Han førte altid et kraftigt Sprog, men var i Virkeligheden hjertensgod og taalte ikke, at nogen led Nød. Naar han fik sagt, hvad han vilde, blev Resultatet altid en hjælpende Haand. Fra Holstebro Svineslagteri blev der flere Gange hver Vinter tilsendt Konsulen 10 Tdr. saakaldt Indmad til Fordeling blandt de fattige. Konsulen uddelte altid Varerne selv, uden Hensyn til Vejret, og der var altid noget festligt over en saadan Uddeling, for Konsulen kendte hver enkelt personligt. Med hvert Stykke, han rakte til de ventende Koner eller Mænd, fulgte da gerne en eller anden Bemærkning, som f. Eks.: »Du har jo en fortrukken Mand, Karen – og en Flok sultne Unger – tag dette Svinehoved med«.

Ogsaa med Hensyn til den ny Havn ved Struer var det Schou, der trak det store Læs. Han sad nemlig i hele sin Struer-Tid i Havnekommissionen og fik derved en betydelig Indflydelse paa Havneforholdenes Udvikling. Som den eneste af Kommissionen, der boede i Havnebyen, blev han den ledende og tilsynsførende ved Havnens Drift. I 1867 blev Havnen udvidet, hvad Schou havde været meget virksom for. Han, Byfoged Schytte og Ingeniør Obel var i Anledning af Udvidelsen i København, hvor de bl. a. købte en Hestemuddermaskine med Tilbehør for 2500 Rdl., Schou fremskaffede Tømmer for 6000 Rdl., og det overdrages ham, hvis det blev nødvendigt – hvad det vistnok ikke blev – at anskaffe endnu en Muddermaskine.

I 1865 fik Struer *Jernbane*, idet den jyske Tværbane fra Langaa nævnte Aar blev ført igennem fra Skive til Struer. At dette blev af den allerstørste Betydning for Byen vil ingen nulevende, for hvem Struer først og fremmest er Jernbanebyen, være i Tvivl om. Konsul Schou synes at have haft sin store Del i Æren for, at Struer kom med i Jernbanenettet; men hvad der foreligger herom, er ganske vist noget modstridende. Ældre Folk i Struer har fortalt, at da Baneingeniørerne afstak Linien, var de først bestemt paa at lægge Endestationen ved Volstrup og lade Linien til Holstebro udgaa derfra. Ingeniørerne boede først paa Schaumburghs Hotel i Holstebro, men skal ikke have været tilfredse der. Det lykkedes saa Konsul Schou at faa Englænderne til at tage Ophold paa hans Hotel i Struer, hvor de blev godt beværtede med friske Østers og udsøgte Vine. De kom da til at se med andre Øjne paa Struer og fandt, at det vilde være langt fordelagtigere at faa den daværende lille Havn ved Struer udvidet fremfor at anlægge en ny ved Volstrup, og saaledes blev det Struer, der fik Jernbanen. Overlærer Aldal, der er Kilden til dette, tilføjer dog, at herom har der sikkert ikke været Tale, da Loven havde sat Struer som Endepunktet. Helt sandsynlig lyder Historien da heller ikke. En af Schous tidligere Folk erklærer imidlertid, at det er Schou, Byen kan takke for Jernbanen, idet denne skulde være projekteret til at gaa direkte fra Vinderup til Holstebro — altsaa udenom Struer, »men saa rejste Konsulen til København og forelagde Sagen saaledes for Autoriteterne, at Banen kom hertil«. (Vedkommende tilføjer: »Han var en Mand med Vilje og god Forstand«). Den sidste Version lyder mere antagelig.

I 1866 fortsattes Jernbanen til Holstebro, og i 1873

blev Struer efter en haard Kamp med Holstebro udsæt til Knudepunkt for Jernbanetraffiken, hvad der var Grunden til den Udvikling, som Byen oplevede i de næste 20 Aar — en Udvikling, der hvad Tempoet angaar, kan sammenlignes med Esbjergs?

Da *Holstebro Bank* i 1871 blev oprettet, kom Konsul Schou i Repræsentantskabet som Formand og havde Sæde der til sin Død.

Aaret efter stiftede han Byens første Pengeinstitut, »*Struer Sparekasse*«, og blev som en Selvfølge valgt til Formand for den.

Politisk var Schou naturligvis konservativ (for Estrup, mod Berg), og han var med til at stifte en *konservativ Klub* i Struer, som han i de første Aar ligeledes var Formand for.

Schou handlede ofte med Jord og Ejendomme. Meget af den Jord, som Struer By nu ligger paa, har tilhørt ham.

I 1859 solgte han 5000 Kvadratalen af Enghavearealet i Holstebro til Byen, der med Schou som Entreprenør herpaa lod opføre en ny Borgerskolebygning (nu Skolegaarden).

I 1862 købte Schou sammen med Godsejer Eyber til Quistrup og A. F. Schou, Quistrup Mølle, af Konsul Rygaard Grundene omkring den nederste Del af Søndergade og Teglværket samt en Parcel Vest for Marskjærgaard. Senere solgte M. Schou og Eyber deres Part af Teglværket til Købmand T. W. Jensen.

Efterhaanden solgte Schou mange Grunde fra sine Ejendomme i det egentlige Struer og fra, hvad han havde købt i Struerdal. (Den yderste Halvdel af Vestergades Sydside er bygget paa Udstykninger fra disse Gaarde).

I 1862 købte Schou ogsaa af Chr. Sindberg i Tornsgaard Halvdelen af dennes Ejendom, 3 Tdr. 3 Skp. 2½ Alb., væsentlig vest for Søndergade og ovenfor Teglværket, for 11200 Rdl. Hertil laante han 26000 Rdl. af sin Farbroder, Proprietær Niels Schou til Laurund mod 1. Prioritet i Kompagnigaarden og Jorden fra Tornsgaard.

Konsul Schous sidste Aar.

I 1882 optog Mads Schou sin ældste Søn, Christian Schou, som Medindehaver af Forretningen, der nu fik Firmanavnet: »M. Schou & Søn«. Der taltes paa den Tid om, at baade de mægtige udestaaende Fordringer og Forretningens kolossale Omfang var ved at vokse »den gamle Konsul« over Hovedet. Hvis dette er rigtigt, har det vel været en medvirkende Aarsag hertil, at Schous Helbred begyndte at blive vaklende. Det viste sig, at han led af en alvorlig Sygdom, nemlig Kræft. Sygdommen angreb bl. a. hans Ansigt, og hans ene Øje maatte bortopereres.

Ved Nytaarstid 1889 var Schou saa svækket af Sygdommen, der nu var gaaet i Leveren, at han maatte nedlægge sit Hverv som Sogneraadsformand. »Holstebro Avis« betegnede i nogle Nytaarsbetragtninger om Struer denne Tilbagetræden som »et føleligt Savn for Kommunen«.

Konsul Schou levede kun faa Maaneder herefter, og han var selv klar over, at det bar mod Døden. Han var ked af at forlade Livet, men gjorde sig fortrolig med, at det ikke kunde være anderledes.

Den 15. Marts 1889, Kl. 11 om Aftenen, afgik han ved Døden, 62 Aar gammel. Egnens Blade var enige om, at med ham var Struers ubetinget betydeligste Mand gaaet bort. »Holstebro Avis« skrev bl. a.: »Den

Afdøde var i det hele taget en i sin Kreds højt agtet og anset Mand, der var afholdt af Alle, med hvem han kom i Berøring. Konsul Schou vil efterlade sig et stort Savn, men ogsaa et smukt og varigt Minde«.

Begravelsen.

Den 22. Marts 1889 blev Konsul Schou begravet i Struer. »Hele Struer By, Skibene i Havnen og mange Gaarde paa Landet flagede paa halv Stang. Et meget talrigt Følge havde givet Møde, hvori bl. a. bemærkedes Amtmand Dreyer, Provst Theilade, fremmede Repræsentanter for »Jylland«, flere højere Jernbanembedsmænd, Gimsing Sogneraad, Borgerforeningen, Haandværkerforeningen og Den konservative Klub. Efter at Salmen »At sige Verden ret Farvel« var afsungen, talte den Afdødes mangeaarige Ven, den gamle Pastor emeritus *Leth* smukt og hjærteligt ved Baaren, og efter at Salmen »Saa samles vi til vore Fædre« var afsungen, blev Kisten baaren ud til Ligvognen af Medlemmer af Gimsing Sogneraad og kjørt til Kirkegaardens ved Gimsing Kirke, fulgt af de omtalte Foreninger med Faner og en lang Række af Vogne. Gimsing Sogneraad bar atter Kisten fra Ligvognen til Graven, hvor Sognepræsten, Pastor Larsen, forrettede Jordpaakastelsen«.

Konsul Schou var, som det vist fremgaar af det foregaaende, en helstøbt Personlighed, en udmærket Repræsentant for Købmændene af den gamle Skole. Til vor Tid vilde han vel næppe have passet med sit voldsomme Sprog overfor sine Arbejdere o. s. v.; men i hine Tider, da en Købmand var som en Diktator i sin Virksomhed og som noget af en Fader for sine Folk, ja og for Bønderne med, da var han den rette

Mand paa den rette Plads, og en Mand, som man respekterede og holdt af, da man snart blev klar over, at han var en Mand med Hjertet paa det rette Sted og en reel Mand helt igennem.

Kan hans Egenskaber nu ledes tilbage til Forfædere ud fra Kendskabet til disse? For en Del: Ja! Allerede hans Bedstefar, Mads Schou paa Holtbjerg, var jo et godt Hovede, en Mand, der kunde faa noget udrettet, og et Handelstalent, selv om han ikke var Købmand. Dette var derimod hans Far, Fr. Chr. S. («Den gamle Kasserer»). Men som Købmand naaede Konsul Schou langt højere end denne. F. C. Schou var vel egentlig ikke rigtig Købmand af Sind — herpaa tyder f. Eks. hans Udtalelser i Stænderforsamlingen om »den Slethed, som Commercen fører med sig«, og som han frygtede skulde brede sig til Landet. Konsul M. Schou var derimod Købmand med Liv og Sjæl.

Interessen for offentlig Virksomhed maa han have arvet fra sin Far. Han blev vel ikke som denne valgt ind i Kongens folkevalgte Raad, men indenfor det lokale Omraade var han en lille Konge, formentlig med større Indflydelse, end hans Far i den Henseende har haft. Hans reelle Sindelag maa ogsaa føres tilbage til Faderen — i saa Henseende maa der jo nok sættes et lille Spørgsmaalstegn ved Bedstefaderen — og det samme er Tilfældet med hans Hjerte for de smaa i Samfundet. Hvor hans heftige Temperament stammer fra, er vel vanskeligt at sige; hverken den lune Bedstefader eller den milde Far synes det at kunne være fra. Maaske er det det tyske Blod, der kom ind i Slægten gennem Bettenhaus'erne og Brockdorff'erne — Konsul Schous Mors Forfædre — der her gør sig gældende.

Konsul Schous Egenskaber er typiske for Schou'erne eller for dem af Slægten, der er naaet højest, de »rigtige« Schou'er.

Mads Schou overlevedes i en Snes Aar af sin Hustru, Maren (kaldet Marie) Schou, som indtil sin Død i 1909 beboede en Del af Stueetagen i den store Slægts-ejendom, hvor hendes ældste Søn, Christian, beboede 1. Sals-Lejligheden. Ejendommen er først i disse Dage gledet ud af Slægtens Eje, idet den af Konsul Chr. Schous Enke er solgt til Grosserer M. Koustrup.

ET KORREKTIV

Redaktionen af Hardsyssels Aarvog henleder Læsernes Opmærksomhed paa en lille Bog »Iver Heide og Rebekka Højberg«, som i December f. A. blev udgivet af Hr. Thorv. Lodberg, København, der tilhører den paa Holmsland og andetsteds vidt forgrenede Lodberg Slægt. Anledningen til Bogens Fremkomst er nemlig, hvad Evald Tang Kristensen i en Artikel i Hardsyssels Aarvog 1912, S. 111 ff., fortæller om Assessor Ammitzbølls Plejedatter Rebekkas Forelskelser og Giftermaal paa Søgaard med Krydsbetjent Iver Heide. Denne Folkemindeberetning staar vel for vor udmærkede Samlers egen Regning ligesom i endnu højere Grad, hvad han fortæller om samme Rebekka Højberg i sine Minder og Oplevelser 1923.

Medens E. T. Kristensen fortrinsvis øser af Overleveringens sprudlende Kilde, bygger Thorv. Lodberg mere nøgternt paa Arkivstudier, der viser, at en Del og netop det mest nærgaaende af, hvad der er bleven fortalt om Iver Heide og Rebekka Højberg, er uvederhæftig Folkesnak, for ikke at sige Sladder. Historierne om Rebekkas Ungpigeforelskelser, om det ulige Parti mellem Plejedatteren fra Søgaard og Krydsbetjenten fra Holmslands Klit har ifølge Thorv. Lodbergs dokumenterede Fremstilling tolket Forholdet til Herskabet, særlig Fruen, paa Søgaard galt. En Kronik og paafølgende Fejde i Ringkøbing Amts Dagblad i 1933 gav Stødet til Udarbejdelse og Udgivelse af Bogen, som udføreligt gør Rede for Rebekka Højbergs og hendes to Mænds Liv og Virksomhed paa Gl. Bjerregaard. Efter Iver Heides Død i 1845 blev hun et Par Aar efter gift med Niels Bertelsen fra Hemmet, hvem hun ogsaa overlevede, idet hun først døde 1888, 88½ Aar gl.

Forud for disse Livsskæbner udredes Iver Heides og Rebekkas Forslægt; han nedstammede fra en Fisker i Nymindehus, hun fra en Præst Peder Täfteberg, født i Løgstør, død som Ordets Tjener i Gl. og Ny Sogn. Th. Lodbergs Bog giver dertil en Del kulturhistoriske Oplysninger fra Holmsland og Klitten

og fortæller sluttelig om Søgaard og dens Ejere, hvorom ogsaa Hards. Aarbog har bragt Meddelelser, af Evald Tang Kristensen i 1912, af P. Storg. Pedersen 1921, S. 136 ff., og af Aug. F. Schmidt 1933, S. 109 ff.

»Iver Heide og Rebekka Højberg« faas for 2 Kr. hos Boghandlerne i Ringkøbing.

H. S. R. A.s VIRKSOMHED I 1935

Taget efter Tidsfølgen former Virksomheden i Aarets Løb sig saaledes:

I. *Møder.* Efter forudgaaende Styrelsesmøde i Holstebro, hvor Formanden aflagde Beretning om historisk Fællesforenings Jubilæumsmøde paa Koldinghus, og hvor vi bl. a. bevilgede 100 Kr. til Jellingehøjenes Frigørelse, afholdtes *Aarsmøde i Struer* Lørdag den 16. Februar. Under velvillig Ledelse af Forfatteren *Johannes Buchholtz* besaa Forsamlingen Struer Museum. Derefter drog man til Schous Hotel, hvor Amtmand *Karberg* som Formand bød den ret talrige Forsamling velkommen. Her holdt Professor *P. Skautrup*, Aarhus, et lærerigt og fængslende Foredrag: »Vort mål« (Hardbomålet), hvoraf sidste Halvdel paa Opfordring fremkommer som Afhandling i nærværende Aarbog. Derefter talte Overlærer *J. Aldal* om Struerregnets Herregaarde.

Paa den efterfølgende Generalforsamling, der lededes af Hr. *Buchholtz*, omtalte Formanden i sin Aarsberetning Møderne i Ringkøbing og Brejning og gjorde Rede for Indholdet af *Hardsyssel Aarbogs* 28. Bind. Han henledte Opmærksomheden paa vor betydelige Bogsamling, (hvis Tidsskrifter fra alle Landets øvrige historiske Amtssamfund kan faas til Udlaan gennem Holstebro Centralbibliotek), og oplyste, at vi ogsaa har enkelte Kildeskrifter. Særlig omtalte han *Ulfborg Sogns Matrikel* fra 1688, som Fru *Valeur* paa Nr. Vosborg i sin Tid havde givet vor mangeaarige Sekretær, afdøde *Storgaard Pedersen*, hvis Arvinger har overladt Haandskriftet til H. S. R. A. — Gaardejer *Stephan Christensen*, Skolebestyrer *J. Jørgensen Borup* og Redaktør *H. Lilholt* genvalgtes som Styrelsesmedlemmer og Sparekassebestyrer *P. Meldgaard* som Revisor.

Ifølge Styrelsens Forslag og Vedtagelse paa Struer-Mødet holdtes *Sommerstævnet* paa Nr. Vosborg, i *Skærum* og *Vem* Søndag den 30. Juni. Efter fuldtalligt Styrelsesmøde og Sammenkomst hos Tømmerhandler *K. K. Jensen*, hvor Planen for Aarsmødet i Herning og den paatænkte Hjemstavnsbog for Ringkøbing Amt

m. m. drøftedes, samledes over 400 Mødedeltagere i Borggaarden paa Nørre Vosborg i det herligste Sommervej. Fra den høje Stentrappe holdt Godsejer *Tang Barfod* et fyldigt og fortrinligt

Fra Sommerstævnet paa Nr. Vosborg.

Foredrag om den gamle Borg og dens Ejere gennem Tiderne. Under Hr. Tang Barfods og Frues Vejledning foretog de mange Mennesker Vandring gennem de mindst rigeste Bygninger og Værelser helt op til Østfløjens Udsigtstaarn, hvorfra man skuede ud over Engdragene, Voldbanken ved Gammelaas Ud løb i Nissum Fjord osv., medens andre foretrak de skyggefulde Gange i Haven med Minder om

Etatsraad Tang og H. C. Andersen. — Dels i Biler, dels til Fods gav man sig derefter paa Vej til Skærum Kapelruin og den udtørrede Kilde ved Skræntens Fod ned mod Storaaadalen. Her talte Forfatteren *August F. Schmidt* om Ringkøbing Amts Helligkilder. Langs Engdraget eller ad den bandede Vej oven over gik Turen saa til Skærum Møllegaard og Nr. Vosborg Teglværk, hvis vel drevne Avls- og Havebrug og fuldt moderne Fabriksanlæg tiltrak sig fortjent Opmærksomhed under Hr. *Villemoes'* Ledelse.

Ved Skærum Kilde.

Medens enkelte tog hjem herfra, vandrede eller kørte største Delen af Forsamlingen til Vem Gæstgivergaards smukke Have,

hvor man lod sin egen medbragte eller Hotellets Mad og Drikke oplive den trætte Krop til Dagens sidste Aandsnydelse, et vel-formet og grundigt Foredrag af Aug. F. Schmidt om Thøger Larsens Ungdomsdigtning og de kulturhistoriske Elementer i hans Forfatterskab.

II. *Hardsyssels Aarbog*. Udgivelsen af vort Tidsskrift er dog Historisk Samfunds Hovedopgave. Nærværende Aargang er det 29. Bind, og *Hardsyssels Aarbog* er saaledes en af de ældste historiske Amtsaarbøger. Der er i Aarenes Løb bragt en anelig Række Afhandlinger og Artikler fra alle Amtets Egne om Emner fra Vestjyllands ældste Bebyggelse til Begivenheder og Personer i Mands Minde. Der henvises ofte til vor Aarbogs Afhandlinger, især i sidste Udgave af *Traps Danmark* (8. Bd.), men ogsaa i adskillige andre Værker. Dog vigtigst er, at *Hardsyssels Aarbog* udsendes til vore omtrent 800 Medlemmer i og udenfor Amtet og gennem vore Folkebogsamlinger læses af endnu flere. Til Afveksling med det historiske Stof har Aarbogen i de senere Aar ogsaa bragt Afhandlinger af ansete Fagmænd om litterære og sproglige Emner, t. Eks. Dr. phil. Kjeld Galster 1933 om H. C. Andersen og Jylland, Arkivar Grüner Nielsen 1934 om Folkeviser fra *Hardsyssel*, Prof. P. Skautrup 1927–29 om Højnavne i *Hardsyssel* og 1935 om det *hardsysselske Folkemaal*.

Efterspørgslen efter de ældre Aargange, hvoraf Oplagene var mindre, har i de senere Aar været livlig. De 5 første Bind (1907–11) og Aargang 1914 er fuldstændig udsolgt. Af Aargangene 1912–13 og 1915–20 findes en Del, hvorfor der dog for enkelte Aargange maa kræves fuld Pris (3 Kr.). Af Aargangene fra 1921 fremefter haves rigelige Restoplæg, der sælges til Medlemmer for halv Pris (1 Kr. 50 Ø. Bindet + Porto) ved Henvendelse til Sekretæren, Overlærer Aldal, Holstebro, til hvem ogsaa Manuskripter og Bøger sendes.

Aarsbidraget er 3 Kr., hvorfor leveres *Hardsyssels Aarbog* paa o. 160 Sider og holdes 2 Møder aarlig, i Reglen med 2 Foredrag ved hvert Møde. Indmeldelse sker til Styrelsens Medlemmer, der findes opført i efterfølgende Medlemsliste.

NAVNE OG SAGLISTE

A.

Aalborgs Handel paa Struer, 112 f.
Abelone, g. m. Kr Hauge i Fonsvad, 94 ff.
Agger (J O), Degn i Snebjerg, 100 103 105 f.
Andersen Anders, Direktør i Holstebro, 54
Andersen Mads, Gaardejer i Mejrup, 54
Andersen, Poul, Købmand i Holstebro, 53 f.
Assing Kirke, 21 f.

B.

Bechgaard Anna, f. Andersen, 54
Bechgaard, Købmandsfamilie i Dybe og Lemvig, 52 ff.
Beck Christen J, Sognepræst i Ferring og Provst, 68 f.
Berg Morten, Sognepræst i Fjaltring, 61 f.
Bie Peder Sørensen, Sognepræst i Hygom, 66
Billedlige Udtryk, 39 f.
Brasch C A C, Præst i Dybe, 63 f.
Brorson (H A), Biskop i Ribe, 61 ff.
Brøndum Niels, Provst i Hammerum Hrd., 20 ff.
Brønsdorph Peder, Sognepræst i Ramme, 62 f.

C.

Christensen Christen, Sognepræst i Mejrup, 23 f.
Christensen Karen, 47
Christensen Mads Chr, Ejer af Ertbjerg, 47 49 51 f.

Christensen Ole Markus Skov, Ejer af V. Rammeskov, 44 ff.
Clausen Jens, Skoleholder i Fjaltring, 62
Clausen Ole, Sognepræst i Bork, 72

D.

Dahl J N, Lærer i Holstebro, 97 101 104

F.

Fejlberg (H F), Forfatter, 27
Fiskeri i Herningsholms Aa og Gjødstrup Sø, 90 f. 97 103
Fjelstrup (S A) til Sindinggaard, 93 103 106
Fogh Niels, Godsejer, 79
Fogh Søren, Kammerraad, 79
Forsigtighed i Udtalelser, 37 f.
Friis H C, Degn i Dybe, 64

G.

Gersdorf Joakim, Rigshofmester, 71 f.
Gersdorf Kristoffer, til Lønborggaard, 71
Gjødstrup Præstegaard, 91
Grundtvig N F S, 86
Gyldenstjerne Preben til Damgaard, 17 f.

H.

Havnekommissionen for Struer Havn, 114
Havneudvalg ang. Havn ved Struer, 112 114
Hegelund (Andreas Jakobsen), Sognepræst i Vinding, 10
Hjerm Emmiche O, Sognepræst i Vandborg, 64

Holgensen Iver, Avlskarl, 96
 Holstebro Bank, 124
 Holstebro Havn ved Struer, 114
 119 122
 Holstebro Svineslagteri, 114
 Højland Anders, Ejer af »Skov«
 og senere Ertbjerg, 49 f.
 Højland Ole, Lærer i Hove,
 49 66

I.

Ironiske Talemaader, 40

J.

Jensen Søren, Degn i Hygom, 67
 Jernbanen til Struer, 123
 Juul Christence, til Stubber-
 gaard, 15 17 f.

K.

Karen, g. m. 1) O M Skov Chris-
 tensen, 2) J P Gjelstrup, V.
 Rammeskov, 48
 Kolding Knud Jørgensen, Sog-
 nepræst i Sevel, 12 ff.
 »Kompagnigaarden« i Struer,
 112 ff.
 Konservativ Klub i Struer, 124
 Krarup Christen, Sognepræst i
 Ølby, 85
 Krarup Christen Larsen, Gods-
 ejer, 74 f. 84
 Krarup Christian, til Dejbjerg-
 lund, 73 ff., Epitaf. over, 78
 80 f.
 Krarup Enoch Chr, Sognepræst
 i Snebjerg, Provst, 87 ff., Bill.
 88
 Krarup Henrik, Præst til Skt.
 Jørgens, 86
 Krarup Marie, Præstefrue, Bill.
 89 92 94 f. 98 f. 101 104
 Krarup Niels Bigum, Sogne-
 præst i Vejrum, 82 ff., Min-
 deblad 83
 Krarup Thure, Rektor i Aarhus,
 Professor, 86
 Krisetider, 11
 Kulturpaavirkninger, 29 ff.
 Køn, grammatisk, 34

L.

Landt, Herredsfoged i Herning,
 93 f. 106
 Lassen Jens, Godsejer, Lands-
 dommer, 70 73 ff.
 Lassen Kirstine g. m. Provst Jens
 Knudsen Schytte, 70 f., Bill. 71
 Lasson Anna Margr, Forfatter-
 inde, 73
 Litote, 39 f.
 Lund Bjørn Chr, Sognepræst i
 Hellested, 85
 Lund Gregers, Sognepræst i
 Ferring, 69

M.

Maadeholdenhed i Udtalelser,
 37 ff.
 Madsen Anders Højland, Ejer
 af Ertbjerg, 53
 Madsen Christen, Ejer af V.
 Rammeskov, 44 ff.
 Mariager Hans, Sognepræst i
 Vinding, 2 8
 Mejrup Sognekald og Præste-
 gaard, 21 ff.
 Molbech (Chr), Forfatter, 27 f.
 Moth Christian, Kancelliraad,
 til Kvistrup, 73 ff., Bill. 76
 Moth Christiana, g. m. 1) Laur.
 Fogh, 2) Balthasar Halse, 77 f.
 Moth Johs, Student, 77
 Møller Chr, Professor, 34
 Møller E, Etatsraad, Direktør f.
 vest- og sønderj. Kreditf., 54 f.
 Møller Maren (Marie), g. m. Kon-
 sul M. Schou, 111 f. 128

N.

Nør Peder, Degn i Ferring, 69
 Nørager, Kapellan i Fjaltring, 62

O.

Ordrbrug i Vestjysk, 32
 Ordforraad i Vestjysk, 34 ff.

P.

Petersen N M, Forfatter, 27

Q.

Quist Jens Jensen, Degn i Engsbjerg, 68

R.

Rahbek-Slægten, 73

Riis Poul C N, Sognepræst i Engbjerg, 67 f.

Rømer Hans Larsen, Sognepræst i Hygum, 65 f.

S.

Sagn, 3 f.

Schou Carl Julius, Købmand i Holstebro, 112

Schou Christian Møller, Købmand i Struer, 112 125 128

Schou F C, Toldkontrollør i Holstebro, 110

Schou Kirstine (Didi), 112

Schou Mads, Konsul i Struer, 110 ff.

Schou Peter, 112

Schouboe Urban C J, Sognepræst i Hove, 65

»Schous Gaard« i Holstebro, 110 f. 116

»Schous Hotel« i Struer, 116 123

Schytte Jens Knudsen, Sognepræst i Lønborg og Provst, 70 ff., Bill. 71

Sidelmann Maren, g. m. Lærer O M Schou, 56

Skov Andrea, g. m. Jens Ager i Hygom, 53

Skov Ane Marie, g. m. Etatsraad Møller, 54

Skov Ane Marie, g. m. Poul Olsen i Dybe, 52

Skou Juliane, g. m. Bertel Nygaard i Bøvling, 55

Skov Mariane, g. m. Niels Østergaard i Vandborg, 56

Skov Ole Markus, Lærer, Grosserer, 44 ff.

Skov Poulina, g. m. Jens Bechgaard i Dybe, 55

Smith Troels, Ejer af Krogsdal, 97

Stednavne, 5 ff.

Stofnavne i Vestjysk, 34

Struer Sparekasse, 124

Sætningsbygning, 32

Sønder Felding Kirke, 20 f.

T.

Tang E, til Nørre Vosborg, 98

Tonefald, 32

Trellund, Anne Cathrine, g. m. Chr Moth til Kvistrup, 77

V, W.

v og w foran a og o i Jysk, 29

Vildbjerg Kirke, 19 f.

vin, Rodord, 7 f.

Vind Kirke, 3

With, senere Stiftsprovst og Overskoledirektør, 98 f.

Ø.

Øllgaard, Ejer af Tandrup, 101 104 ff.

Ørting Rasmus Sørensen, Sognepræst i Engbjerg, 67

MEDLEMSLISTE 1935

Livsvarige Medlemmer.

Aaberg C P, Landinsp., Lemvig
Erlang F K, Kontorchef, Ring-
købing (Styrelsesmedl.)
Hejbøl J, Seminariel., Nr. Nis-
sum
Petersen Oscar, Driftsbest., Lem-
vig
Poulsen A, Distriktsing., Køben-
havn
Schou Carl, Ingeniør, Holte
Severinsen P, Sgpræst, Bring-
strup

Indenamts Medlemmer.

Aadum (se Oddum).

Asp.

Christensen Johs., Lærer
Frøik P, Gdr., Linde
Jensen Chr, Lærer, Linde

Assing.

Kærsig Jesper, Gdr., Bukkær
Trøsborg Anders, Gdr.

Aulum.

Andersen Poul M, Gdr., Lergrav
Brix Jens, Gdr., Jersild
Grønbæk Morten, Gdr.
Jensen J P, Lærer
Straasø N. P. Larsen, Lærer

Borbjerg.

Christensen Stephan V, Gdr.
(Styrelsesmedlem)
Damgaard Jens, Gdr.
Enevoldsen H B, Lærer, Hvam

Hansen H C, Lærer, Trabjerg
Have, Henrik L, Gdr., Borbjerg-
gaard
Hedegaard Kr P, Gdr., St He-
degd.
Hvam Folkebogsamling, Nr. Bø-
gild
Isachsen I V, Førstelærer
Jul-Rasmussen, Sgpræst
Klemmensen Laust, Gdr., Tra-
bjerg
Kristensen H P, Lærer, Saustrup
Krog Peder, Gdr., Sdr. Risom
Løvig Jens P, Gdr., Trabjerg
Møller C, Lærer
Nielsen Lauge, Gdr., Kjeldsmark
Sørensen Jens, Gdr., Nr. Bøgild
Trabjerg Edv, Gdr., Sdr. Hvam
Trabjerg Folkebogsamling

Borris.

Klitgaard N, Assistent, Forsøgs-
stationen
Lassen Harald, Læge
Rahbæk Mads, Gdr., Sønder-
bygd.
Rosager H K, Forstander, Land-
brugssk.
Søndergaard Kr, Gdr., Hjorttarp

Brejning.

Andersen Thomas, Gdr.
Bjørnkjær Chr, Gdr.
Friis Jensen G, Lærer
Højmoser Andersen, Gdr., Randbæk
Iversen P L, Læge, Spjald
Larsen J Th, Uddeler, Spjald
Lillebæk Jens, Vejmand, Spjald
Madsen P, Gdr., Spjald
Næsgaard M, Gdr, Biring

Bur.

Hansen Johan Chr, Købmd.
Lykke P J, Lærer
Sand Aksel, Landmand
Tangsgaard Alfr, Gdr.
Thomsen Niels P, Husmand

Bølling.

Bendtsen Viggo B, Lærer
Kragmose Hans Jepsen, Gdr.
Lunde Hans, Gdr.

Bøvling.

Borup J Jørgensen, Skolebest.
(Styrelsesmedl.)
Bæk Lauge, Gartner
Godballe J Nielsen, Gdr.
Hansen Niels, Maler
Jensen Mads, Møller
Jespersen J, Uddeler
Lybecker A, Købmand
Madsen Genius, Gdr., Østergd.
Qviesgaard Chr, Tømmer
Skalkhøj Chr, Bager

Dejbjerg.

Bloch E, Forstassist., Letagergd.
Mikkelsen Lars, Gdr., Rabjerg
Smed J, Sognefoged, Gdr., Ra-
bjerg

Dybe.

Christensen J P, Lærer
Søgaard Jens, Smed
Thøgersen Knud, Husmd.

Fabjerg.

Bjerg P, Gdr.
Jeppesen P, Mejeribest., Skød-
bæk Mejeri
Roesgaard J Chr, Mejeribest.

Faster.

Bendtsen Mads, Gdr., Handerup

Ferring.

Borup Fr, Gdr.

Fjaltring.

Aagaard Jens, Bolsmd.
Harboesgaard Ole J., Gdr.

Gimsing.

Hillersborg Bendt, Gdr.
Hvidberg Jens, Frøavler, Huns-
balle
Olufsen, Frue, Godsejer, Kvie-
strup

Gjellerup.

Birk P, Tømmerm., Hammerum
Hauge Anders, Gdr., Sdr. Hauge
Hjöllund N P, Gdr., Skoby
Jensen Holger, Fabrikant, Ham-
merum
Jensen Jens, Tømmerhdl., Ham-
merum
Kirk M J, Førstelærer
Kristensen Laurids, Maler, Ham-
merum
Nielsen Anders Hauge, Gdr.,
Agerskov
Nielsen Vrads, Sgpræst
Sjørvad Niels, Amtsraadsmedl.,
Langelund
Stampe Iver, Fabrikant, Ham-
merum

Gjording.

Nielsen Bertel, Gdr.
Nyhof, Lærer
Poulsgaard Mads, Gdr.

Gudum.

Hedegaard J, Møllejejer, Aa
Mølle
Kamstrup Jakobsen P, Gdr.
Nielsen Frithjof, Murer, Anna-
Minde
Olesen I, Proprietær, Plum
Østergaard A J, Gdr.

Haderup.

Gelsbjerg J Peter, Gdr., Gels-
bjerggd.

Handbjerg.

Holst Niels, Gdr.
Jensen Anders, Landmd.

Hanning.

Borup P, Lærer
Voigt I M, Forstander, Løv-
strupgaard

Harboøre.

Møllerup P, Sognefoged
Rønn Knud, Lærer.

Hee.

Ammitsbøll H P, Gdr.
Andersen, Fru, Kancelliraad-
inde
Jensen Mourits, Sognefoged
Lauridsen K, fhv. Landpost
Nielsen P A, Bager
Storgaard Pedersen, Frue
Sørensen Chr, Proprietær, Vold-
bjerg
Vestergaard Anton, Gdr.

Herborg.

Birkmose Jens, Gdr.
Halkjær N, Købmd.
Hamborg Jensen Niels, Gdr.
Jensen Jens Laurids, Gdr., Trø-
strup
Jensen Niels, Gdr.
Korsholm Jakob, Gdr.
Korsholm Jens, Gdr.
Møller Jakobsen J, Lærer
Vad Chr, Gdr.

Herning.

Amtrup Nielsen N, Vognmand,
Betaniagade
Andersen, Boghandler, Bred-
gade 8
Andersen Jakob, Bilfører, Dal-
gasgade
Bak Kristensen, Viceinspektør
Bendixen A R, Redaktør

Elming C A, Apoteker
Eriksen N P, Træhandler
Fjeldsøe, Arrestforvarer
Frederiksen, Dommer
Hansen H P, Museumsforstan-
der (Styrelsesmedl.)
Helstrup, Kriminalassistent, Th.
Niensensgade 44
Herning Folkebogsamling
Herning Museum
Jensen Jens, Manufakturhand-
ler, Bredgade
Kampmann Helge, Borgmester
Kampmann M, Skomagern.
Knutzen J P, Tømrermester
Kristensen Hj, Friskolelærer
Larsen Chr F, Redaktør
Meldgaard Jens, Arbejdsmand,
Gasværksvej 13
Mynster, Overretssagfører
Overgaard H, Gdr., Gullestrup
Overgaard Niels, Vejely pr.
Herning
Petersen, Trafikinspektør
Petersen, Mejeribest., Danalyst
Sandager, Læge
Sandbæk Christensen Johannes,
Overassistent
Smedegaard Andersen, Sagfører
Smidt Chr L, Provst
Stengaard A, Købmand
Thorsen Johanne, Frue, Minde-
gade 10
Truelsen L, Fru Fabrikant
Understrup Konrad, Brændgd.
Valeur C V J, Sagfører
Winther P A, Postmester
Yde Chr, R. af D., DM., Bank-
direktør
Østergaard, Urmager

Hjerm.

Andersen P K, Lærer
Ausum Chr, Gdr., Ausum Ve-
stergaard
Hald, Mejeribestyrer
Hjerm Folkebogsamling v. Gdr.
Mads Madsen, Volstrup
Refsgaard P, Gdr.
Østerlund Bertel, Gdr.

Holmsland.

Christensen Andr, Gdr., R. af
D., Kirkebygaard, Nysogn
Elkjær Chr, Gdr.
Fjord Chr, Gdr., Nr. Lyngvig
Jensen Andr, Gdr., S. Lyngvig
Overgaard P C A, Lærer, Søns-
dervig

Holstebro.

Agger Harald, Tandlæge
Agger P W, R. af D., Overlærer
Aldal J J, R. af D., Overlærer,
(Sekretær)
Andersen And., Direktør
Baunsgaard D, Frk., Bogholder
Bech G, Læge
Bendix C, Tømmerhandler
Bjerre P, Mejeribestyrer
Bjørndal Aage, Overretssagf.
Brauner C F, Vognmand
Bro N A, Købmand
Centralbiblioteket (5 Ekspl.)
Dircks P, Sagfører
Eriksen Knud, Købmand
Fjeldsted F, Købmand
Frandsen, Bibliotekar
Frellesvig E, Redaktør
Friis Meta, Musiklærerinde
Færch S, Fabrikant
Gaardhøje P, Snedkermester
Gytkiær Jul, R. af D., Grosserer
Hald Westy, Hotelejer
Hallund N A, Politimester
Helm P M, Læderhandler
Ingemann Poul, fhv. Gdr.
Jensen Anth, Viceinspektør
Jensen Kr, Arkitekt
Jeppesen J C, Savskærer
Jeppesen M, Stadsdyrlæge
Johansen C M, Kmlærer
Juul Anders, Overlæge
Jørgensen Chr, Stationsforst.
Larsen H, Bogholder
Laursen, Joh P, Apoteker
Leth Danielsen S, Kmlærer
de Linde, Branddirektør
Mathiasen Agnes, Lærerinde
Melgaard Vald, Urmager
Museet for Holstebro og Om.

Nielsen Bunde L, Kmlærer
Ohlendorff H, Kmlærer
Olesen, P., Overpolitibctjent
Ottow L A, R af D, Skomagerm.
Overgaard P O, Konsulent
Pedersen Jens, Bogholder
Pedersen Aage, Grosserer
Rasmussen N Chr, Købmand
Ruby E, Kmlærer
Simsted M, Grosserer
Schmidt Martin, Fabrikant
Skov Mikkelsen, Viceinspektør
Steffensen Johs, Gartner
Svendsgaard Th, Stadsdyrlæge
Sørensen Hj, Direktør
Thomsen Niels P, Bogtrykker
Tronhjem E, Fru Tandlæge
Wille Joh P, Boghandler
Wium Gade, Barbermester
Østergaard J C, Ekviperingsh.

Hove.

Pinholt J G, Forfatter, Lærer

Hoven.

Baunsgaard C, Centralbestyrer
Enevoldsen Mads, Gdr., Kræ-
banke pr. Stakroge
Fjederholt Dinesen, Dines, Gdr.
Gregersen Th, Sognepræst
Hansen Th Kr, Maler (Styrel-
sesmedl.)
Johnsen Anker, Gdr., Ørbæk
Kristensen Søren, Gdr., Bars-
lund
Møller Ingemann, Gdr., Gam-
melager
Pagh Niels, Gdr.
Pedersen P Mich, Købmand
Winther H, Førstelærer

Hover.

Bech Andersen H, Mejeribest.
Kjeldgaard Hansen Andr., Gdr.
Muldbjerg St.

Humlum.

Bjerre, Mejeribestyrer

Brøgger Thor, cand. phil., Land-
bolyst
Gade Chr, Maler
Gadegaard P, Tømrermester
Lykke Erik

Husby.

Moesby Lars, Gdr.
Rasmussen Th, Lærer

Idum.

Rasmussen R A J, Lærer

Ikast.

Andersen Anders, Gdr., Vester-
isen
Andersen J, Lærer (Ikast Bibl.)
Jakobsen Jakob, Fabrikant

Lemvig.

Balle J, Brugsforeningsuddeler
Bro N N, Landpost
Centralbiblioteket (3 Eksp.)
Danø I K, Distriktsingeniør
Godballe Jens, Købmand
Gregersen M, Købmand
Laustesen L, Postbud
Lautrup, Sognepræst
Lilholt H, Redaktør (Styrelses-
medl.)
Lillelund H, Overassistent
Müller J W, Dyr læge
Møller Herman, Boghandler
Nislev C O, Sparekassedirektør,
Gdr., Nr. Lem
Nygaard, Kr, Overlærer
Nørby K, Læge
Olesen P, Sparekassebogholder
Olsen M, Stadsingeniør
Pedersen P M, Bankdirektør
Petersen Emil, Kmlærer
Poulsen N J, Borgmester
Stigaard S, Dyr læge
Stürup Jørgen, Overlæge
Sørensen S A, Tandlæge
Toft Nielsen N P Købmand
Villemoes Magnus, Teglværks-
ejer

Lyne.

Christiansen Lars Th
Lyne Folkebogsamling
Madsen Jens Chr, Gdr., Søn-
derdiger
Raunkjær Kristian, Gdr.
Smedegaard E, Lærer, Øster-
gaard Skole

Lønborg.

Bollerup Laurits, Vostrup
Hansen H J Lærer, Vostrup
Lønborg Bogsamling (Lærer
Krogsgaard, Vostrup)
Nielsen N C, Gdr., Vostrup St.
Pedersen Kr, pens. Lærer
Tranberg Ernst, Godsejer, Løn-
borggaard
Vestergaard J Chr, Købmand

Maabjerg.

Kjeldahl Kr, Købmand, Skivevej
Laursen P, Kreditforeningsdi-
rektør, »Nørreris«

Madum.

Kjærgaard J, Gdr., Madumkjær
Poulsgaard N, Gdr.

Mejrup.

Kvist Mads, Gdr.
Larsen M, Førstelærer

Møborg.

Berthelsen M, Bager, Bækmarks-
bro
Dam N, Politibetj., Bækmarks-
bro

Naur.

Nielsen Vilh, Forsassistent,
Krunderup

Nees.

Jørgensen Johs, Lærer
Lykke P N, Gdr.
Skadhede Anton, Gdr., Nees Ml.

No.

Aaes C C, Lærer
 Bæk Jens, Gdr., Nobæk
 Hansens Enke, Hans, Gdr., No-
 klit
 Iversen, Margr., Lærerinde

Nørre Lem.

Svendsen Jens, Gdr., »Landbo-
 lyst«, Lemtorp

Nørre Nissum.

Abildtrup J, Lærer
 Christensen Rasmus, Uddeler,
 Foderstofforeningen
 Futtrup O, Gdr., Højvang
 Futtrup P F, Gdr., Dalgaard
 Gjelstrup P C, Seminarieforst.
 Havskov J M, Gdr., Bjerg
 Nielsen Ove, Sognepræst
 Nørre Nissum Seminarium
 Rendtorff, Hakon, Seminarist
 Strøm N, Seminarielærer
 Søndergaard Jacobsen, J, Lærer
 Sørensen S M, Lærer, ø. Skole

Nørre Omme.

Kristensen J P, Brolægger, Sin-
 kær pr. Grønbjerg
 Møller J, Murermester
 Svendsen Svend Kr., Ørnhøj

Nørre Vium.

Christensen Chr Enevold, pens.
 Landpost, Trolhdede
 Lindbjerg J, Landpost, Trol-
 hede

Nøvling.

Bredkjær P, Gdr., Bredkjær
 Jørgensen Anders, Gdr., Bred-
 kjær
 Lund Jens, Gdr., Egebjerg

Oddum.

Enevoldsen E H, Partikulier
 Hansen Chr, Vejmd., Præstbro
 Hansen Ulrik, Gdr., Lundsby-
 gaard

Nederby J, Gdr.
 Thygesen Niels, Gdr., Rahbæk-
 gaard

Raasted.

Simonsen S, Elmely pr. Vem
 Thrige Kathrine, Frue, Gdr.

Ramme.

Lund Pedersen, Lærer, Lundtofte
 Petersen Marinus, Murer

Resen.

Mortensen David, Frue
 Møller Kr., Gdr.
 Toftum Laurids, Gdr., Mattrup

Rind.

Andersen Anders, Gdr., Lind
 Andersen Jesp, Gdr., Sdr. Vejen
 Fejerskov Anthon, Gdr., Lind
 Fejerskov P, Gdr., Lind
 Frank K, Smedemester, Lind
 Kollund og Omegns Læsefor-
 ening (Lærer C Nørgaard)
 Rolsted Johs, Lærer, Kolkjær St.
 Søndergaard M, Gdr., Lind
 Østergaard J Chr, Gdr.

Rindum.

Andersen, J, Skomager
 la Cour, Amtsskretær
 Fensvig H, Lærer
 Harpøth Iver, Frue
 Karberg, Amtmand, R. af D.,
 DM. (Styrelsens Formand)
 Nielsen Jørgen, Partikulier

Ringkøbing.

Andersen Oct, Apoteker
 Bennedsen B, Bankassistent
 Bollerup S Rinder, Kmlærer
 Bruhn Karen, Frue
 Christensen Chr, Konsul
 Christiansen I C, Dommerfm.
 Dalgaard-Knudsen J, Landsrets-
 sagfører
 Dyekjær E, Postmester

Dyckjær J C, Fiskeeksportør
 Grum Schwensen, Dommer
 Holm Jens Boghandler (Bolle-
 rups Boghandel)
 Holm P, Boghandler (N P
 Holms Boghandel)
 Jensen A, Assistent, Kreditf.
 Jensen J A, Købmand
 Jensen P, Træhandler
 Jørgensen Jeppe, Fjordallé 9
 Jørgensen Kirstine, Lærerinde
 Klokke M, Museumsforstander
 Lambæk A, Bogholder
 Lange V, Købmand
 Mikkelsen Vagn, Bankassistent
 Nielsen Augusta, Redaktør
 Nielsen J, Kasserer
 Nielsen N J, pens. Lærer
 Nielsen Vilh, R. af D., Borg-
 mester, Redaktør
 Nissen, Bankbogholder
 Næss-Schmidt, Læge
 Olesen G, Togfører
 Petersen Otto, Statsbetjent
 Rasch S H, Statsbetjent
 Rasmussen L, Bogtrykker
 Rich H, Kæmner
 Ringkøbing Byraad
 Ringkøbing Folkebogsamling
 Risdal K, Vest- og sønderjysk
 Kreditf.
 Schou, Bankassistent
 Seerup, Politimester
 Sivertsen J, Murermester
 Skjødsholm O, Kontorchef
 Stengaard Anna, Frue

Ryde.

Eriksen J, Købmand
 Rendager Kristian, Stendis

Sal, Vinderup.

Bach N C, Tømremester
 Bang Johannes, Købmand
 Christensen N C, Træhandler
 Kristensen Kr S, Boghandler
 Larsen August, Murer
 Meedom A, Elektricitetsbest.
 Møller Morten, Gdr., Bjert
 Nielsen Claus, Købmand

Nielsen L C, Vareindkøbsf.
 Skibild, Frue, Rydhave
 Vinderup Folkebogsaml. (Jens
 Maarbjerg)

Sevel.

Christensen Chr, Maler

Sinding.

Clausager Hans, Gdr.
 Poulsen P C, Smed

Sir.

Rasmussen Ove, Mejeribest.

Skarrild.

Hansen H P, Forstander, Døv-
 ling Plantage

Skern.

Abildgaard E, Landsretssagf.
 Christensen Ingolf, Bankbest.
 Gade Chr, Købmand
 Kirk L J, Postpakmester
 Knudsen L, Trikotagehandler
 Kold Madsen, Blikkenslagerm.
 Korsgaard P J, Husejer
 Lauridsen L P, Kurvemagasinet
 Mortensen N Chr, Gdr., Sme-
 degaard
 Mulbjerg K R, Dyr læge
 Pedersen Jens, Fru Bankdir.
 Pedersen P J, Inspektør
 Scheel-Poulsen, Lokomotivf.
 Smedegaard-Andreasen, Gdr.,
 Lundenæs
 Strandbygaard J, Bogtrykker
 Sørensen Søren P, Snedker
 Terkildsen J M, Redaktør

Snebjerg.

Bechgaard J C, Købm., Havn-
 strup
 Fønnesbech P, Gdr.
 Jensen J M, Gdr.
 Madsen Johs, Gdr.

Overgaard N, Laboratorieass.,
Studsgaard
Sulkjær Johan C, Lærer, Studsgaard

Staby.

Ibsen Marie, Lærerinde
Jeppesen Marinus, Gdr., V. Kloster pr. Ulfborg
Jørgensen Jens, Husejer
Kjær, Forstander, Staby Højskole
Korsgaard Nielsen, Marie, Frue, Mosagergaard
Staby Sogns Læseforening, Staby nordre Skole
Sørensen Chr, Sognefoged

Stadil.

Pedersen Anders, Gdr, Opstrup
Stadil Sognebibliotek ved H J Bork

Stauning.

Bjerregaard Ole, »Fjordlie« pr. Ringkøbing
Bojlesen Knud, Gdr.
Clausen Nielsen P, pens. Landpost, »Kirkevang«
Jensen K, Sønderbykjær
Krogsgaard G, Gdr., Knudsgd.
Sand Chr, Gdr., Viemarksgd.
Thomsen Th Chr, Gdr., Høllet

Seding (Sædding).

Clausager P, Gdr.
Gammelgaard Markus, Gdr.
Nygaard Jens, Gdr.
Pedersen M K, pens. Lærer
Stengaard Kr, Gdr.

Struer.

Bendtsen C A, Sadelmager
Buchholtz Johannes, Forfatter
Christensen Johs, Kmlærer
Gundel, cand. pharm.
Jensen N P, Pakmester
Jensen P, Propr., Kvistgaard

Jensen V, Bødker
Jørgensen K J, Pakmesterfmd.
Koustrup M, Grosserer
Larsen, V A C, Læge
Møller S, Realskolelærer
Petersen L, Købmand
Struer og Omegns Folkebogsamling
Ulfkjær Jenny, Frue

Sunds.

Poulsen Ferdinand, Møller
Svendsen Thyra, Lærerinde

Sønder Felding.

Nielsen Aage R, Lærer, Sandet Skole pr. Stakroge

Sønder Lem.

Dahl Jens, Husejer
Degnbol Mads, Landstingsmd.
Dinesen Jens, Tømrmester
Hammelsvang P, Træskomand, Højmark
Hindhede Anton, Gdr.
Hindhede Jakob, Gdr.
Overgaard K, Mejeribestyrer, Højmark
Samvirkende landøkonomiske Foreninger i Ringkøbing Amt (Voigt, Løvstrupgaard)
Sdr. Lem Sognebogsamling (Th Uhre, Lem St.)
Toft Jens, Gdr.

Sønder Nissum.

Andersen Jan, Husmand
Dahl Jens, Strandfoged, Fjand
Madsen Jens, Købmand

Tarm.

Andersen Gerhard, cand. mag.
Gabe Chr, Tømrmester
Jessen-Hansen, Fru Købmand
Madsen A, Boghandler
Nygaard Chr, Maler
Rosendahl Ejnar, Gdr., Brosbølgaard pr. Tarm.
Strunge H, Skoleforstander

Tim.

Pilgaard Chr, Bager
Poulsen Chr, Tømrer, Nymark

Timring.

Andersen A, Husmand
Hansen Edvard, Lærer
Jørgensen Jens P, Gdr.
Timring Sognebogsamling
Vesterager Chr, Købmand

Tjørring.

Jensen C M, pens. Lærer

Torsted.

Jensen Anders, Sdr. Esp
Kaae Alfred, Lærer
Kristensen H Kr, Husmand
Nielsen P Landmand, Sdr. Esp
Ovesen Lars P, Husejer
Simonsen N Chr N, Sdr. Esp
Torsted Sognebogsaml. pr. Tim

Tvis.

Barbesgaard A, Lærer, Halgaard
Skole
Hansen Jens, Lærer, Gedebo
Skole
Skautrup N Jensen, Lærer

Tørring.

Roesgaard P, Sognepræst

Ulfborg.

Aastrup H J, Købmand
Agersnap, Læge
Bojsen P, Lærer
Bonde Jens, Sognefoged
Boutrup N M, Baneformand
Ebbensgaard J, Gdr.
Hansen P, Radiotelegrafist (Fru
Ane Hansen)
Haugaard Anna, Urmager
Havskov Jens, Gdr., Nr. Vium
Jakobsen Birgithe K, Frue
Jeppesen J Nikolaj, Gdr., Sønder-
derskov

Kirk Ove, Gdr., Nr. Holm
Kristensen K M, Provst
Meldgaard P, Sparekassebest.
Moesgaard Chr., Sognefoged
Møller J K, Mejeribestyrer
Pedersen Mads, Købmand
Povlsgaard Kristine, Frue, Povls-
gaard
Sand-Korsgaard Chr., Gdr.
Smedegaard P., Gdr.
Sønderkær Folkebogsamling
Tang-Barfod, Godsejer, Nr.
Vosborg
Thorstensen J, Købmand
Truelsen J, Tømrer
Vanghøj Jakob, Gdr, Udhede
Villemoes L, Fabrikant, Skæ-
rum Mølle

Vandborg.

Munkgaard Rasmus, Gdr.

Vejrum.

Bjerg Ferd., Gdr., Ny Lundby

Velling.

Lauridsen A., Skomager, Vest-
torp

Vem

Andersen Andr, Fabrikant
Andersen Bernh, Vareindkøbsf.
Andersen Chr, Sognepræst
Bertelsen A, Fabrikant
Boutrup P K, Træhandler
Christensen H C, Bødkerm.
Hjulmann A, Lagerforvalter
Jensen Harald, Seminarist
Jensen K K, R. af D., Tømmerh.
(Styrelsesmedl.)
Larsen Kaj, Købmand
Løwe C, Læge
Mortensen A C, Købmand
Rasmussen Chr M, Malerm.
Skjærbæk, Lærer
Thejlade, Lærer, Skalstrup Sk.

Venø.

Bjerre Markus, Gdr., Sønder-
skov

Videbæk.

Abildtrup N Salholt, Sogne-
raadsform., Trøstrup Overgd.
Andersen Chr, Købmand
Birkmose Jens S, Gdr., Birk-
mose pr. Videbæk
Jensen Chr, Gdr, Kærgaard pr.
Videbæk
Jensen Jens, Sdr. Brogaard pr.
Videbæk
Jensen Peder, Gdr., Virkelyst
pr. Videbæk
Jensen Svenning, Gdr., Bjerbo-
gaard pr. Videbæk
Ravnshøj N, Dyrslæge
Ravnshøj Svend, Købmand
Sig Laurids, Gdr.
Skak S A, Gdr., Trøstrup pr.
Videbæk
Søndergaard J, Gdr., Ryesminde

Vildbjerg.

Lillelund Th, Købmand
Thomsen Th, Tømrer
Thusing Lars Gdr., Rødding

Vinding.

Jacobsen J C, Lærer, Vejvad Sk.
Jespersen E, Førstelærer
Offersen Niels, Konsulent, Ram-
skovlille
Ramskov L J, Landpost, Kirke-
toft
Vinding Vind Børnebogsaml.

Vorgod.

Bækgaard Jens, Gdr.
Larsen Th Remme, Gdr., Barde
Meedom Madsen, Fjeldstervang
pr. Kibæk
Thygesen Chr, Købmand, Fjeld-
stervang pr. Kibæk

Ølby.

Knud, B., Gdr., Mølbjerg

Ølstrup.

Søe, Jens, Gdr.

Ørre.

Hansen, Hans, Gdr., Romvig
Romvig Niels, Gdr., Romvig-
gaard

Udenamts Medlemmer.

Aggersbjerg P C, Grosserer,
Borggade, Aarhus
Andersen Axel, Skt. Thomas
Allé 2, København F.
Andersen A H, fhv. Fabrikant,
Egeberg Allé 6, Hellerup
Andersen E, Frue, Algade 23,
Nykøbing Mors
Andersen J, Købmand, Nykø-
bing F.
Andersen Th, Pastor emer.,
Skjoldsg. 3², København Ø.

Bendtsen C, Rodemester, Strind-
bergsvej 93, Københ., Valby
Bentzon, K. af D., D. M., Etats-
raad, Landinsp., Evaldsg. 7,
København N.

Berg Hagbard, Postmester, Sla-
gelse

Bjerre A, Købmand, Bedsted
Buhl Orla, Kreditforeningsdir.,
Kristianiag. 22, Københ. Ø.
Bønnerup S, Lærer, Faarup,
Rødkærstro

Christensen Villads, Sognepr.,
Græsted

Christiansen E, Borups Allé
203³, København N.

Clausager A, cand. polit., Chri-
stiansholmsvej 6, Klampenb.

Dalgaard Chr, Guldsmed, Kon-
gensgade 48, Esbjerg

Falbe Hansen, Gross., Randers
Fischer, Forstassistent, Hjeds-
bækgaard, Støvring

Fløe Jensen P, Lærer, Hvornum
pr. Hobro

- Gimsing Th, Ekspeditionssekr.,
Dr. Louises Vej 4, Charlottenl.
Gøtzsche J, Biskop, Viborg
- Haahr J, Kommunalærer, Kø-
benhavn F.
Hansen H K, Lærer, Feldborg
pr. Skive
Hansen P, Sognepræst, Øsløs
pr. Vesløs
Hyllestad Nic, Reventlowsgade
12, København V.
- Jensen Chr, Skomagermester,
Samsøgade 77, Aarhus
Jensen J K, Kmlærer, Holme-
gaardsvej 26, Hillerød
Jensen J P, Sognepræst, Østrup
pr. Otterup
Jensen K, Frk., Müllersøe, Len-
demark pr. Stege
Jeppesen Alfr, Kmlærer, Eng-
havevej 71⁸, København V.
Jørgensen Poul Joh, K. af D.,
DM., Professor, Bülowesvej 7,
København V.
- Kamp, Sagf., Brøndsteds Allé
6¹, København V.
Kgl. Bibliotek (P Haase & Søn),
Løvstræde 8, København K.
Krog H, Prokurist, Strandvejen
221, Charlottenlund
- Landsarkivet, Odense
Landsarkivet for Sjælland, Jagt-
vej 10, København L.
Landsarkivet, Viborg
Lauridsen B C, pens. Postbud,
Østergade 18, Varde
Lillelund C, Vandbygningsdir.,
R. af D., Høyrups Allé 17¹,
Hellerup
Lindhardt B, Stationsforst., Ribe
Lodberg Thorv, Njalsgade 49,
København S.
Lund O, Bogholder, Rosens-
gade 24, Aarhus
Lund Pedersen, M, cand. pharm.,
Hvidbjerg
- Meldgaard, Sognepræst, Odder
Moltesen L, Dr. phil. & theol.,
K. af D., fhv. Udenrigsmi-
nister, Charlottenlund
Mouridsen S, Landinspektør,
Dalgas Boulev. 49, Kbh. F.
Møballe E, Bibliotekar, Lyngby
Møller Chr, Lærer, Munksjørup
pr. Vilsted
Møller R J, Reporter, Stakroge
St.
- Nielsen, fhv. Pedel, Sejrogade
16, Aarhus
Nielsen Gotthelf, Direktør, Ny-
borg
Nielsen Oscar, Dommer, Kjel-
lerup
Nørskov Lauridsen, Lærer, Ski-
vevej 37, Viborg
- Økkels, Trafikinspektør, Aarhus.
Odense Centralbibliotek
- Pedersen Chr., Pastor emer.,
Riffelhavevej 1, Holbæk
- Rahbeck, Lærer, Lillerød
Refsgaard Chr, Gdr., Drejens
pr. Kolding
Reijkjær C, Fuldmægtig, Nordre
Fasanvej 48, København F.
Roesgaard A, Rodemester, Hjort
Lorentzensgade 2 St., Kbh.
Rønn C L, Postassistent, Kbh.
- Sand Lauridsen J, Lærer, Silke-
borg
Schlanbusch, Toldforv., Søn-
derborg
Schoppe, Stationsforst., Nykø-
bing M.
Sidelmann Andr., Førstelærer,
Ramsing
Skytte Andersen, Lærer, Vroue
pr. Skive
Statens Lærerhøjskoles Bogsam-
ling, Odensegade 14, Kbh. Ø.
Strandbygaard B, Øjenlæge,
Sønderborg

Svejstrup A, Kmlærer, cand. mag., Odensegade 15, Kbh. Ø.
Søndergaard Jensen, Sognepr., Bjerring pr. Bjerringbro
Sønderjysk Landsbibliotek, Aabenraa

Terkelsen Viggo, Fuldmægtig, St. Torv 7², Aarhus

Therkelsen Th, cand. pharm., Skibby

Toft, Amtmand, R. af D., DM., Næstved

Truelsen J., Læge, Balling

Vejle Bys og Amts Bibliotek, Vejle

Vestergaard, Konsulent, Jelling
Vesten L, Sognepræst, Sulsted

Winther J M T, Pastor, Kurume, Japan (Lærer Chr Winther, Rødding)

Wolff E, Branddirektør, Nykøbing F.

Wollesen C, Dyrslæge, Rude

Medlem af andre historiske Samfund.

Aalborg Haandværkerforenings Bibliotek, Aalborg

Albæk Chr, Gdr., Grønlund pr. Filskov

Alkjærsg Søren, Gdr., Vejen
Alkjærsg, Viceinspektør, Bolbro, Odense

Amtsbiblioteket, Svendborg
Andersen August, Sognepræst, Bloustrød pr. Lillerød

Bagger Poul, Thorvaldsensvej 2, København V.

Behrens C, Redaktør, Ny Toldbodgade 55, København Ø.

Bertelsen B, Horne, Oksbøl
Biblioteket for Thisted By og Amt

Dahl Aage, Sognepr., Horsens
Dansk Folkemuseum, Bredgade 66, København K.

Friis Petersen, Fr., Viceskoleinsp., Jul. Thomsens Plads, København V.

Hansen, Arnold, Svaneapoteket, Horsens

Hansen K, Statskons., Lyngby
Hansen N K, Horne pr. Tistrup
Hélstrup H, Sognepr., Beder
Hélstrup V, Sognepræst, Køng pr. Glamsbjerg

Idum A R, Sognepræst, Føns pr. Nr. Aaby

Ingemann Bernhard, Arkitekt, Rungsted

Jensen J, Sognefoged, Refshalegaard pr. Silkeborg

Kjølhede B, Sognepræst, Vester Sottrup

Klastrup Kristen, Overdyrlæge, Skive

Klitgaard C, Forfatter, Postmester, Hjørring

Kristensen H K, Lærer, Lunde
Krøger E, Lærerinde, Holstebro

Larsen H Chr, Redaktør, Grindsted

Lauridsen L, Lærer, Hover Sk. pr. Vejle

Lundby J T, Professor, R. af D., DM., Malmøgade 6, København Ø.

Mortensen A C, Entreprenør, Ærøskøbing

Møller Th, Provst, R. af D., DM., Grundfør pr. Hinnerup

Nationalmuseets 2. Afd., København K.

Neergaard C, Museumsinsp., Nørrebrogade 11, Kbh. N.

Nielsen M H, Sognepr., Nørre Chaussé, Aabenraa

Petersen K L J, Sognepræst, Idstrup pr. Sdr. Ørslev,

Poulsen E, Lærer, Løvskal pr.
Bjerringbro

Rigsarkivet, København K.

Sand Knud, Lærer, Iller pr. Bro-
ager

Schou J, Tarup pr. Odense
Schou P, Bogholder, Skive
Silkeborg Bibliotek, Silkeborg
Statistisk Departement, Slots-
holmegade 10, København K.
Statsbiblioteket, Aarhus
Storgaard Pedersen K, Lærer,
Holtum Skole, Grejsdal
Storgaard Pedersen O, Lærer,
Bredballe Centralsk., Vejle

Tang-Petersen Parmo C, Lektor,
Strandvejen, Kolding
Tholle Johs, Haveark., Malthe
Bruunsvej 3, København F.
Thyssen E K, Provst, Ribe

Vasegaard Søren, Forf., Him-
merlandsvej 8, Københ. F.

Welsch, Joh, Raadmand, Hel-
singør

Banker og Sparekasser,

der han modtaget Aarbogen til Vederlag
for Tilskud.

Holstebro Bank
Holstebro og Omegns Spare-
kasse

Lemvig Bank
Lemvig og Omegns Spare- og
Laanekasse

Ringkjøbing Bank
Ringkjøbing Landbobank
Skjern Sogns Sparekasse
Ulfborg Sogns Sparekasse

Undervisningsministeriet

**Historiske Samfund og
Institutioner,**

med hvilke der udveksles Aarbøger
og Skrifter.

Danske.

Histor. Samf. f. Aalborg Amt
Histor. Samf. f. Aarhus Stift
Askov Højskoles Bibliotek
Dansk Folkemindesamling
Dansk historisk Fællesforening
(2 Ekspl.)

Samf. f. dansk Personalhistorie
Frederiksborg Amts hist. Samf.
Histor. Samf. f. Hjørring Amt
Histor. Samf. f. Holbæk Amt
Histor. Samf. f. Københavns
Amt

Laaland-Falsters histor. Samf.
Histor. Samf. f. Odense og As-
sens Amter

Ordbog over det danske Sprog
Randers Amts hist. Samf.

Ribe Amts histor. Samf.
Ringkøbing Museum
Skive og Omegns histor. Samf.
Histor. Samf. f. Sorø Amt
Statens Bibliotekstilsyn
Histor. Samf. f. Svendborg
Amt

Universitetsbiblioteket
Histor. Samf. f. Thy og Han-
herred

Vejle Amts hist. Samf.
Hist. Samf. f. Viborg Amt

Finske.

Institut för nordisk Etnologi
vid Åbo Akademi

Norske.

Gauldal Historielag
Gudbrandsdalens Historielag
Hålogalands Historielag
Nordmör Historielag
Historielag for Orkdölafylket
Rogalands Historielag
Vestfold Historielag

Svenske.

Göteborg och Båhusläns forn-
minnaförening
Landsmålsföreningen i Uppsala,
Helsingfors och Lund
Museet i Malmø
Universitetsbiblioteket i Lund
Upplands fornminnaförening

Tyske.

Universitetsbiblioteket i Kiel

Til 8 Dagblade i Ringkøbing
Amt er der sendt Anmelder-
Ekspl.

Regnskab for Ringkøbing Amts historiske Samfund

fra 1. Januar til 31. December 1934.

Indtægt:	Kr.	Ø.	Udgift:	Kr.	Ø.
Beholdn. i Sparekasse og kontant $\frac{1}{1}$ 34	1671	29	Foredragsmøder.....	171	00
Statstilskud for 4 Kvartaler.....	155	00	Forfatterhonorarer.....	348	00
Tilskud fra Ringkøbing Landbobank ..	50	00	Aarbogens Trykning og Indb. samt Bill.	1275	84
— — Ringkøbing Bank.....	25	00	Brevpenge og Aarbogens Udsendelse ..	183	97
— — Holstebro Sparekasse.....	50	00	Bekendtgørelser.....	77	30
— — Holstebro Bank.....	25	00	Papir og Tryksager.....	35	95
— — Ulfborg Sogns Sparekasse ..	25	00	Bidrag til dansk histor. Fællesforening .	38	50
— — Lemvig Sparekasse.....	25	00	Bidrag til Jelling Højene.....	100	00
— — Skjern Sogns Sparekasse ...	20	00	Indkøb af Bøger.....	23	10
Aarsbidrag 1934 for 669 Medlemmer...	1939	50	Forskellige mindre Udgifter.....	11	80
Restancer fra 1933.....	31	50	Udsendelse af Subskriptionsindbydelse fra		
Betaling for solgte Aarbøger.....	147	39	O. Lohses Forlag.....	71	50
Godtgjorte Forsendelsesudgifter.....	135	85	Sekretærens Løn.....	300	00
Refusion.....	77	50	Beholdning $\frac{31}{12}$ 1934: I Sparekassen ...	1796	98
Indvundne Renter.....	57	06	Kontant Kassebeh....	1	15
	4435	09		4435	09

Holstebro, 5. Januar 1935.

J. Aldal,

Kasserer.

Ovenstaaende Regnskab er revideret af undertegnede. Kassebogen er sammenholdt med Bilagene. Intet fundet at bemærke.

p. t. Holstebro, den 4. Februar 1935.

P. Bojsen.

P. Meldgaard.